

અ ઠંગ ઉઠાવ ગીર

અથવા

૧૭૨ બાલા ક
ચોર.

(આ મુદ્રા અને અલૅક્ટ્રિક ચારનાઓથી
નં. ૨ ડિઝિટી નવલકથા)

અનુવાદ —

અ. ખેલાન સારામબાઈ દેશાઈ

પ્રકાશક:—

બુકસેલર મળીલાલ બાઈચંદર બાસ.

૬, ખેમપુરા આમલીશેરી-પુરત.

કૌમિત બાર આના.

૧ Copy Right by C. M. Shah. ૧

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૫૩૫ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૨૧૧૮૭૩ ૨૦૨

વિષય ૬૩૩૪:૩

અકંગ ઉઠાવગીર

અથવા

ચાલાક ચાર

(અદ્ભુત અને અલોકિક ઘટનાઓથી
ભરપૂર ઇતિહાસ નવલકથા)

અનુવાદક-

અમ્બેલાલ સવરામભાઈ દેશાઈ

પ્રકાશક-

બુકસેલર મણીલાલ ભાઈશંકર વ્યાસ
હા. ખિમપુરા, આમલી શેરી-મુરત.

આટલી ૧લી. (પ્રત ૨૦૦૦) સંવત ૧૯૮૨
—(સર્વ હક સ્વાધીન)—

કીંમત બાર આના.

ગ્રંથસત્ત્વ વિધાપીઠ ગ્રંથાલય ૧૨૫૩૪
ગુજરાતી ગોપીરાઈટ-સંગ્રહ વિષયાનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ ૧	હું.....કુટસની કમળજતી.....પા.	૫ થી ૨૨
પ્રકરણ ૨	હું.....શાહુ ચોર.....	૨૨ થી ૩૧
પ્રકરણ ૩	હું.....દેખતી આંખમાં ધૂળ.....	૩૧ થી ૪૩
પ્રકરણ ૪	હું.....ચોરની ચતુરાઈ.....	૪૩ થી ૫૩
પ્રકરણ ૫	હું.....અદ્ભુત સાહસ.....	૫૩ થી ૫૬
પ્રકરણ ૬	હું.....ખલેક બંદીવાન !.....	૫૬ થી ૬૫
પ્રકરણ ૭	હું.....ઘેટની બહાદુરી.....	૬૬ થી ૬૯
પ્રકરણ ૮	હું.....લેદી ભુલવણી.....	૬૯ થી ૮૪
પ્રકરણ ૯	હું.....વિતેલી વાત.....	૮૪ થી ૯૩
પ્રકરણ ૧૦	હું.....ઘેટ બંદીવાન.....	૯૩ થી ૧૦૬

સુચના. વાંચવા લાયક વાર્તા. નોવેલ. નાટક.
ગઝલ. ગાયનની બુકો

બહારગામથી મંગાવનારાએ નીચેનું સરનામું નોંધી રાખવું

શા. ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર

રાણીતળાવ—મુરત.

કે જ્યાં સારાં અને સસ્તી કીંમતમાં પુસ્તકો મળે છે.

બહારગામનાં જોડરપર પુસ્તક ધ્યાન આપવામાં આવે છે. ખાલી

જવાબ માટે જરૂર રીખ્તાઈ કપાડે લખવો અથવા દીપ્તિ બીડવી.

દરેક લખનારાઓએ પોતાનું સરનામું ચોખ્ખા અક્ષરે લખવું.

મુક્ત બરાનપુરી બાગળ, બાણવાળી પોળમાં આવેલા શ્રી અનાવિલ

અધુ પ્રી. પ્રેસમાં ગોવિંદજી હાજીભાઈ નાયકે લખ્યું.

પ્રસ્તાવના.

કેટલાક લોકોનું એવું માનવું છે કે હીટકટીવ નોવેલો માત્ર મનરંજન કરવા માટેજ લખાય વાંચાય છે. પરંતુ ખરી રીતે જોતાં તેમ નથી હીટકટીવ નોવેલો વાંચવાથી અને ખરાબર તેનું મનન કર્યાથી હુઆ, ચોર, હુદારા વગેરે લોકોની ઓળખાણ કરવાની તર્કસંકિત ઉત્પત્તિ થાય છે અને તેથી તેવાંઓનાં દુષ્ટ હેતુમાં ફેસાટા બચી જકાય છે.

ગુજરાતી ભાષામાં હીટકટીવ નોવેલો ધણીજ થોડી છે પણ અંગ્રેજીમાં અને અંગ્રાણીમાં દર વર્ષે સંખ્યાબંધ હીટકટીવ નોવેલો બહાર પડે છે. ગુજરાતી ભાષાના લેખકો એ દિશા તરફ પોતાનું લક્ષ્ય દોડાવે એવી અંતરેચ્છા છે.

અંગ્રેજીમાં સર્વોત્તમ હીટકટીવ નોવેલ લેખક Mr. Edin phillpoots છે. એમનાં નોવેલોએ પુષ્કળ પ્રસિદ્ધિ મેળવી છે. અંગ્રાણીમાં મિં ફ્રીલપોલ્સની માફક પંચકોડી દેની હીટકટીવ નોવેલને લોકો બહુ વાંચે છે. પરંતુ ગુજરાતીમાં કાઈ એવો લખનાર હજી સુધી તો જણાતો નથી.

આજે અમે જે પુસ્તકને વાંચક વર્ગની સેવામાં રજૂ કરીએ છીએ તે ફ્રીલ પોલ્સની એક વાર્તાનોજ અનુવાદ છે. એ વાર્તા લંડનની યુનીયન જેક લાયબ્રેરીમાં 'Blaker's note book' નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ છે અંગ્રાણીમાં 'રહસ્ય લહરી'એ એ વાર્તાના આધાર ઉપર કેટલાંક ઉપન્યાસો કાઢ્યાં છે, અને હિન્દીમાં પ્રસ્તુત વાર્તાનો 'આલોક ચોર'ના નામથી અનુવાદ થઈ ચૂક્યો છે. સદેહકર્મીનો ગુજરાતીમાં બદમાશોની આદરણી એ નામથી બાણાવળી નામના અઠવાડીક પત્રમાં કટકે કટકે અનુવાદ થયેલો જે વાંચવામાં આવતાં તે પર માર્ક ક્યાન બેંચાયલું; અને ધ.યું. હંતું કે જે આ વાર્તા એક પુસ્તકાકારમાં પ્રગટ થાય તો ગુજરાતી વાંચકોની જરૂર પસંદગી મેળવશે જેથી મેં આ પુસ્તકના અનુવાદનો અદ્ય પ્રયાસ કર્યો છે. પ્રસ્તુત પુસ્તકનો અનુવાદ કરવામાં અંગ્રેજી ભાષાનાં "Blaker's Note book" અંગ્રાણીનાં "રહસ્ય લહરી" અને હિન્દીમાં "આલોક ચોર" એ પુસ્તકોનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે અને જે માટે એ પુસ્તકોના કર્તા પ્રકાશકોનો આભાર માનું છું.

ગુજરાતીમાં અમે આ પુસ્તકનું નામ અઠંગ ઉઠાવગીર અથવા "આલોક

ચોર" રાખ્યું છે. જો કે આને મળતું નામ હિન્દીમાં છે છતાં પણ એ નામ
 વધુ બંધનિસ્તુ લાગવાથી તેને મળતુંજ રાખવા પ્રયત્ન કર્યો છે, પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં
 બુલેા હશે પણ તે બુલેા તરફ ન જોતાં પોતાના હીનબંધુની અદ્ય બેટ કોઈ
 પણ પ્રકારની આનાકાની વિના શુભરાતી લાપાવા સુખ વાંચકો સ્વીકારશે એવી
 આશા છે, મારો પ્રયાસ વાંચક વર્ગમાં આદરને પાત્ર થશે અને ઈશ્વરની કૃપા
 હશે તો બીજું પુસ્તક લઈ વાંચકની સેવામાં રજૂ થઈશ. અસ્તુ.

અલ્પચાલુ.

તા. ૨-૨-૨૬

પોસ્ટ, નાનપુરા-સુરત.

અમ્બેલાલ સવરામભાઈ દેશાઈ,

અડંગ ઉઠાવગીર

અથવા

ચાલાક ચોર !

અકરણ પહેલું.

કુદસની કમળપ્તી.

ઇન્સપેક્ટર કુદસ, લંડનના સુપ્રસિદ્ધ 'સ્કોટલેન્ડ યાર્ડ' નામના પોલીસ વિભાગનો એક પ્રવીણ અમલદાર હતો. ફોજદારી તથા ડીટેક્ટીવ વિભાગના કામમાં તેનું નામ પ્રખ્યાત હતું અને ચતુર અમલદાર હોવાથી, પોલીસનાં સર્વ માણસો તેના ઉપર શ્રદ્ધા રાખતાં હતાં; તો પણ પોલીસના બધા ખરા અમલદારોની માફક તેનામાં પણ દોષનો અભાવ નહોતો. તેનામાં મુખ્ય દોષ એ હતો કે, તે પોતે પોતાને સર્વગુણ સંપન્ન સમજતો. કોઈ તેની જૂઠા શોધી કાઢે તો તે કોધથી સળગી ઉઠતો; કોઈનો પણ પ્રતિવાદ તે સહન કરી શકતો નહોતો. જે માણસો તેનાથી નવા હોય તેને તો તે તદ્દન તુચ્છ સમજતો. એટલા માટે અમારે અહીં કહેવું પડે છે કે, તે અહંકારનો એક અવતારજ હતો. ઇન્સપેક્ટર કુદસ એવો અભિમાની હતો, કે કોઈ કામમાં કોઈની પણ સલાહ લેવી તે પોતાનું અપમાન થયેલું સમજતો; તથાપિ એક દિવસ અચાનક લંડનના એકર સ્ટ્રીટમાં રહેતા સુપ્રસિદ્ધ ડીટેક્ટીવ મિઝ રોમર્ટ ઇલેક્ટ્રોને થેર તેને જવું પડ્યું. એના કેટલાક દિવસો પહેલાં મિઝ ઇલેક્ટ્રો પોતાનો પ્રાણુ જેમ તેમ બચાવી, દુષ્ટાના હાથમાંથી છૂટી નિવૃત્તિથી પોતાને થેર રહેતો હતો. તેની શારીરિક અને માનસિક બિનતા હજી દૂર થઈ નહોતી. તેથી તે કોઈની સાથે પણ મુલાકાત કરતો નહોતો.

એવી સ્થિતિમાં ઇન્સ્પેક્ટર કુદસ ખલ્લેકને ઘેર જઇ તેના બંધ દારૂ
ધંડીને જોયી વગાડવા લાગ્યો.

મિઠ ખલ્લેક ધંડીનો અવાજ સાંભળ્યો. આ વખતે તે તેજ દીવસલ
પેપર વાંચતો હતો. ધંડીનો અવાજ સાંભળી પેપરને એક બાજુ મૂક
દીધું. આ વખતે તેનો સહકારી દિમથ પણ તેની પાસેજ બેસીને એ
નવલકથા વાંચતો હતો, તેને મિઠ ખલ્લેકે કહ્યું. “દિમથ ! દરવાજા પ
કેણુ છે ? હું કોઇને મળવા માંગતો નથી. લોકો હજુ પણ મને નિરાંતે બેસવ
દેવાના નથી ! કેણુ જાણે મારા વિના તેઓનું કયું કામ અટકી પડે છે ?”

દિમથે કહ્યું :—“તમારી પાસે તો કોઇ જરૂરી કામ વાળાજ આવશે
તમે કોઇને ન મળવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે પણુ તેથી શું થયું ? મિસિસ
બોર્ડલે દરવાજો ઉઘાડ્યો હોય એમ તેનો અવાજ સ્પષ્ટ સંભળાય છે.”

મિસિસ બોર્ડલ દરવાજો ખોલી આવનારને કહેતી હતી કે :—“મિસ્ટર
તમે કેવા આદમી છો ? હું જમવા બેઠી છું તેથી દરવાજો ઉઘાડતાં જર
વાર લાગી; તમારાથી પાંચ મિનિટ ઉભા રહેવાનું નથી કે એકદમ દરવાજો
ખોલવાનીજ તદખીર કરવા લાગ્યા ! તમે કોઇ સભ્ય માણસ માથે વ્યવહાર
રાખ્યો છે કે નહીં ? કહો, તમારે શું કામ છે ?”

ઇન્સ્પેક્ટર કુદસે મિસિસ બોર્ડલનું વિરાટ શરીર અને ઉંચું પુર્તિ
જોઇને જરા નમ્ર અવાજે કહ્યું :—“અરે મલી બાઇ આટલો બધો ગુસ્સો શ
માટે કરો છો ? હું હુઃખનો માર્યો તમારા શેઠને મળવા આવ્યો છું. મિઠ
ખલ્લેક ક્યાં છે ? મારે તેને મળવું છે ?”

ઇન્સ્પેક્ટર કુદસનો સ્વર ઓળખી મિઠ ખલ્લેકે દિમથને કહ્યું :—“આ
તો ઇન્સ્પેક્ટર કુદસ જણાય છે ! તેને કોઇ જરૂરી કામ હશે તેથીજ મને
મળવા આવ્યા છે. તે મારા જૂના મિત્ર છે એટલે મારે તેને મળવુંજ પડશે
દિમથ ! તમે નીચે જાઓ અને તેને અહીં તેડી લાવો; નહીં તો મિસિસ
બોર્ડલ તેને અહીં આવવા દેશે નહીં.”

મિં બેલેકે હજી પૂરું કરી રહ્યો નથી એટલામાં તો ભીમકામ ઇન્સ્પેક્ટર વીજળીના વેગની માફક તેની સામે આવીને ઉભો રહ્યો. તેના પગલાંના અવાજથી આખો ઝોરડો કંપી ઉઠ્યો ! મિં બેલેકે-ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંસની ઉપર પ્રેમ રાખતો હતો, તેથી તેનાં આ પ્રકારના અચાનક આવિર્ભાવથી તે નારાજ તો નહોતો થયો; પણ તેનો ભાવ દેખીને આશ્ચર્ય તો પામ્યો ! તે સમજ્યો કે કાંઈ પણ મામલો છે ખરો. મિં બેલેકે કુટુંસને કાંઈ પણ પૂછે તે પહેલાંજ, તે પોતાના માથાપરની મોટી ટોપી ઉતારી બેલેકની સામેનાં ટેબલ ઉપર મૂકી પાસેનીજ પુરશી ઉપર ધમ્મ ઇધને બેસી પડ્યો. તેનાં વજનથી પુરશી ચરૂ ચરૂ બોલવા લાગી, પણ તે તરફ જરા પણ લક્ષ્ય આપ્યા વગર ઉતેજિત સ્વરથી તેણે કહ્યું:-“આપનો આ કેવો બંદોબસ્ત ? આવી કડક શા માફકીને રાખી છે એનાથી તો એક ગાંડો કુતરો પણ સારો ! કોઈ સબ્ય માણસો આપને શી રીતે મળવા આવતા હશે ? તે મને જોતાંજ ડાળા કાઢીને એવી રીતે બોલવા લાગી કે-એને જોઇને મારા જેવો મજબુત માણસ પણ ડરી ગયો; તમે તો રૂપિઆ આપીને જાણે વાધજીવ ખરીદી છે !”

મિં બેલેકે હસીને કહ્યું:-“એ જૂઠી વાત નથી; પણ એવી એક નોકરડીની મારે ખાસ જરૂર હતી; કારણકે લોકો મને એ નહોતો તો કાપર કરી નીખત ! એનો મીઠાજ જોઇનેજ ધણીને તો નાસી જવું પડે છે; પણ તમારા જેવા આલાક વાંદર તેની દરકાર રાખ્યા વિના મારી પાસે આવીને પડે છે. મારી નોકરડી બોલતી ચાલતી હશે પણ કોઇને પણ કાપર કરતી નથી. તેનાં વર્તનથી તમે દિલગીર થશો નહોં; મારું શરીર સાફ નથી તો. પણ તમારી હકીકત સાંભળવાને હું તૈયાર છું, પણ તમે તો હાથો છો ! સ્થિર થઇને એક ચીટ પીઓ ! પછી હું તમારી વાત સાંભળીશ. સ્થિર ! મારા મિત્ર ઇન્સ્પેક્ટરને એક ચીટ આપો !”

સ્થિર તેજ વખતે એક પેટીમાંથી ત્રણ ચીટ કાઢી તેમાંની એક

મિં કુટસને આપી. કુટસને ચીરટ આપતી વખતે સ્મિયે સ્મિત હાસ્ય કયું પશુ તેનાં સ્મિત હાસ્યપર કાંઈએ ધ્યાન આપ્યું નહીં.

મિં કુટસે ચીરટ સળગાવી અને જોરથી એક દમ ખેંચ્યો; પરન્તુ ચીરટનો ધૂમાડો તેના મુખમાં ગયો ન ગયો એટલામાં તો તે ખુરશી ઉપરથી ઉછળ્યો; કારણકે ચીરટ સળગતાંજ એક અવાજ થયો અને તેમાંથી સળગતાં ફૂલકરની માફક દેવતાના તણુખા નીકળી ચારે બાજુ પડવા લાગ્યા; ચીરટમાં તમ્બાકુને બદલે ફટાકાનો દારૂ બર્થો હતો ! ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ તે ચીરટ ફેંકે તે પહેલાં તો અવાજ સાથે તે ફાટી મઠ, તેમાંના અગ્નિની ચીથુગારીઓ ‘ટાઇગર’ નાં મ્હોં ઉપર પડી. મિં બેઠકનો કુતરો ટાઇગર ટેબલની પાસેજ શેત્રંજ ઉપર સ્થિર રહ્યો હતો; ચીરટમાંની ચીથુગારીઓ ઉપર પડવાથી તે એકદમ ધૂરકી ઉઠ્યો. સ્મિયે મ્હોંમાં રમાલનો દુર્યો મારી પોતાનું હસતું આંખું અને એકદમ ઓરડાની બહાર જતો રહ્યો. આ જોઇ ધણી કષ્ટથી હસવું રોકી બેઠકે કુટસને કહ્યું:—છોકરો ધણો મૂર્ખ છે, અહસ્ય માણસોને ખીજવવામાં તે ચાલાક છે. કાલે રાત્રે મારી સાથે પશુ આ રીતે વર્ત્યો હતો; મિત્ર કુટસ ! તમે બીજું કાંઈ સમજશો નહીં. હું તેને સિક્કા કરીશ.

ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે પોતાની મૂંઝાના જથ્થામાંથી અગ્નિની ચીથુગારીઓને ખંખેરી કોષ બર્થો સ્વરે કહ્યું:—“છોકરો તદ્દન મૂર્ખ જણાય છે. હું પોલીસનેજ માણસ, કાયદાકાનુનો પ્રતિનિધિ, આવડો મોટો અમલદાર, એના બાજુ જોડલી ઉમ્મરનો, છતાં મારી મશ્કરી કરતાં તેને જરાયે શરમ આવી નહીં કે કેવું ખરાબ ! એક દિવસ હું જરૂર એને જોલની હવા ખવડાવીશ.

મિં બેઠકે કહ્યું:—“તમે કોષ ન કરો, છોકરો દુષ્ટ છે તોપણ તેનું હૃદય સરળ છે. તમારાં ધુત્રપાનમાં અડચણ આવવાથી મને પણ દુઃખ થયું છે, હ્યો તમે બીજી ચીરટ સળગાવો.” મિં બેઠકે પોતાની સીગારેટ બોક્સમાંથી એક ચીરટ કાઢી કુટસના હાથમાં આપી. કુટસે તેની શંકાશીલ દ્રષ્ટિએ

પરીક્ષા કરી સજગાવી. ત્યાર પછી બે એક દમ જોરથી મારી તેણે કહ્યું. “હું શું કહેવાને આવ્યો હતો. તે એ હું જુલૂ મર્યો. બળતી ફૂલકરને સીંગાર સમજીને પીવાથી આ બધો ગોટાળો થઈ મર્યો ! હાં ચાલ આવ્યું. સાંભળો મિ. બહેક ! આજ્ઞાકલ હું મારી સંકટમાં સપડાયો છું. એક માણસે મને ગાંડા બનાવી દીધો છે. વધારે તો શું પણ મને મારું મ્હોં બતાવવાનું પણ મારી થઈ પડ્યું છે. મને જોઈને થાણાના નાના મોટા અમલદારો પણ મ્હોં ફેરવીને હસે છે. હવે મારું માન, મારી પ્રસિદ્ધિ સર્વ નાશ પામ્યાં છે. જે રીતે બાળકો દીપલીઓને નચાવીને રમતો રમે છે તેજ રીતે એક માણસે મને નચાવી રમત રમવા માંડી છે. માટે મારી એવી વિનંતિ છે કે તમે ‘બેટ’નો પતો મેળવો.

મિ. બહેકે કહ્યું:—“બેટ ! કેવું બેટ ? કીકટ રમવાનું બેટ ?”

કુટૂંબે કહ્યું:—“નહોં સાહેબ ! શું તમે પણ મારી મરકરી કરવાની શરૂઆત કરી ! રમવાનું બેટ ! લઈને તો બાળકો રમ્યા કરે છે, પરંતુ આ બેટ તો મારી સાથે રમવું શરૂ કર્યું છે ! મેં એવાં ધણાં જાનવર જોયાં છે, ધણાં ચોરાના પત્તા મેળવ્યા છે; લૂટારા, ફાંસીઆ, જુગારી વિગેરેને પકડી જલની હવા ખવડાવી છે; પરંતુ આ બેટના જેવો અપરાધી અત્યાર સુધીમાં મારી નજરે પડ્યો નથી; તે ધણોજ ભયંકર માણસ છે !”

અચર્ય બહેકે કુટૂંબલવચ્ચ થઈને પૂછ્યું:—“તે કાણ છે ? કેવો માણસ છે ? વિગેરે તમચી વાતોથી તો સમજાતું નથી. સર્વ વાતો રપજી કહો.”

ધનપેકટર કુટૂંબે કહ્યું. “જો તે કાણ છે, તે હું જાણતો હોત તો બતાવી દેત; હું તેને વિષે કશું પણ જાણતો નથી. પકડારો ત્યારે જોઈશ કે તે કેવો માણસ છે. ચાલો જોમ થઈ તેમ. હવે અત્યાર સુધી તો જે જે બન્યું છે તે તમને કહું છું. સાંભળો ! ત્રણ અઠવાડીયાં પહેલાં મને એક પત્ર મળ્યો હતો.”—એમ કહી મિ. કુટૂંબે ગળવામાંથી કાગળોનું એક ખંડ લાઠી તેમાંનો એક કાગળ મિ. બહેકના હાથમાં આપ્યો. એ પત્ર રખતરના ઝીણા અક્ષરોથી છાપેલો હતો; પત્રમાં આ પ્રમાણે લખ્યું હતું.

શ્રિય ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ !

આજ કાલ તમારા હાથમાં કોઈ બસુસી કામ ન હોવાથી મેં વિચાર કર્યો છે કે તમને થોડુંક કામ મેળવી આવું; કારણકે હર મહિને તમે સરકારના ધણા રૂપિયા બેઠા બેઠા પચાવ્યા કરો છો અને માત્ર ખાવાપીવા અને સુવામાં જીવસ વ્યતીત કરો છો. તમને હમણાં શારીરિક અને માનસિક પરિશ્રમ બિલકુલ કરવો પડતો નથી. એ તમારે માટે યોગ્ય નથી.

“તમને કેવું કામ આપવામાં આવવાનું છે તે બધુવાને માટે તમે બ્રમ્મ થઈ રહ્યા હશે; પણ ગભરાઓ નહીં એ કામ તમારી ઈચ્છાને બેઠા લગાડે એવું નથી; કારણકે મેં વિચાર કરી રાખ્યો છે, કે હું એક પંખવાડીયામાં ફીલ્ડ-સાથરની, આર્ડવિસ-પત્નીના હીરા, ઝવેરાત ચોરી લઈશ, એ સિવાય ક્લાસવર્ન સેન્ટ્રલ લુનાઈટેડ બેન્કનો જે ખજાનો છે તેમાંથી દસ હજારથી વધારે પાઉન્ડ લઈવેશ; મિ. સોલોમન વ્હાઈટસ્ટન મહારાયનો હીરાજીત રશિયન મારા અધીકારમાં લઈશ. એ ઉપરાંત બીજાં પણ એક મુશ્કેલીય વસ્તુ ઉપર મારું લક્ષ્ય છે; તે બીજું કંઈ નહીં પણ તમારા પોલીસ ખાતાના ચીફ કમીશ્નર સાહેબ જે એક કિમતી ડાર્ફ-પીન પહેરે છે તેનું પણ એજ પંખવાડીયાની અંદર હરજી કરવાની ઈચ્છા રાખું છું ! તમને પહેલેથીજ ખબર આપવામાં આવે છે; કારણકે ખબર આપ્યા સિવાય બીજા ચોરાની માફક ચોરી કરવી એ મને પસંદ નથી.

તમારો દિવચિન્તક “એડ”

મિ. બ્લેક એ પત્ર વાંચી વિસ્મયપણે ઇન્સ્પેક્ટર કુટસના મુઠા સામે જોવા લાગ્યો. તેની ધારણા એવી હતી કે કોણએ ખાલી હસવાના ધરાધારી આ વગર નામનો પત્ર મોકલ્યો છે. અને એ માત્ર સરકારી ખાતરજ હશે. પત્રના સંબંધમાં મિ. બ્લેકને કંઈ પણ ન કહેતો જોઇને કુટસે કહ્યું. “આપને જો એવો પત્ર મળ્યો હોત તો શું કરત ?”

મિ. બ્લેકે કહ્યું: “એવો પત્ર મને મળ્યો હોત તો હું સમજત કે કોઈ મસ્કરી દરનારાએ મળા જોવાને માટે આવો પત્ર લખ્યો છે; શું કોઈ આવું લખીને એ પ્રમાણે કરતું હશે ? હું તો એ માનતો નથી.”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે કહ્યું:-“હું પણ માનવાને માટે તૈયાર નહોતો; પણ એ ચોરે મારો કાન પકડીને મનાવ્યું છે. કારણ, આ પત્ર મળ્યા બાદ એને માટે સમ્પૂર્ણ સાવચેત રહેવા છતાં, પત્ર મળ્યા પછી ત્રણ દિવસ પછી સાંભળ્યું કે ફીલ્ડસાયરની આઈવિસ પત્નીના પાંચ હજાર પાઉન્ડના હીરાના અર્થકાર ચોરાઈ ગયા છે ! પુષ્કળ પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ ચોરનો પતો લાગ્યો નથી. તેજ અઠવાડીઆમાં ખરર મળી કે હાલખર્ન સેન્ટલ યુનાઇટેડ બેંકના ખાતામાંથી ઝીની અને નોટ મળીને બાર હજાર પાઉન્ડ ચોરાઈ ગયા છે ! ચોરનો પતો નથી. ગયા અઠવાડીઆમાં મિં સોસાઇમન ગ્લારટનનો હીરાનો મહા મૂલ્યવાન શિરપેચ પણ ગૂમ થઈ ગયો છે ! ક્યાં ગયો તેનો કાંઈ પતો નથી ! પરંતુ સર્વથી અધિક આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે અમારાં પોલીસના વડા સાહેબ સર હેનરી ફ્રેયર ફ્રેક્સની આંખોની સામેજ તેમની કિંમતી ટાઇપીન જતી રહી છે. એ સર્વ સાંભળી આ પત્રને માટે તમે શું ધારો ?

મિં જલ્દીક ખુરશી પર ટટાર થઇને બેઠો અને ચીરટના જે ત્રણ દમ બેઠીને બોલ્યો:-“તમારી એ વાત સાંભળીને તો લાચાર થઇને એ કામજ પર વિશ્વાસ કરવો પડે છે. ચોરે લખેલી સર્વ વાતો કરી બતાવી. ખરેખર એ કોઈ અઠંગ ઠીકાવગીર અથવા તો અજાણ આલાક ચોર છે.”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે ક-તેજીત સ્વરથી બોલ્યો:-“હજી પણ શું ! એ ચોરની આલાકી પર સમ્પૂર્ણ વિશ્વાસ ન કરતાં હો તો સાંભળો. દરેક ચોરને આગળને દિવસે મને અડેક પત્ર મળ્યો હતો; દરેક પત્ર પહેલાં પત્રનાં જવાબ અક્ષરોમાં જાપેસો છે તમે તેને વાંચીને સર્વ હકીકત સમજી જશો.

એમ કહીને ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે ચાર પત્રો મિં જલ્દીકના હાથમાં મૂક્યા.

પહેલો પત્ર આ પ્રમાણે હતો:-“પ્રિય ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ : ફીલ્ડસાયરની આઈવિસ પત્નીના હીરાનાં પચેસાં ચોરાઈ ગયાં છે; તમે તેનો પતો કેમ મેળવતા નથી ?

“બેટ.”

ખીજે પત્ર:-“પ્રિય ઈન્સ્પેક્ટર કુટ્સ ! સેન્ટલ-યુનાઇટેડ બેન્કના બાર હબર પાઉંડ લોડાની પેટીમાંથી ગેપ થઇ ગયા છે. બેન્કના માલિકોએ પોકાર કરીને કહ્યું છે, કે જે માલુસ ચોરને પકડી આપશે તેને પુષ્કળ ઈનામ આપવામાં આવશે. તમે એ ઈનામ મેળવવાને કેમ પ્રયત્ન કરતા નથી. એ બાર હબર પાઉંડ કેના હાથમાં છે તે તો તમે જાણો છો તો પછી પકડવાનો પ્રયત્ન કરવો એ શું ! તમારું કર્તવ્ય નથી ?”

“બેટ.”

ખીજે પત્ર:-“પ્રિય ઈન્સ્પેક્ટર કુટ્સ ! મે તમને અધિચર કરી નાખ્યા છે તેને માટે મને દુઃખ થાય છે; તો પણ કર્તવ્યના બંધનને ક્ષીધે તમને સૂચના આપવામાં આવે છે કે, પ્રસિદ્ધ ધનાઢ્ય સોલોમોન વ્હાસ્ટનને બહુમૂલ્ય શિરપેચ ચોરાઇ જવાથી તે અત્યંત કષ્ટથી હાહાકાર કરી રહ્યો છે હું તેના દુઃખમાં આંતરિક સહાનુભૂતિ પ્રકટ કરું છું. તો પણ તમને જાની રીતે જણાવવામાં આવે છે, કે એ કામ માફ છે. શિરપેચ મારી પાસે તૈયાર છે, તમારા જેવા મુપ્રસિદ્ધ પોલીસ અમલદાર મારો પતો મેળવી મને ન ચોધી કાઢે તો તમારા જેવા ગંધેડા છાંદમાં ખીજે કાઈ નહીં હોય !”

“બેટ.”

ચોથો પત્ર:-“પ્રિય ઈન્સ્પેક્ટર કુટ્સ તમારા વડા સાહેબ એટલે પોલીસ કમિશ્નર સ્વર હેનરી ફ્રેયર ફ્રેડસ પોતાની કિંમતી અને સુંદર ટાઈ-પીન ખોઈને દિવાના જેવા થઈ ગયા છે, એ સમાચારથી મને જરા પણ આશ્ચર્ય લાગ્યું નથી. પીન ધણીજ સારી છે. એ ધણું કરીને સ્વર હેનરીએ પોતાની ચતુરાઈના ઈન્દુભમાં મેળવી હતી. એવી વસ્તુ ખોવાઈ જવાથી કોને દુઃખ ન થાય ? એ વસ્તુ મને ધણીજ પસંદ પડી છે, પરંતુ અડચણ એ નડે છે, કે હું તેને ખુદો રીતે વાપરી શકતો નથી; પકડાઈ જવાના ભયથી હું તે વાપરતો નથી એમ નહીં પણ ચોરીને બદો લાગે એ ભયથી વાપરતો નથી.”

તમારો “બેટ.”

મિ. બ્લેકે એક એક કરીને સર્વ પત્રો વાંચ્યા. વાંચીને તેનું કુતૂહલ બહુ વધી ગયું. એ અઠંગ હાલગીર તરકરની અદ્ભૂત ફરીફાઈ જોઇને પોતાનાં આશ્ચર્યનું તે દમન કરી શક્યો નહોતો. તે મનમાં બોલ્યો:-“હા; સાચો ચોર એજ છે. અત્યાર સુધીમાં મેં પુષ્કળ ચોરીઓ અને છુટા પકડી

છે. પણ આવો ચાલક ચોર મેં અત્યાર સુધીમાં જોયો નથી. હવે મને યાદ આવે છે કે કેટલાક દિવસો ઉપર વર્તમાન પત્રોમાં આ સર્વ ચોરીની હકીકત વાંચી હતી; પરંતુ એ ચોરીમાં આટલું રહસ્ય છે એવી કલ્પના પણ કરી નહોતી ! એ ચોરને પકડવાનું કામ સ્કેટલેન્ડ યાર્ડના પ્રખ્યાત ડીટેક્ટીવોને સોંપ્યું હશે એવું અનુમાન કરી એ સંજોગમાં હું નિશ્ચિંત હતો.

પણ મીં. “કુટ્સ ! ખરેખર આ અદ્ભુત બાબત છે ! તમારે પણ કીર્તી સંપાદન કરવાની તક છે આવાં સાહસી ચોર પકડવાને માટે સર્વને લાગ મળતો નથી; એવો લાગ તો કોઈ વીરલાનેજ મળે છે; જે તમે કાંઈ સુકિતથી એને પકડો તો તમારી ખ્યાતિ આખાં ઈંગ્લેન્ડમાં પ્રસરી રહેશે.”

ઇન્સ્પેક્ટર કચવાણે બોલ્યો:—ખ્યાતિ ચૂલામાં જળ ! મારી સર્વ વાતો સાંભળીને તમારાં મનમાં ધખ્યાંને બદલે કંઈજાન કલ્પન થશે. એ વિકટ ચોરે મને દિવાનો બનાવી દીધો છે, અને તેના અત્યાચારથી હું ગભરાઈ ગયો છું. જુવો કાલેજ સન્ધ્યા સમયે એક બીજો પત્ર મળ્યો છે.”

એટલું કહીને મિં. કુટ્સે પહેલાંના જેવાંજ અક્ષરોમાં છાપેલો એક કાગળ કાઢી બેઠકના હાથમાં આપ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે:—

“મિત્ર ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ ! હું તમને એટલો બધો ચાહું છું કે મારી ગુપ્ત ચાતી તમને કલા વિના માફ મન માનવું નથી ! એટલા માટે હું તમને બીજી એક ગુપ્તવાત કહું છું. ‘નરબુટ’ નામનાં સ્થાનમાં આર્ટોઈડન નામક વિરાળ બુવનમાં એક ધનાઢય માણસ રહે છે; તેનું નામ એન્ડની ડેવિલેસ છે. જે કે તે અગાધ સમ્પત્તિવાન છે પરંતુ કંબુસોનો તે સરદાર છે. તે વૃધ્ધનો મિલસ પણ ગરમ છે. સંસારમાં જેટલા કિમતી હીરા અને રત્નો છે તેનો તે પાણીની માફક પૈસા ખર્ચી સંગ્રહ કરે છે. એ પ્રમાણે તેણે પોતાના ધન બંડારમાં અસંખ્ય હીરા અને રત્નો એકઠાં કર્યાં છે. એ સર્વમાં કલોડ હથુવેલના હીરા અને રત્નો સર્વથી અધિક મૂલ્યવાન અને સુંદર છે. એ હીરા અને રત્નોને હસ્તગત કરવાનો મારો દ્રઢ નિશ્ચય છે; એટલા માટે મેં નક્કી કર્યું છે કે આજ રાત્રે નવ વાગે તે કંબુસ ધનવાનના

ધરમાં પેસી મારો સંકલ્પ હું પૂરો કરીશ. આજ રાતના આઠ વાગે આ પગ તમને મળશે તે વખતે હું ચિકટોરીયા રોશનથી ટ્રેઈનમાં બેસી ત્યાં જઈશ. તેથી તમે પણ એજ ટ્રેનમાં આવી મને પકડજો. જો તમે એ ટ્રેઈનમાં આવશો તો રાતના નવ વાગે એ કંલુસના ધરમાં તમને મારો મેળાપ થશે. તમે બેસ્ટ નરવુડ રોશન પર ઘૂતરી કોઈપણ કોન્સ્ટેબલને ત્યાંનું ડેકાણું પૂછશો તો તુર્તજ તે તમને તે ડેકાણે પહોંચાડી દેશે. આશા છે કે આ આમંત્રણનો તમે જરૂર સ્વીકાર કરશોજ.”

તમારો “બેટ.”

મિ. બ્લેક એ પત્ર વાંચી હતોજિત સ્વરથી બોલ્યો:—“જુદી વાત. તજન ખોટી ! ચોર પોતાને પકડવા માટે પોતેજ પોલિસને આમંત્રણ કરે ! પોલીસની સાથે ક્યાં અને ક્યારે મેળાપ થશે તેના કલાક મિનિટ પણ બતાવ્યા છે. એ વાત પર શું કોઈ વિશ્વાસ કરી શકે કે ? આમાં તો તેણે અવસ્થ તમારી મરકરીજ કરી છે !”

મિ. કુટ્સ કાંઈક આવેશથી બોલ્યો; “જો મળક કરી હોત તો અત્યાર સુધી તેણે જોટલા પત્ર લખ્યા છે તેને પણ મળકજ સમજવી જોઈએ પ્રિય મિ. બ્લેક ! જો એણે મળકજ કરી હોત તો તો હું બચી જાત; પણ એ મળક નથી. હું કેવાં કપટમાં પડ્યો હતો તેનું માપ તમે હમણાંજ સર્વ હકીકત સાંભળી સમજી શકશો. કાલે આઠને પાંચ મિનિટે એ કાગળ મને મળ્યો હતો. પત્ર વાંચતાંજ હું સમજી ગયો કે એમાં જે કાંઈ લખ્યું છે તે બેટ સત્ય કરી બતાવશે. પહેલી વારની ઘટનાઓથીજ એ વાત માસ હૃદયમાં ઠસી ગઈ હતી. એટલા માટે એક માડી બાડે કરી હું રોશન ઉપર ગયો અને ચિકટોરીયા રોશનથી સવા આઠ વાગ્યાની માડીમાં બેસી નવ વાગ્યા પહેલાં હું નરવુડ રોશનપર પહોંચી ગયો. રોશનથી બહાર નીકળ્યા પછી ‘આર્ડોઈન હાઉસ’ પાસે પહોંચતાં મને જાહો વિશ્વમ્મ થયો નહીં. બ્યારે હું તે મકાનની સામે પહોંચ્યો ત્યારે નવ વાગ્યામાં ત્રણ મિનિટ બાકી હતી. ધડકતે હૃદયે હું તે ધરના દરવાજામાં પેટો આશા અને

ચંકાથી મારી છાતી ઉછળી રહી હતી. ચોર એટલી સહેલાઈથી પોતાની ઈચ્છા પુર્વક મારાથી પકડાઈ જશે એ વાત પર હું એકાએક વિશ્વાસ કરી શક્યો નહીં પરંતુ અને એવો પણ વિશ્વાસ હતો કે ચોરને દેખતાંની સાથેજ હું કેદ કરી લઈશ ! હું ઉત્સાહ પૂર્વક ધરમાં પેડો. પેસતાંજ એક ઘાકા બાથવાળો નાકપર ચરમા પહેરેલો વૃદ્ધ માણસ હાંફતો હાંફતો મારી સામે આવીને બોલ્યો; “જલ્દી પોલીસને બોલાવી લાવો ધરમાં ચોર પેડો છે. તે ધરમાં પેડા પછી મેં દારૂ બંધ કરી દીધાં છે અને અહીં દોડતો આવ્યો છું, હવે તે ત્યાંથી નાસી શકશે નહીં; કૃપા કરીને ઉતાવળથી પોલીસને બોલાવો કે તુર્તજ ચોર સહેલાઈથી પકડી શકાય ! ”

મેં તે વૃદ્ધને બારીક દૃષ્ટિથી જોતાં કહ્યું તમે કાણુ છો ? ”

વૃદ્ધે કહ્યું. “હું જ આ ધરનો માલીક એન્ટની ડેવિન્સ છું.”

“તેનું નામ સાંભળીને તેને ખીજું વધારે પૂછવાનું મેં યોગ્ય ધાર્યું” નહીં. મેં તેને મારી ઝાળખાણુ આપી અને હું એકદમ તે બંધ ચોરડા તરફ દોડ્યો. મારા આતંદ અને ઉત્સાહની સીમા રહી નહીં હું સમજ્યેક કે એટ જળમાં સપડાયો છે તેને હવે તુર્તજ પકડવો જોઈએ ! તે વૃદ્ધ મારી સાથે દોડીને ઉપર જણાવેલા ચોરડાના દારૂ પર આવ્યો અને મારા હાથમાં “આવી” આપી ગમરાતાં બોલ્યો. “મહેરબાન ! ચોર આજ ચોરડામાં છે. પણ સાવધાન ! ચોર જુવાન અને સર્વ હુશીઆરથી સજ્જિત છે તમે જરા સાવચેતીથી ચોરડામાં પેસજો.”

“હું તે વખતે અત્યંત ઉત્તેજિત થઈ રહ્યો હતો. ચોરડામાં જતાંની સાથેજ ચોર મારા ઉપર આક્રમણ કરશે કે નહીં એવી ચંકાની તો મારા મનમાં કલ્પના પણ નહોતી ! મેં ત્વરાથી તે ચોરડાનો દરવાજો ઉઘાડ્યો અને નિશ્ચય કર્યો કે અંદર જતાંજ ચોરપર તૂટી પડીશ તેને પોતાનો જીભાવ કરવાનો વખતજ મળવા દઈશ નહીં. અંદર જઈ તે ચોરડામાં હું

ચોરને શોધી રહ્યા હોય એટલામાં એકદમ મારી પીઠપર જખરજસ્ત ફટકો પડ્યો ! તે ફટકાથી લથડીઆ ખાતો હતું એક તૂટેલી લોહાની પેટીપર જખરને પડ્યો; માથામાં એવું વાગ્યું કે હું એકદમ બેહોશ થઈ ગયો ! ઉઠવાની શક્તિ જતી રહી ! કાણુ મળે કેટલાયે વખત સુધી હું એવીજ અવસ્થામાં પડી રહ્યો ! પણ જ્યારે મને જાન આવ્યું ત્યારે મેં જોયું કે સામે સર્વ પેટીઓ ઉઘાડી પડી છે અને પાછળના ચોરડાનાં ખારણાં બંધ છે હું સમજ્યો કે આજ ચોરડામાં ચોરને કેદ કરતાં હું કેદ થયો છું. ”

મિ. જલેક એ અદ્ભૂત વાત સાંભળીને આશ્ચર્યચકિત થઈને બોલ્યો. “ત્યારે તો તે વૃદ્ધ ધરનો માલિક એન્ટની ડેવિન્સ નહોતો એજ ખરું ?”

ઇન્સ્પેક્ટર ક્રુડસે કહ્યું:—“નહીં, તે ધરનો માલિક નહોતો, તે તો એટ પોતેજ હતો. ધરનો માલિક તો એ વખતે ઘેર હતોજ નહીં, એજ દિવસે તેને એક જૂઠો તાર મળ્યો હતો, તેમાં લખ્યું હતું કે:—“તમારા બાઈ નેરો-વ્યરીમાં કોઈ અસાધ્ય રોગથી પીડાઈ રહ્યા છે. જલ્દી આવો.” એ પણ એટની ચાલાકી હતી. તાર મળતાંજ વૃદ્ધ તુર્તજ પોતાના બાઈને જોવા આલ્યો ગયો. ત્યાં ગયા પછી તે વૃદ્ધને બીજે તાર મળ્યો તેમાં લખ્યું હતું કે, “તમારા ઘરમાં નવ વાગે એક ચોર ચોરી કરવા આવવાનો છે. તુર્તજ આવોને પોલીસની મદદથી તમારે તેનો જાંઘણત કરવો.” એ તાર મળતાંજ એન્ટની એ કોન્ટેનસેને લઈને સવા નવ વાગે પોતાને ઘેર આવ્યો અને મનેજ ચોર જાણી પોલીસને સોંપી દીધો ! લોહાની પેટીઓ તપાસતાં તેને જણાયું કે તેનો સર્વનાશ થઈ ગયો છે ! હીરા, રત્નો અને હીરાજડિત સુવર્ણના અલંકારો એ સર્વ ચોરાઈ ગયાં છે. કોન્ટેનસે મને પકડી ખેંચવા લાગ્યા. મેં તેઓને સર્વ સત્ય હકીકત સમજાવી આખરે કહ્યું. હું તો ઇન્સ્પેક્ટર ક્રુડસે છું.” હવે થાણાના સર્વ અમલદારો, મારી ચોર પકડવાની આ બહાદુરી સાંભળી મારી મશ્કરી કરે છે. તેઓને મારે મ્હોં જતાવવાનું પણ મને ખારી

યમ પડ્યું છે. માત્ર એટલું જ નહીં પણ આજ પ્રાતઃકાળમાં મને એક ફોટો મળ્યો છે તે જોઈને તો હું મુઠ્ઠાં જેવો યમ ગયો છું. મેં ધાર્યું હતું કે ફોટો કોઈને દેખાડીશ નહીં સંતાડી રાખીશ, પરંતુ ચાલુમાં પણ એની કોપી પહોંચી ગઈ છે. તેને જોઈને સર્વ અમલદારો હસી હસીને ગાંઠા યમ ગયા છે. તેઓએ મને તો મોડિજન બનાવી દીધો છે.”

મિ. જલ્લેકે કહ્યું:—“તે ફોટો કોનો છે ? અને કોણે મોકલ્યો છે ?”

એ સાંભળીને ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સે ગંભીર ભાવથી ગળવામાંથી એક ફોટો કાઢી જલ્લેકની સામે મૂકી દીધો. મિ. જલ્લેકે વિસ્મયતાની દ્રષ્ટિથી જે કાંઈ જોયું તેનાથી તે પણ પોતાનું હસવું ખાળી શક્યો નહીં. તેણે જોયું કે ઉઘાડી પડેલી પેટીની સામે ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સે લોથપોથ યમને પડ્યો છે તેના બન્ને પગે; ઉંચા ચર્ધ રહ્યા છે અને મોંઢા પર ભય અને વિસ્મયતા છવાઈ રહ્યાં છે. ફોટાની નીચે રખરના ઝીણા અક્ષરોથી છાપેલું હતું કે “ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સનું ચોરને પકડવું.” એ ફોટાની સાથે એવાજ પ્રકારના અક્ષરોથી છાપેલો એક કાગળ પણ હતો તેમાં લખ્યું હતું કે:—

“મિત્ર ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સ ! મને વિશ્વાસ છે કે તમારી કાર્યકુશલતાને પરિચય આપનાર ફોટો જોઈને તમે અવશ્ય ખુશી થયા હશો ! ગઈ રાતે ચોર પકડવાને મયા” ત્યારે તમારી જે હાલત ચર્ધ હતી તેનાજ એ ફોટો છે. ઉતાવળને લીધે ફોટો સારો ઉતર્યો નથી. ‘સ્નેપશોટ’થી જેવો ઉતરી શક્યો તેવાજ મોકલ્યો છે. લીસા રત્નો વગેરે મને મળી ગયા છે. મને આશા છે કે તમને વધારે વાચ્યું નહીં હોય, દુપા રાખી જાવડીથી મારો પત્ર તમને મળશે.

તમારો અદ્વિતિમ હિતૈષી “એલ.”

પત્ર વાંચીને મિ. જલ્લેકનું મોં લાલ થઈ ગયું. હસવાનો પ્રસંગ જોઈએ તેવો હોવા છતાં પણ ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સની દુઃખદ સ્થિતિ જોઈને તે વધારે દુઃખી થયો; પરંતુ ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સે જલ્લેકના એ વિચારનો જુદોજ અર્થ કર્યો. તે સમજ્યો કે મિ. જલ્લેક મારી દુર્ગતિની વાત સાંભળીને મનમાં

હસે છે. તેથી ક્રોધિત થઇ અત્યંત ઉત્તેજિત સ્વરે તેણે કહ્યું:—“તમે મારો એ ફોટો જોઇને મનમાં હસી રહ્યા છો, પણ મારે બદલે જે તમારી એવી દુર્ગતિ થઇ હોત તો તમે તમારાં હૃદયની અવસ્થા સારી રીતે સમજી શકત.”

મિ. બ્લેકે તેને સમજાવતાં કહ્યું:—“મીત્ર કુટુંબ ! બધાં દુઃખથી કહેવું પડે છે કે તમે દરેક વાત વગર વિચાર્યેજ કહી નાખો છો ! શું હું તમારો દુસ્મન છું કે તમારા દુઃખ પર હસું ? તો પણ એ વાત તો મારે માનવીજ પડશે કે જે આ ફોટાને જોશે તે હસ્યા વગર રહેશે નહીં. મારી સંમત પ્રમાણે તમે પણ એનો અસ્વીકાર કરી શકશો નહીં. આ ફોટો હસવા જેવા દેખાવનો છે. જે ચોરે તમારી એવી દુર્ગતિ કરી છે. તેનું સાહસ અને બુદ્ધિ જોઇને તેની પ્રસંસા કર્યા વિના રહેવાનું નથી. એવો સાહસી, બુદ્ધિવાન અને રસિક ચોર મેં ક્યાંય પણ જોયો નથી ! જે અવસ્થામાં જે નાના ઝોરડામાં આ ફોટો લેવામાં આવ્યો છે, તેનો વિચાર કરતાં જણાય છે કે એ વિદ્યામાં પણ ચોર નિપૂણ છે, ફોટો બહુજ સરસ લીધો છે.”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંબ છપ્પીની પ્રશ્ન સાચી વધુ વ્યથ થઇને બોલ્યો:—“ચોર ! હતભાગી ચોરે અને કેવું દુઃખ દીધું છે, તેને માટે તો તમે એક શબ્દ પણ બોલતા નથી પણ ઉલટા છપ્પીનાં વખાણ કરી રહ્યા છો. હું આજે જ્યાં આ ફોટાના વખાણ સાંભળવા આવ્યો નથી, તમે એ જોઇને ચોર તરફ તિરસ્કાર ખતાવશો એમ ધારતો હતો જ્યારે હું ઉલટો જોઈ રહ્યો છું કે તમારી અધિક સહાનુભૂતિ તો ચોર તરફ દેખાય છે.”

મિ. બ્લેકે કહ્યું:—“નહીં કુટુંબ ! ચોર પ્રત્યે મારો જરા પણ સહાનુભૂતિ નથી, પણ કરે શું ? તેની વીરતાનાં વખાણ મારાથી કર્યા સિવાય રહેવાનું નથી.” આમ કહી આગળ કાંઈ પણ વધુ ન બોલતાં મિ. બ્લેકે ગંભીર ચિન્તામાં લીન થઇ ગયો. તે વિચારવા લાગ્યો કે:—“આ ચોર કોણ હતો ? ખરેખર એ કોઈ સાધારણ ચોર નથી ! આત્મચરિત્ર પર એને અમાધ

વિશ્વાસ છે. કોઇ ભયંકર ધૂત અને ચાલાક જણાય છે. અને પોલીસની આંખમાં ધૂળ નાખવામાં વધારે ચતુર છે. એ ચોરીની નવી નવી વાતો, અને નવી રૂબ કાઢવામાં એના સુલભ કાર્યનો પરિચય મળે છે અને તેમાં વિલક્ષણ હાસ્ય પણ છે. વાહ ! હવે હાંડનમાં ફેટલાક દિવસો સુધી એવી નવી નવી ઘટનાઓનો ખૂબ હેવાસ સાંભળવામાં આવશે એ અસાધારણ ચોર સર્વોત્તમ ડીટેક્ટીવનો પ્રતિસ્પર્ધિ જનવાને અચોક્ક્ય નથી. જો કે મારી ઇચ્છા ફરી કાર્યક્ષેત્રમાં ઉતરવાની નહોતી તો પણ તેને પકડવાનો લોભ હું અટકાવી શકતો નથી.”

મિ. બ્લેકને ચિન્તાતુર જોઈને ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે કહ્યું:—“મિ. બ્લેક ! તમે અમારા સરદાર છો, તમે અનેક સંકટોમાં અમને મદદ કરી બચીવાર અમારાં સન્માનની રક્ષા કરી છે. પરંતુ આવા સંકટ સામે કોઇપણ વખત ચતુર પડ્યું નથી. ચોરના હાથથી આવું અપમાન કોઇ વખત લાગ્યું નથી. આ વખતે પણ તમારા તરફથી ગોચ્ય સહાયતા મળશે એવો વિચાર કરીનેજ હું આવ્યો છું. થોડુંક કટ વેડીને પણ તમારે એ ચોરને પકડવો પડશે. તેને પકડશે નહીં તો મારાં માન-ગૌરવનો સર્વ નાશ થઇ જશે; અને આ ચોર પણ જરામાં મારો પીછો છોડશે નહીં. પોલીસના નાના મોટા અમલદારો તરફથી રેન્જ મરફરી ખમી મારે એક દિવસ મારી નોકરી ચુમાવવી પડશે. જો ફરીથી મારે આવું અપમાન પામવા વખત આવશે તો જરૂર તમે મને માંડાની હોસ્પિટલમાં જ જોઈ શકશો. હમણાં પણ હું થોડો તો માંડો થઇ ગયો છું. રાત, દિવસ, ખાતાં, પીતાં, સુતાં, બેસતાં મારા હૃદયમાં એ એટ-નીજ વાતો ઘુંટાયા કરે છે. અન્ય કોઈ બાબત પર મને વિચાર કરવાનો વખતજ મળતો નથી. પોસ્ટમેનને જોતાંજ મારા મનમાં એવી શંકા હો છે કે એટનો કોઈ નવો પત્ર તો નહીં આવ્યો હોય ? અને તે પત્રમાં તેણે એમ તો નહીં લખ્યું હોય કે આ વખતે મેં (એટ) બંકિમ રાજભવનમાં

ચોરી કરવાનો સંકલ્પ કર્યો છે અને રાગના ઠેાણીતુર જડિત મુમટનું અપહરણ કરવાનો મજકુર તેમાં લખ્યો છે. વસ્તુતઃ તેની ધૃષ્ટતા અને અદ્ભુત સાહસ જોઈને મનમાં એમ થયા કરે છે કે તેને માટે કોઈ પણ કામ અશક નથી. તેની ઈચ્છા થાય તો ઈચ્છાંડની બેન્ક પણ તે લૂંટી શકે છે. એટલા માટે રખરના અક્ષરોમાં છાપેલો કાગળ જોતાંજ મારા હૃદયમાં બળનો કંપ થઈ આવે છે. ડરતાં ડરતાં હું તે પત્રને ફેડું છું. સાંભળ્યું છે કે નિહિલીસ્ટ લોકો કાગળમાં બોંબનો મસાલો મૂકી રૂશિયાના સમ્રાટ પર તે કાગળો મોકલ્યા કરતા હતા, તે કાગળ ફેડનાર મંત્રીઓની જે હાલત થતી હતી તેનો વિચાર કરી એવા કાગળ પત્રથી હવે હું બહુજ ડરું છું. મને ખાતરી છે કે, એટ મારો પીછો છોડવાનો નથી; એકાદ બે દિવસમાં એક નવો પત્ર અવશ્ય આવશે. કેટલાક દિવસોની અંદર એ અનુલ સાહસી ચોરે બિન્ન બિન્ન ઠેકાણે પાંચ ચોરીઓ કરી છે. દરેક ચોરીમાં તેની આશ્ચર્યજનક આસાહી જણાઈ આવે છે. એ ચોરીઓ પકડવાનો ભાર મારા ઉપર મૂકવામાં આવ્યો છે. પરંતુ આજ સુધીમાં હું એક પણ ચોરી પકડી શક્યો નથી. એટલુંજ નહીં પણ આજ સુધીમાં ચોર કોણ છે તે પણ હું જણી શક્યો નથી. ઉલટો તે મારાં નાકે દમ આણી રહ્યો છે. તેને પકડવા જતાં હુંજ પકડાઈ ગયો છું. કૃપા કરીને મને આ આશ્વત્થમાંથી હંમેશાં.”

મિનું છલેક કુદસની વાતો શુપસુપ સાંભળીને જાગ્રદ ગયેલી ચીરટ સળગાવી પીવા લાગ્યો. ત્યાર બાદ બેચાર વાર ધૂમાડાનું એન્જન ચલાવી ધીરે ધીરે તેણે કહ્યું:—“મિનું કુદસ! તમે મારી મદદ માગવા આવ્યા છો. એને માટે હું ખુશ છું. મેં જોઈતાં કેશ પછીથી નિશ્ચય કર્યો હતો કે હવે હું ઢીંટોડીવપણું કરીશ નહીં અને એનાથી સદા દુરજ રહીશ. પરંતુ આ અચેલી ચોરીની તમારા મુખે વાત સાંભળી મારો એ નીશ્ચય છોડી દેવોજ પડશે. મેં અત્યાર સુધીમાં બધા ચોરો અને લૂટારાઓ જોયા છે, બધી

ચોરીઓ પકડી છે, પરંતુ આવો ચોર મારે માટે નવો છે એને પકડવાની લાલસા રોકવી એ મારે માટે અત્યંત મુશ્કેલ કાર્ય છે. એટલે હું આનંદથી તમોને મદદ કરીશ. તમારી વાતો સાંભળીને મારું કુતૂહલ અત્યંત પ્રબળ થઈ ઉઠ્યું છે. એ એટ કાણુ છે? તે જાણવાને માટે હું અધીર થઈ રહ્યો છું. ગમે તેમ કરીને હું તેને પકડીશ નહીં તો મારું મન અસ્થિર રહેશે.

મિ. જલ્લેકની વાત સાંભળીને ઇન્સ્પેક્ટર કુટુમ્બનો ચહેરો હર્ષથી ખીલી ઉઠ્યો; તે થીર નમાવીને બોલ્યો:—“આપ મારા જેવાં આપતિમાં સપડાયલા પર એવીજ કૃપા કર્યા કરો છો. આજે તમારી વાતો સાંભળીને મારા મરવા પડેલા દેહમાં પુનઃ જીવનનો સંચાર થયો છે. મિ. જલ્લેક તમે મને મદદ કરશો, એ સાંભળીને મને આશા થાય છે કે એ પાપી હવે લોકોનો સર્વ નાશ કરી શકશે નહીં. જલદી એને જેલમાં જવું પડશે. તેને જેલમાં પહોંચાડ્યા સિવાય હું સુખથી સુષ શકીશ નહીં.”

મિ. જલ્લેક એ વખતે કાંઈક વિચાર કરી રહ્યો હતો. ઇન્સ્પેક્ટર કુટુમ્બની વાતોપર તેણે ધ્યાન આપ્યું નહીં. તે ધીરે ધીરે કહેવા લાગ્યો:—“કુટુમ્બ! તમે અધીરા ન થાઓ; આજ રાત્રે તમે નિરાંતે સૂઈ જાઓ. કોઈની પશુ વાત ન સાંભળતાં, સ્થિર ચિત્તથી તમારું જ કામ કરીશ. તમોને ખાતરી છે કે એટ તમને પત્ર મોકલશે, જે તે પત્ર મોકલે તો તે મળતાંજ મને ટેલીફોનથી ખબર આપજો. પરંતુ સર્વથી પહેલાં હુ—એટે કરેલી તમામ ચોરીઓનો હેવાલ શરૂથી આખર સુધી જાણવા માંડું છું. તમે તેનો વિસ્તારપૂર્વક રિપોર્ટ લખીને મારી પાસે મોકલી દેજો. તેનાથી મને એ ચોર પકડવાનું કામ સહેલું થઈ પડશે. વાહ અત્યાર સુધી એટે જેટલા પત્ર તમારા ઉપર મોકલ્યા હતા તેના પર સરનામું કેવું હતું. કવર ઉપર કયો કયો પોસ્ટ ઓફિસની છાપ હતી?”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટુમ્બે કહ્યું:—“દરેક ઉપર મારું નામ અને ઠેકાણું રખતરના અક્ષરોમાંજ છાપેલું હતું. અને સર્વ પત્રો પર એકજ પોસ્ટની છાપ હતી અને તે છાપ ‘વિસ્ટ’ની હતી.”

ત્યાર પછી કુદ્સ-મિં બહેકની રળ લઇ ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી મિં બહેક મનમાં ને મનમાં બેટનાં વિચિત્ર કામોની પ્રસંસા કરી રહ્યો હતો. તેજ વખતે પાસેના ટેલીફોનની ઘંટડી ટનનનનનન કરતી વાગી ઉઠી.

મિં બહેક ટેલીફોન પાસે ગયો અને બૂંગળાને કાને લગાડી પૂછવા લાગ્યો:—“તમે કોણ છો ? શું કહો છો ?”

ટેલીફોનથી અવાજ આવ્યો:—“તમે કોણ છો ? શું ? તમે રોબર્ટ બહેક છો ?”

મિં બહેક કહ્યું:—“હા; હું બહેકજ છું; તમે કોણ છો ?” આ વખતે જવાબમાં પહેલાં મિસ્ટર બહેકને મોટેથી હસવાનો અવાજ સાંભળ્યો. ત્યાર પછી સ્પષ્ટ સ્વરમાં ઉત્તર આવ્યો:—“હું કોણ છું ? તે તમે જાણવા માગો છો ? તો સાંભળો કુદ્સની કમબખ્તી કરનાર હું પોતે ! મારું નામ “બેટ.”

પ્રકરણ બીજું.

શાહુ ચોર !

મિ. બહેક ટેલીફોનથી જે કાંઈ સાંભળ્યું તે તેની કદવનાની બહારનું હતું. તેમાં હદ વગરની અગમ્યબી હતી. બેટ ટેલીફોનથી વાતચીત કરી રહ્યો છે એ જાણીને તેના હાથમાંથી ફોનનું બૂંગળું પડી ગયું ! તેની વાચા-શક્તિ બન્ધ થઇ ગઇ. તે મોહાન્વની માફક ટેલીફોનની સામે જોઇ રહ્યો. ત્યાર પછી બેટ શું ક્યું અને શું કહ્યું તે તેનાથી સંભળાયું નહીં. પહેલાં તે એમ સમજ્યો કે કોઇ મિત્ર મશ્કરી કરે છે; બેટ અને શા માટે બોલાવે ? કારણ પોતાની સાથે બેટને જરા પણ ઝાંઝાણાણ નહોતી, તેમજ “બેટ” પોતાની મેજે સ્વેચ્છાથી વાતચીત કરવા આવે એ પણ સંભવ નહોતો; પરંતુ એ વખતે તે અસંભવિત બાબત પણ સંભવિત થઇ ગઇ. એથી તે અગમ્યબીમાં ગરકાવ થઇ દીગમુંડની માફક ઉભો રહ્યો. પરંતુ તેની હાલત

સણો વખત સુધી એવી રહી નહીં. તેણે મનને સ્થિર કરી ટેલીફોનનું ભૂંગણું ફરીથી કાને લગાડ્યું અને ચંચળ સ્વરે પૂછ્યું: “એટ! એટ કાણ?”

ઉત્તર આગ્યો:—મિં બ્લેક! તમે અજાણ શા માટે યાચો છો! તમે શું આ નામ પહેલ પહેલું સાંભળ્યું? મારી સાથે અસત્ય વાત કરવાથી તમને લાભ થવાનો નથી. પાંચ મિનિટ પહેલાંજ ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ તમારી સાથે સલાહ મસલત કરતો હતો અને હું સારી રીતે જાણું છું કે એ સલાહ મસલત ધણી વખત સુધી મારે વિષેજ થઈ હતી કેમ! એ ખરું ને?”

એટની વાત સાંભળીને મિં બ્લેક કંપી ઉઠ્યો, અને હોઠ દબાવી વિચારવા લાગ્યો:—“એટ શું કામ દેવી સહિન મેળવેલો માણસ હશે! કે ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સની સાથે જે વાત થતી હતી તે એ સાંભળતો હતો?”

તેનો ઉત્તર ન મળવાથી એટ ફરી કહ્યું “તમે કેમ ચૂપ થઈ ગયા! શું હું બૂઠું બોલું છું?”

મિં બ્લેક ધીમેથી કહ્યું. “તમારું કહેવું ખરું છે; પણ તમે કેમ જાણ્યું કે કુટ્સ મારી સાથે વાત કરી રહ્યો હતો?”

એટ કહ્યું. “કેમ જાણ્યું તે પૂછીશો નહીં હું તમારી સર્વ વાતો જાણું છું. એટલુંજ નહીં પણ તમારી ગુપ્તમાં ગુપ્ત વાતો પણ મારાથી અજાણી નથી કુટ્સે તમને તેનો પેલો ફોટો દેખાડ્યો હતો?”

મિં બ્લેકે કહ્યું. “એ હકીકત જાણવાથી તમને શા ફાયદો?”

એટ કહ્યું. “ફાયદો કે તુકશાનને માટે હું પૂછતો નથી; પરંતુ ફોટો કેવો હતો તેજ જાણવા માગું છું. કુટ્સને મેં લાંત મારી ઝવેરીના ઓરડામાં ધકેલી દીધો તે વખતની તેની સ્થિતિ ખરેખર જેવા જેવી હતી હું ધારું છું કે તે જામી જોઈને તમને હસવું આવ્યા વગર રહ્યું હશે નહીં?”

મિં બ્લેક વિચાર કરવા લાગ્યો:—કે, “આ જીવનમાં આવો પ્રસંગ ચોર સાથે મેં કદી પણ જોયો નથી.” અને શું જવાબ આપું?

મિ० બહેકને નિરૂતર જોઇને બેઠે કહ્યું:—“મિ० બહેક તમે જરૂર નહીં મારે તમારી સાથે બહુ વાતો કરવી છે. કારણ કે બનિયમાં હવે મારે તમારી સાથે કામ લેવાનું છે. તમે પ્રખ્યાત ડીટેક્ટીવ છો; તમને તમારી શક્તિ પર ‘પૂર્ણ’ વિશ્વાસ છે, પણ હું તમારાં તે વિશ્વાસને નક્કરીશ. તમારા ગર્વનું ખંડન કરીશ તમને મારી મૂકીમાં દખાવીશ.”

મિ० બહેક ગુરસાથી બોલી ઉઠ્યો:—“શું! તમે મને મુઠીમાં દખાવશો?”

બેઠે કહ્યું: “હા; મારામાં એટલી શક્તિ છે કે, હું તમને એક બગ્ગરમાંથી ખરીદી બીજા બગ્ગરમાં વેચી શકું છું. મારી આ વાતનું પ્રમાણ તમને થોડા વખતમાં જ ખતાવવામાં આવશે.”

બહેકે આવશે યુક્ત સ્વરે કહ્યું: “હું કુદ્દસ નથી; મારાથી સાવચેત રહીને વાત કરો!”

બેઠે બોલ્યો:—“હું સમ્પૂર્ણ સાવચેત છું. કુદ્દસને પણ તમારા જેટલું અભિમાન હતું પણ બે એક બાજનોમાં મેં તેને દિવાનો બનાવી દીધો છે તેથી હવે તેને અધિક સત્તાવવામાં લાભ નથી. તમે તેના કરતા ઉચ્ચ દર-બજારના ડીટેક્ટીવ છો તેથી તમારી સાથે બે એક આલાકી રમવામાં મને આવંદ મળશે. હું જાણું છું કે મારા જેટલી શક્તિ તમારામાં નથી પણ મારી ખરોખર કાંઈક તમે છો તેથી આ વખતે હરિકાષ્ઠના ક્ષેત્રમાં કિતરવાને તમનેજ આમંત્રણ કરું છું.”

મિ० બહેકે ચીડવાઇને કહ્યું:—“તમે મને તમારી ખરોખરીનો ગણો છો? હીક છે.”

બેઠે કહ્યું:—“બીજાં માણસો કરતાં તમારામાં બુદ્ધિ છે; પણ મેં તમારી બુદ્ધિનો અંગત પરિચય હજી લીધો નથી. સાંભળ્યું છે અને પેપરમાં વાંચ્યું છે કે તમે અસાધારણ શક્તિશાળી ડીટેક્ટીવ છો. તમારી પ્રશંસા સાંભળીને એકવાર તમારી બુદ્ધિની પરીક્ષા કરું, આજ્ઞા છે કે તમે એથી

નારાજ થશે નહીં. જે મારી વાતો સાંભળી તમે ડરી મથા હો તો તેને ખુલ્લોજ સ્વીકાર કરી દો. ”

મિ. બેલ્કે કહ્યું:—“ જો હું ચોરથી ડરતો હોત તો અત્યાર સુધીમાં ક્યારનું ચે ડીટેક્ટીવપણું છોડી દીધું હોત. પરંતુ એટલું ખરું કે તમારી વાતો સાંભળીને મારા મનમાં થોડું બહુ કુતૂહલ થયું છે. એ કુતૂહલ જો એવાર દિવસ એમને એમ રહેશે તો મારે તમારી સામે કાર્યક્ષેત્રમાં ઉતરવું પડશે. તમારું એટલું બધું સાદસ વધી ગયું છે તો પછી જામાટે દૂર રહી શેખી કરો છો ? મારા ઘરમાં આવી મને મળવાનું તમે સાદસ કરો; તો હું સમજીશ કે તમારી વાતો અને કામો બંને સરખાં છે. ”

મિ. બેલ્કેનો જવાબ સાંભળી પહેલાં તો બેટ ખડખડાટ હસી પડ્યો અને દહ સ્વરે બોલ્યો:—“મિ. બેલ્કે ! તમે એમ ધારના હશે કે મારી વાત સાંભળીને બેટ ડરી ગયો હશે અને ઘેર આવી મળવાનું સાદસ કરશે નહીં. પરંતુ તમારી એ કલ્પના ભ્રમરૂપ છે. હું કાંઈપણ ડર વિના તમારે ઘેર આવી શકું છું. પરંતુ શું મને તમે આમંત્રણ કરો છો ? અને ખાતરી છે કે મિ. કુટ્સે મારે માટે જે કાંઈ તમને કહ્યું છે, તે સાંભળીને તમે મારે માટે સારોજ અભિપ્રાય બાંધ્યો હશે.”

મિ. બેલ્કે બોલ્યો:—“અત્યાર સુધી તમે તમારી પ્રસંસાનીજ વાતો કરો છો. મારે ઘેર તમે આવો તેથી હું ડરીશ એમ સમજીશ નહીં હું ડરતો નથી; પરંતુ ‘ડર’ પોતે મારાથી ડરે છે, હું જે કહું છું તે ખોટું નથી પણ વખત આવે હું તમોને એનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ બતાવીશ.”

બેટ બોલ્યો:—“ઠીક છે; મેં તમારું નિમંત્રણ સ્વીકાર્યું. હું ત્રણ ચાર દિવસની અંદર તમારે ઘેર આવી તમોને મળીશ. પરંતુ મારી ઇચ્છા એ છે કે તે પહેલાંજ તમારી સાથે મને જોળખાણ થાય તો ઠીક ! મેં કુટ્સને બેટલા પત્ર લખ્યા હતા તે સર્વ તમે બાંચ્યા હશે તે ચાંચીને મારે માટે

તમે કોઈપણ પ્રકારનો અભિપ્રાય બાંધ્યો હશે. જે એ પત્રો કુદ્સને ન લખ્યા હોત અને તમને જ લખ્યા હોત તો હીક થાત. કારણ કે એમ થવાથી તમારી સાથે ક્યારનીયે મારે ઝોળખાણ થઈ ગઈ હોત ! ”

મિં બલ્લેકે કહ્યું:—“આ સર્વ ખોટી વાતો છે ઝોળખાણ પાડવાનો હજી પણ સમય છે. પરંતુ હું તમને સાફ કહી દઉં છું કે તમે આમ સાથે રમત રમવા માગો છો, યાદ રાખજો કે તમારા હાથ બળી જશે.”

એટલે કહ્યું:—“મારા હાથ બળશે કે તમારું મોંઢું ! એ સર્વ વખત આવ્યે જણાશે. પોતાનો બચાવ કેમ કરવો એ હું સારી રીતે જાણું છું. દુનીઆના કોઈ પણ જાસુસથી હું ડરતો નથી તેમ તેની ઠરકાર પણ રાખતો નથી ડીટેક્ટીવોને એવકુફ બનાવવામાં મારું મન રંજન થાય છે. ચોરી તો હું માત્ર શોખને ખાતરજ કરું છું. તમારી માફક નવરો બની બેસી રહેવા હું માનતો નથી. હું હમ્મેશાં ગમે તે કામમાં મંડ્યો રહું છું.”

મિં બલ્લેકે કહ્યું:—“હવે તમારે બહુ દિવસ કામમાં રહેવું પડશે નહિ ! બ્યારે તમે મારી સાથેજ હરીફાઈમાં ઉતર્યા છો તો હવે થોડા સમયમાંજ તમારા હાથ પગોમાં બેડી પડશે એ કદી ભુલશોજ નહિ.”

એટલે હસીને કહ્યું:—“એ વિચાર પછી થશે. હું જાણું છું કે તમે અને બેડી પહેરાવવાને અત્યંત આતુર છો તમારી એ ઇચ્છા પૂરી થશે કે નહીં તેની પરીક્ષા કરવી એ શું ખોટું કામ છે ? જે પરીક્ષા પહેલી થઈ ગઈ હોત તો હીક થાત કારણકે કુદ્સને શરમાવું પડતે નહીં. મેં તેને જ પ્રમાણે બનાવ્યો છે તેજ પ્રમાણે તમારે પણ બનવું પડશે.”

બલ્લેકે બોલ્યો:—“કોને બનવું પડશે એ અત્યારે કહેવું ખોટું છે.”

એટલે બોલ્યો:—“હીક—હું હવે તમને વધુ વખત રોકીશ નહીં. કાલે આપને કાંઈ ખાસ કામ છે ?”

મિં બલ્લેકે કહ્યું:—“કામ હશે તો પણ તમને મળવાને ખાતર તેને થડવું મુકવામાં મને જરૂર છે હરકત નથી.”

એટ બેલ્યો:-“ નહીં એમ નહીં તમારે તમારું કાંઈ પણ કામ પડતું મૂકવું નહીં. જો કાલે તમને પુરસદ હોય તો કેટલીક મિનિટને માટે કસ-વીના લીલામખાનામાં પધારજો. ત્યાં સ્વર્ગસ્થ મિં હેનરી વોટે એકલા ફરેલા પૂર્વ દેશના બહુ મૂલ્ય હીરા, જવાહીર વિગેરે લીલામ થવાનું છે. તમને ત્યાં આવવાનો સમય મળશે ?”

મિં ખેલેક મથતો હતો કે ઈંગ્લાંડના સુપ્રસિદ્ધ ધનાઢય હેનરી વોટના ખમનામાં જેટલું જવાહીર છે એટલું પૃથ્વી પરના થોડાજ કરોડ-પતિઓના ખમનામાં હશે. હેનરી વોટના મૃત્યુ પછી, તેની વિધવા પત્નીએ એ સર્વ અમૂલ્ય જવાહીર કસવીના લીલામખાનામાં વેચવા માટે મોકલી દીધું છે. કસવીના લીલામખાનામાં હમ્મેશાં એવી અમૂલ્ય વસ્તુઓનું લીલામ થવા કરતું હતું અને તેમાંથી કસવીને સાઈ કમિશન મળતું હતું. મિં ખેલેક ત્યાં અનેક વાર કાંઈ પ્રસંગે ગયો હતો. તે લીલામખાનાવાળું ઘર જેવું મજબૂત હતું તેવુંજ તે સુરક્ષિત પણ હતું. ત્યાં ચોર લૂટારાઓ પ્રવેશે એવી શંકા પણ રાખવામાં આવતી નહોતી. જે લોહાની ત્રીજેરીમાં લીલામના કીમતી દાગીના રાખવામાં આવતા હતા તે પેટીને ટોડનાર ચોર આ પૃથ્વીપર ન હોતો. એટલાં સુખથી લીલામખાનાનું નામ સાંભળી ખેલેકનું હૃદય કુતૂહલથી ભરાઈ ગયું. સર્વથી અધિક આશ્ચર્યની વાત તો એ હતી કે એટ, ખેલેકને ત્યાં ખોસાવી અદ્ભુત ચોરી કરી બતાવવાનો હતો. એ સંભવિત છે કે અસંભવિત છે તેનો તે નિર્ણય કરી શક્યો નહીં. પહેલાં તો તે સમજ્યો કે એટ મસ્કરી કરે છે પણ તેજ દષ્ટે એટનાં અસાધ્ય કાર્યોની વાત તેને યાદ આવી અને લાચાર બની તેણે માથું ખજવાળવા માંડ્યું.

એટ કહ્યું:-“મિં ખેલેક ! મારી વાત ભૂલશે નહીં; પુરસદ હોય તો જરૂર ત્યાં આવજો. તમને મારી વાત પર વિશ્વાસ નથી પણ હું અવશ્ય ત્યાં આવીશ. જો તમે નહીં આવશો તો પાછળથી પસ્તાવું પડશે. આલોક હું રમ લઉં છું. સલામ.”

ઘેટના મથા પછી મિં બ્લેક ટેલીફોનના મુખ્ય અમલદારને ઘંટડી મારી. સર્વ ટેલીફોનનું કાચ એ અમલદારની દેખરેખ નીચેજ ચાલતું હતું. મિં બ્લેકનો સ્વર સાંભળીને એક સી ક્લાર્કે કામળ સ્વરે પૂછ્યું. “તમે કોણ છો?”

મિં બ્લેકે પૂછ્યું:—“હું હમણાં ટેલીફોનથી જેની સાથે વાત કરી રહ્યો હતો તે મકાન કોનું છે?”

સી ક્લાર્કે કહ્યું:—“સાહેબ! એ હકીકત કહેવાને હું અસમર્થ છું.”

અને મોલતી આટકાવીને વચમાંજ મિં બ્લેકે કહ્યું:—“મારું નામ રૈખર્થ બ્લેક છે હું સરકારી કામને માટેજ આ હકીકત પૂછું છું.”

ત્યાર પછી એક મિનિટ રહીને તે સી ક્લાર્કે કહ્યું:—“જે મકાનના ટેલીફોનથી તમે અત્યાર સુધી વાનો કરી છે તે મકાન સ્કોટલાંડ ચાર્ડનું થાણું છે!”

મિં બ્લેકના માથાપર વિજળી પડી હોય તેની માફક તે ચોંકી ઉઠ્યો. થોડી વાર સ્તંભિત રહીને તેણે પૂછ્યું:—“સ્કોટલાંડ ચાર્ડનું થાણું! તમે એ શું કહ્યો છો?”

રમણીએ ઉત્તર આપ્યો:—“હા, સાહેબ! હું સત્યજ કહું છું. જે માણસ તમારી સાથે વાત કરતો હતો તે સ્કોટલાંડ ચાર્ડના થાણેથીજ વાત કરતો હતો હવે કાંઈ બીજું પૂછવું છે?”

મિં બ્લેકે બૂંગળું મૂકી દીધું અને ખુરશી ઉપર બેસી ગયો. સર્વ વાતો તેને જાદુ સમાન દેખાવવા લાગી. તે પોતાનાં આખાં જીવનમાં આવી રીતે કદી પણ સ્તંભિત થયો નહોતો! “એ ઘેટ કોણ હશે?” તે મનમાં અનુચ્ચો:—“જે સ્કોટલાંડ ચાર્ડના નામથી સમસ્ત દુનિયાના ચોર લૂટારા ફરે છે. જેની છાયાના સ્પર્શ માત્રથી અતિ સાહસિક અને આલાક ચોરો પણ ડરે છે, તેજ સ્કોટલાંડ ચાર્ડના અનેક પહેરેગીરોથી રક્ષિત થાણાના એક શુભ ઓરકામાં ટેલીફોન પાસે ઉભા રહીને આટલી વાર સુધી પોતાની

અહાહરીનો પરિચય કરાવ્યો ! અને તમામ વાત કરી નવિંધને અદ્વત્ત્ય થઇ મયો ! એ કેવી બટના ! એ શું એમ બનવાળેમ છે !” વ્યર્થ સમય ગુમાવવો એ બ્લેકના સ્વભાવથી વિરુદ્ધ હતું. તુર્તજ તેણે ટેલીફોનના યંત્ર ઉપર હાથ મૂક્યો અને ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સને કાંઇક પૂછવાનો વિચાર કર્યો; પણ તેણે તે વિચાર મુક્તી રાખ્યો. કારણકે તેને પૂછવાથી કશો પણ લાભ થાય તેમ નહોતો. બેટ ચાલ્યામાં પોતાની કોઇ પણ નિશાની મૂકી નય તેવો મૂખ નહોતો કે જેનાથી પોલીસ તેની શોધ કરી શકે !

મિ. બ્લેકે ચિન્તાઓને ત્યાગી પોતાની ચીરટ સળગાવી. બેટનું અદ્વત્ત સાહસ. અસાધારણ બુદ્ધિ વિગેરે વિચારી તે મનમાંજ વિચાર કરવા લાગ્યો:-“ આ ચોર ચોરોને માર્ગે નથી ચાલતો પણ તદ્દન નવા રાહ પર ચાલે છે. તે પોલીસને સાવચેત કરીને ચોરી કરે છે ! અને પોલીસની આંખમાંજ ધૂળ નાખી અંતર્ધ્યાન થઇ નય છે ! ”

આ બધું વિચારી મિ. બ્લેક “બેટ”ની હોંશીયારી માટે મનમાંજ તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા; બેટ કસવીનાં લીલામખાના વિષે જે કાંઇ કહ્યું છે તેનો અર્થ સ્પષ્ટ છે. હેનરી વોટના સર્વોત્તમ હીરાના અર્થકારો તે બધાની દૃષ્ટિ સમક્ષ ઉઘાડશે. કસવીની મજબુત બોલાંની ત્રીજેરી પણ તેની પ્રયત્નને વ્યર્થ કરી શકશે નહીં. સાવચેત પહેરેગીરોનું ધ્યાન ચૂકાવી તે એ હીરાનાં ધરેણા લૂટશે. એ તેના કહેવા પરથી ખુલ્લું સમગ્ગય છે. એટલુંજ નહીં, પણ તેનાં આમંત્રણનો અર્થ એજ છે કે “જો તમારામાં શક્તિ હોય તો મને કેદ પકડો. થોડીત્રાર આ વિચારમાળા અટકાવી વળી ચીરટનો ધૂમાડો કાઢતાં મિ. બ્લેક વિચારવા લાગ્યો. “એણે મને સ્પષ્ટકહ્યું છે કે “હું તમને મુડીમાં દબાવીશ.” જો કદાચ તેનો એ સંકલ્પ સિદ્ધ થાય તો ભોક્તિની આગળ મારે તો મ્હોં બતાવવુંજ મારે થઈ પડે. મોટા મોટા ચોરો પકડ્યા, કેટલીયે વાર મોતના મ્હોમાંથી બચ્યો તો શું એક ચોરની

વાતોથી ડર ? જો તેને પકડી ન શકાયો તો આજ સુધીના જીવનની કોમત પણ શું ? નહીં; એનાં આમંત્રણનો સ્વીકાર કરી કાર્યક્ષેત્રમાં ઉતરીશ; એને પકડી એના ગર્વનું ખંડન કરીશ ! આવા આવા વિચારમાં મિં-
જલેક હનો એટલામાં સ્મિથ આવી પહોંચ્યો. તેને જોઈને જલેકે કહ્યું:
“સ્મિથ ! બેટ વિષે તું કાંઈ જાણે છે ?”

સ્મિથે માથું હલાવી કહ્યું:—“નહીં સાહેબ ! બેટ “બેટ” કાણ છે ?”

મિં જલેકે કહ્યું:—“બેટ એક માણસ છે. અવશ્ય એ નામ નક્કી છે. તમે ચોરાનાં લીસ્ટમાં જુઓ એ નામ છે ? એ ધણા વખતથી ચોરી કરતો નથી માટે લાંબા વખતનું પત્રક જેવાની જરૂર નથી.”

સ્મિથે કપાટમાંથી મોટા મોટા પોથા કાઢ્યા અને થોડા સમયમાં તે સર્વ પોથા જોઈ કાઢ્યા. પરંતુ બેટ નામના ચોરનો તેમાં ઉલ્લેખ ન હોતો. સ્મિથે જલેકને કહ્યું:—“બેટ નામનો કાંઈ ચોર આમાં જણાતો નથી; જો તે પ્રસિદ્ધ ચોર હોત તો તેનું નામ આમાં જરૂર લખ્યું હોત. કાંઈ આલાક ચોરે પોતાનું નામ બદલી નાખ્યું છે તેથી તેનો પતો નામ વગર મેળવવો મુશ્કેલ છે.

જલેકે કહ્યું:—“જ્યારે એનું નામજ નક્કી છે ત્યારે એનો પતો શી રીતે મળી શકે ? તોપણ એટલું તો ખરું કે એ ચોર નવો નથી. તે ધણા ચોરાને ચોર વિદ્યા શીખવે છે. કુટુંબને તેણે પકડવાને બદલે ખેવકુદ બનાવ્યા છે અને કેટલીક ચોરીઓ પણ કરી છે સ્વારખાદ ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંબ સાથે ચપલી સઘળી વાતો ત્યાં ટેલીફોન દ્વારા ચપલી બેટ સાથેની સઘળી હકીકત સ્મિથને જણાવી એ સર્વ વાતો સાંભળી સ્મિથે આશ્ચર્યથી કહ્યું. કુટુંબનો ફોટો તો બતાવો ! ખરેખર ! એ અદ્ભુત ચોર છે. કાલે ક્યાં ચોરી કરશે તે પણ તેણે તમને જણાવી દીધું છે. શું કાલે તમે કસવીના લીલામખાનામાં લીલામ એવા જશો ? જો જાઓ તો જરૂર અને સાથે લઈ જાઓ.”

મિં બ્લેક કુટસનો ફોટો આપતાં બોલ્યો:—“હા મૈયા જવાનો વિચાર છે; તમે સાથે આવજો. જો ત્યાં ઘેટ મળી ગયો તો તે કદી બચી શકશે નહીં. મારી પ્રકૃતિ જો કે સારી નથી તો પણ ઘેટનો અહંકાર જોઇને તે કેવો માણસ છે; કંઈ યુક્તિથી ચોરી કરે છે? વિગેરે જોવાને માટે મને આવતુર થઈ રહ્યું છે જે મારાથી અટકાવી શકાતું નથી.”

સ્મિયે કહ્યું:—“તમે કહેલી ઘેટની વાત સાંભળીને તે ખરેખર બહા- દર છે એમ કહેવા સિવાય રહેવાતું નથી તેણે ઇન્સ્પેક્ટર કુટસની મિટ્ટી ખરાબ કરી તે સાથે યુગ્મ કારણકે કુટસ અભિમાની છે. અમારા જેવા માણસને તો તે ગણતો પણ નથી. તેનો અહંકાર તોડ્યો એ સાંભળીને મને સંતોષ થયો છે, પણ ઘેટ જો તમારી હાલત તેવી કરી તો તમારી ચેરઆખરથી મને ધણું દુઃખ થશે.”

મિં બ્લેક કહ્યું:—“મેં તેની વાતોથી એ જાણી લીધું છે. કાલે એની હાથચાલાકી જોઇશ કે કેવી રીતે એ શાહુચોર મારી આંખોમાં ધૂળ નાખી જાય છે. મને તો એવી ખાત્રી છે કે એણે ચોરી કરવાની કોઈ નવી યુક્તિ શોધી કાઢી હશે.”

ચક્રરણ ત્રીજી.

દેખતી આંખમાં ધૂળ.

આગલે દિવસે સવારની ટપાલમાં ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે મોકલેલો રિપોર્ટ મિં બ્લેકને મળ્યો. ઘેટ જે જે જગ્યાએ ચોરીઓ કરી હતી તેના વર્ણ- નથી એ રિપોર્ટ બરેલો હતો. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે જે જે વાતો કરી હતી તે તેમાં અક્ષરશઃ ખરાબર હતી. પરંતુ મિં બ્લેક એ રિપોર્ટ વાંચીને એ ન જાણી શક્યો કે ચોર કોણ છે? અને રિપોર્ટમાં જણાવેલી વસ્તુઓ કયા પ્રકારે કોની પાસેથી નીકળી શકશે? બધા વખત સુધી તેણે મગજની શક્તિ ગુમાવી વીચારો કર્યાં, છેવટ કાંઈ પણ પરિણામ આવ્યું નહીં! મિં

બ્લેક વિચાર કરવા લાગ્યો:—“કે એકજ માણસે આ સર્વ ચીજો ચોરી છે. પણ હજુ ચોરી સમાપ્ત થઇ નથી. કાલે પાછો તે એક મોટી ચોરી કરનારો છે. અને તે પ્રયત્ન જોવાને અને તેણે આમંત્રણ કર્યું છે. કાલે જો કદાચ તે હાથ આવે તો તો એક ચોરી તો થું પણ સર્વ ચોરીનો પતો મળી આવશે. તેની સર્વ ચાલાકીઓ જરામાં ખતમ થશે અને ફરી તે એવી બાહદુરી પણ કરી શકશે નહીં. મોટા મોટા ચોરો પણ ચોરી કરતી વખતે ગમે તે એક ભૂથ કરી નાખે છે અને તેથી તે પકડાઈ જાય છે. બેટના કાર્યમાં એવી ખૂંસ થાય એવો સમ્ભવ છે? વધારે વિચાર કરવાની જરૂર નથી. થોડાક કલાકમાં સર્વ વાતો જણાઈ આવશે. એ દિવસે બપોરે મિં બ્લેક સ્મિથને સાથે લઈને ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો. ગાડી ભાડે કરી તેણે ગાડી સ્ટેકોલ્લાંડ ચાર્ડના ચાણા તરફ હાંકવા દુકમ આપ્યો.

સ્મિથે પૂછ્યું:—“સ્ટેકોલ્લાંડ ચાર્ડ તરફ આપણે શામાટે જઈએ છીએ?”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“કન્સ્ટેબલ કુર્સને આપણી સાથે લેવો છે. કુર્સેજ અને બેટની સર્વ હકીકત જણાવેલી હોવાથી બેટ વિષેની સર્વ વાતો તેને મારે કહેવી જોઈએ. અને કાલથી અત્યાર સુધીમાં બેટ સંબંધી કાંઈ નવી વાત બની હોય તો તે પણ જણાવી જરૂરની છે.” જો એજ મિનિટ મોડો બ્લેક ચાણામાં પહોંચ્યો હોત તો કુર્સ તેને મળીને નહોતો. તે બહાર જવા માટે તૈયાર થઈનેજ ઉભો હતો. તે જોઈ ગાડીમાંથીજ બ્લેકે પૂછ્યું:—“મિં કુર્સ બેટની કાંઈ નવી ખબર મળી છે કે?”

કુર્સે કહ્યું:—“ખીજી કાંઈ નવી ખબર તો મળી નથી. પણ ગમે તેમ કરી જો તે આપણા હાથમાં આવી જાય તો તેને જોલની હવા ખવડાવું. જોહામાં જોહા દસ વર્ષ તો તેને ચણા ભરડવાજ પડશે. તે ફરીને મારા જેવા સારા માણસને દુઃખ દેશે નહીં પાછું! બેવકુફ! લુચ્ચો મારી સાથે આટલો બધો મીઠાજ! કાચળ લખી લખીને મારી ચડકરી!”

કોપથી લાલ ચર્મ મથેલું ઇન્સ્પેક્ટરનું મુખ જોઈને મિં. બ્લેકે હસીને કહ્યું:—“હવે તમે કરશો નહીં હવે તે તમારી મસ્કરી નહીં કરે. મસ્કરીને બાર હવે તેણે મારાં શિરપર નાખ્યો છે. આવો તમે ગાડીમાં બેસી જાઓ હું તમને બધી હકીકત જણાવીશ.”

ઇન્સ્પેક્ટર ગાડીમાં બેઠો અને પૂછ્યું:—“હવે તે તમારી મસ્કરી કરવા લાગ્યો છે એટલે?”

બ્લેકે કહ્યું:—“હા; મને તેણે ખુલ્લું જણાવ્યું છે કે હવે હું તમારી હરીફાઈમાં ઉતરીશ.”

બ્લેકની વાત સાંભળી મિં. કુદસ એકી નજરે બ્લેકનાં મોં સામે જોઈ રહ્યો ! અને પછી કહ્યું:—“હું કાંઈ પણ સમજી શકતો નથી.”

ત્યાર બાદ મિં. બ્લેકે કુદસને બેટ સાથે થયેલી વાતચીત કહી. ઇન્સ્પેક્ટરે તે સર્વ વાત આશ્ચર્ય સહ સાંભળી અને ઘણીવાર સુધી ચૂપ બેસી રહ્યો. જાણે તેની વાદ્યશક્તિજ લોપ થઈ ગઈ ! પણ છેવટે તેણે કહ્યું. “તેણે સ્કોટલાંડ યાર્ડના થાણામાં ઉભા રહી તમારી સાથે વાત કરી એ હું સાચું માની શકતો નથી.”

મિં. બ્લેકે કહ્યું:—“મને એ હકીકત ટેલીફોનના મુખ્ય અમલદારે જણાવી છે એટલે ખોટી નહીં હોય !”

ઇન્સ્પેક્ટર કુદસ એકદમ બોલી ઉઠ્યો:—“આશ્ચર્ય ! ત્યારે તો હું શી રીતે એ વાત ખોટી માનું ?” હું થાણામાં જઈને તપાસ કરીશ કે કોણ.”

મિં. બ્લેકે વચમાંજ કહ્યું:—“નહીં તમે એમ કરશો નહીં તમે તમારે ચુપચાપ બેસી રહો. એની તપાસ કરવાથી હવે કાંઈપણ લાભ થવાનો નથી પણ ઉત્કટ નુકશાનજ થશે. તમે આજે અમારી સાથે રહો અને બેટના આમંત્રણથી કંસવીનું લીલામ જોવા જમએ છીએ.”

કુદસે કહ્યું:—“વારું હું તમારી સાથે રહેવા તૈયાર છું. બેટ ત્યાં આવ-

વાનું નહીં કહ્યું છે, તો ત્યાં તે જરૂર આવશે. અને જો કોઈ પણ યુક્તિથી હું તેને પકડીશ તો પછી જો જો તેની મળા !”

કંસવીનું લીલામખાનું સ્કેટલાંડ ચાર્ડના ચાણાથી ખદ્દ દૂર નહોતું એટલે ત્યાં જતાં તેઓને વધુ વખત થયો નહીં. ગાડી જેટલી વખત ચાલી તેટલી વખત સ્મિથ એક પણ અક્ષર બોલ્યો નહોતો. પણ એકવાર સર-મભરી દ્રષ્ટિએ સ્મિથનાં મ્હોં તરફ જોઈ કુટસે બોલ્યું:—“ તમે આ વાંદરને શા માટે સાચે લાવ્યા છો !”

ધન્વેકટર કુટસના એ ચબ્દથી સ્મિથ ખુબ ગુસ્સે થયો. તે તેનું અપમાન કરતા બોલ્યો: મહેરબાન! બેસી રહો તમારી બહાદૂરીનો બેટે ઉતારેલો ફોટો જોધને સારી રીતે મને સંતોષ થયો છે.

એ સાંભળી કુટસનો કોષ મેથ માફક ગરજી ઉઠ્યો, પરંતુ વરસવાનો સાગ તેને મળ્યો નહીં. કારણ કે તે વખતે ગાડી કંસવીના લીલામખાના આગળ ઉભી રહી હતી. ત્રણે જણા ગાડીમાંથી ઉતરી પડ્યાં.

કંવીસના લીલામખાનામાં કોઈ સાધારણ માણસ જઈ શકતું નહીં, તેના મોટા દરવાજા પર એક માણસ રહેતો હતો અને તેનું કામ એ હતું કે તે અસાધારણ અને જાણીતા માણસોને જ અંદર જવા દે. વગર ઓળખાણ આપે કોઈથી અંદર જઈ શકાતું નહોતું. એ જોધને મિં બ્રેક પોતાના નામનો વિગ્રીટીંગ કાર્ડ પહેરેદારના હાથમાં આપ્યો, ત્રણે જણા કાંઈ પણ હરકત વિના અંદર દાખલ થયા.

અંદર એક વિશાળ ઓરડો હતો; જેમાં નાની મોટી કામતી વસ્તુઓ ગોઠવી રાખેલી હતી. યુરોપના સર્વોત્તમ ચિત્રકારોની કેટલીએ કિમતી છબીઓ ઠેકઠેકાણે ગોઠવેલી હતી. ચીન, જાપાન, હિન્દુસ્થાન, મિસર વિગેરે દેશોની અમૂલ્ય વસ્તુઓ જોધને એ લોકોનાં હૃદય આશ્ચર્યથી ભરાઈ ગયાં. હીરા, જવાહીર વિગેરે બહાર નહોતું. તે તો મોટી મોટી મજાનુત લોહની

ત્રીજેરીઓમાં હતું. તે પેટીઓને જોતાંજ મનમાં એમ થતું હતું કે આમાંથી એક પણ વસ્તુ ચોરી જવી તે તો હવાને મુઠ્ઠીમાં પકડવાની વાત જેવું છે.

જે સ્થળે એ લોહાની ત્રીજેરીઓ ગોઠવેલી હતી તેની ચારે બાજુ કેટલેક દુર સુધી લોહાનો મજબુત કંઠેરો બનાવેલો હતો. મિં બ્લેકે તે ઝોર-ડામાં જઈને જોયું તો લીલામ શરૂ થઈ ચૂક્યું છે. પરંતુ ખરીદનારની સંખ્યા દશ ખારથી વધારે નહોતી. જે લોકો ખરીદવા આવ્યા હતા તે સર્વ જાણીતા આસામી હતા. મિં બ્લેકે એકવાર તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિથી સર્વના તરફ જોયું તો તેને જણાયું કે બે એક અપરિચિત ગ્રહસ્થ છે પણ તેમાં એકે ખેટ હોઈ શકે તેવો નથી.

ધન્વેક્ટર કુટુંબે લોકો તરફ જોઈને ધીમે સ્વરે કહ્યું:—“મિં બ્લેક! આમાં એક પણ માણસ એવો જણાતો નથી કે તે ખેટ હોઈ શકે. મને તો એમ જણાય છે કે તે કુચ્ચાએ આપણને હેરાન કરવા નકામી લાલચ આપી અહીં બોલાવ્યા છે.”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“એ કેમ કહી શકાય જે તે અહીં નહીં આવ્યો હોય તો થોડીવાર પછી આવશે. કારણ લીલામ હમણાંજ શરૂ થયું છે. હા; જે તે અહીં નહીં આવે તો આપણે તેને ‘પુલ્લિમાનજ કહેવો પડશે કારણ કે અહીં આવીને ફસાઈ ગયા પછી તેનું નીકળવું મહા મુશ્કેલ છે.”

મિં બ્લેકની એ વાત સાચી હતી; કંસવીનાં લીલામખાનામાં સાધારણ ચોર, લૂટારા અને ખીસ્સાં કાતરોઓ જે આવી ચડે તો ત્યાંથી તેનું છટકવું એ સહેલું કામ નહોતું. તે બળ્લરની સાધારણ દુકાન નહોતી. મિં બ્લેક, કુટુંબ, અને રિમથ આજે આવ્યા હતા તે સિવાય દરરોજ બે કોન્સ્ટેબલો અને સાધારણ પોલીસ પહેરેલા બે ડીટેક્ટીવો ત્યાં હમેશાં હાજર રહેતા હતા. આ વખતે પણ હતા અને આવનાર માણસોને ખારીક દૃષ્ટિએ તપાસતા પોતાની ફરજ બજાવી રહ્યા હતા.

મિં બ્લેકને જોતાંજ મિં જેમ્સ કંસવી સલામ કરી હસીને બોલ્યો:—

“મિં બ્લેક! તમે તો આ બાણુ કદી આવતાજ નથી. આજે કેમ બૂલ્યા પડ્યા? કાંઈ ખરીદવા આવ્યા છો?”

મિં બ્લેકે ઉત્તર આપ્યો:—“નહીં, ફક્ત લીલામ જોવાજ આવ્યો છું. બેંકમાં મારા એટલા રૂપીઆ નથી કે અહીંની કોઈ વસ્તુ ખરીદી શકું. સાંભળ્યું છે કે આજે અંહી કિંમતી જવાહીરનું લીલામ થવાનું છે તે હું ખરીદી શકીશ નહીં પણ તે જોઈને નેત્ર તો સફળ કરીશ.”

મિં કંસવીએ આનંદથી કહ્યું: “તમે સાચું કહો છો આજ અહીં જે દુર્લભ વસ્તુઓ લીલામ થશે તેમાં એવી પણ વસ્તુઓ છે કે આખાં યુરોપખંડમાં એવી કોઈ ઠેકાણે હશે નહીં. મને જણાય છે કે આજે હયાં બધાં ખરીદદારો સાથે તમારે ઝોળખાણુ નથી. હું તમોને તેઓની સાથે ઝોળખાણુ કરાવું.—આ સર હીલારી વેજ છે. તમે એમના પિતાને ધણું કરીને ઝોળખતા હશો.” મિં બ્લેકની પાસેજ સુંદર અને કિંમતી પોષાક પહેરી એક ઉચ્ચ વંશનો યુવાન ઉભો હતો; કંસવીએ તેના તરફ ધંધારો કરીને મિં બ્લેકને ઉપર મુજબ કહ્યું હતું, તેથી મિં બ્લેકે સર હીલારી વેજ સાથે શેકહેન્ડ કરી.—

સર હીલારીએ કહ્યું: “મિં બ્લેક! તમારો મેળાપ થવાથી હું પ્રસન્ન થયો છું. તમારે વિષેની ઘણી બાબતો મેં વર્તમાન પત્રોમાં વાંચી છે તેમજ મિત્રો તરફથી પણ આપની કેટલીક પ્રશંસા સાંભળી છે. મારા સ્વર્ગસ્થ પિતા આપની ઉપર અતીચ્છ વિશ્વાસ રાખતા હતા. એક વખત કોઈ કેશમાં તમે તેમને સારી મદદ પણ કરી હતી.”

મિં બ્લેકે કહ્યું: “હા; તમારા પિતા મારા ઉપર ઘણો પ્રેમ રાખતા હતા. તે ‘વેજ ઓધર્સ’ નામની દર્મના માલીક હતા, પ્રસંગોપાત તેમને ઘણી વખત મારી મદદ લેવી પડી હતી. તેમનાં મૃત્યુની ખબર સાંભળી અને કોઈ સગાની વિયોગ વેદના જેટલો શોક થયો હતો.

સ્નેહમય પિતાની વાતો યાદ આવવાથી તે યુવકના નેત્રોમાંથી આંસુ ખરવા લાગ્યાં. તેણે ગંભીર બ્રાવથી કહ્યું:—“મિં બ્લેક ! હું મારા પિતાના મૃત્યુ સમયે તેમની પાસે નહોતો એ દુઃખ હું મારાં આખાં જીવનમાં કદી ભૂલીશ નહીં. તે વખતે હું ઍસ્ટ્રેલિયા ગયો હતો અને ત્યાંથી અમેરિકા ચાલ્યો ગયો હતો. પિતાના મૃત્યુ સમાચાર મળતાંજ તરફાળ હું અહીં ચાલ્યો આવ્યો.”

મિં બ્લેકે પૂછ્યું:—“આજ તમે અહીં શું ! કાંઈ ખરીદવા આવ્યા છો?”

સર હીલારીએ રિખત કરીને કહ્યું:—“તે હું ચોક્કસ કહી શકતો નથી; પણ હવે હું મુસાફરી કરવાનો નથી. લગ્ન કરીને ગૃહસ્થ બનવાનો મારો મનોભાવ છે. સંસારી થવાનો હોવાથી હીરા જવાહીરની મારે જરૂર છે. મેં સાંભળ્યું છે, કે હિન્દુસ્થાનના મોગજ સમ્રાટ જહાંગીરની પ્રિયતમા બેગમ નુરજહાંનાં એક જોડી “કર્ણુ કૂલ” આજ અહીં લીલામ થવાનાં છે તે ખરીદીને લગ્નને દિવસે મારી પત્નીને ભેટ આપવાનો મારો વિચાર છે.”

સર હીલારીની વાત સાંભળી મિં બ્લેક ચમકી ઉઠ્યો, કારણકે એજ વસ્તુની ચોરી કરવાનું એટલે તેને જવાબ્યું હતું. તેણે સર હીલારીને કહ્યું. સર ! એ ચીજ એવી છે કે કોઈ સમ્રાટ પોતાની કન્યા તમને પરણાવે અને તેને તમે એ કર્ણુકૂલ ભેટ કરો તો તે પોતાને મહા ગૌરવશાળી સમજે. હું ઘાઈ જ્યું કે તમારી પત્ની પાસે એ અલંકાર જોઈ બીજા સ્ત્રીઓ પોતાના મનમાં તે મનમાં બળશે. પણ એ મેળવવા માટે તમારે પુખ્ત પૈસા ખર્ચવા પડશે. કારણકે લીલામમાં તમારા હરીફ ધણા નીકળશે.

સર હીલારીએ કહ્યું:—“હરિફાઈમાં તો ધણા લોકો ઉતરશે પરંતુ હું એવા હરથી પાકો હરીફ નહીં. તમે તે કર્ણુ કૂલો જોયાં છે ? મિં કસવી ! આપને તે મિં બ્લેકને બતાવવામાં કોઈ પણ જાતની અડચણ તો નથીને ?

મિં કસવીએ કહ્યું:—“હું ખુશીથી બતાવીશ એમાં અડચણ શાની ? મિં કુટસ તમે પણ તે જોઈને તમારાં નેત્રો સફળ કરો !” ત્યાર પછી

મિં કસવીએ લોહાની ત્રીજેરીમાંથી એક બોક્સ કાઢ્યું, તે લોહાની ત્રીજેરીમાં એવાં અનેક બોક્સ હતાં તે, દરેક બોક્સ જુદી જુદી જાતના હીરા-અલંકારોથી ભરેલાં હતાં. મિં કસવીએ બોક્સની ચાંપ દબાવતાં જ તે ખુલ્યું અને લાંબુબરમાંજ અંદર હીરાજડિત ચકચકિત કર્ણપૂલની જોડી દેખાવા લાગી. મિં બ્લેક તે એકી નજરે જોઈ રહ્યો. એવાં સુંદર કર્ણપૂલ તેણે અગાઉ કદી જોયાં નહોતાં. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ પણ તેની પ્રશંસા કર્યા વગર રહ્યો નહીં. લીલી મખમલનાં બોક્સમાં રાખેલાં તે કર્ણપૂલના હીરાની જ્યોતિએ સર્વની આંખોને અંજલી નાખી. સર હીલારી વેન્ડે તે બોક્સ પોતાના હાથમાં લઈ ઉત્સાહપૂર્વક મિં બ્લેકને કહ્યું:—“જુઓ કેવી સુંદર વસ્તુ છે. મારી પત્ની એને મેળવીને જો પ્રસન્ન ન થઈ તો સમજી લેવું કે પૃથ્વીમાની કોઈ વસ્તુ એને પ્રસન્ન કરી શકશે નહીં. સાંભળ્યું છે કે “આ અલંકાર મોગલ બાદશાહના અંતઃપુરમાં ક્યાંથી અને કેવી રીતે આવ્યો હતો અને છેવટે હિન્દુસ્થાનમાંથી ઈંગ્લાંડમાં કેવી રીતે લાવવામાં આવ્યો તેનો રહસ્યમય થોડો ઇતિહાસ પણ છે:—કેમ ખરુંને મિં કસવી ?”

કસવીએ કહ્યું:—“હા, વાત એ ખરી છે પણ હું તે સારી રીતે જાણતો નથી. નૂરજહાં આ કર્ણપૂલને મહુ ચાહતી હતી. જમત-પ્રસિદ્ધ કોહીનૂરની માફક એ કર્ણપૂલને પણ હિન્દુસ્થાનમાંથી ઈંગ્લાંડમાં લાવવામાં આવ્યાં હતાં. પરંતુ સ્વર્ગસ્થ હેનરી ઘાટે એ અમૂલ્ય અલંકારને ક્યાંથી મેળવ્યાં તે હું કહી શકતો નથી. ઘણાંયે ઝવેરીઓએ એને જોતાંની સાથેજ કહ્યું છે કે આ હીરા તદ્દન નિર્દોષ અને મહા મૂલ્યવાન છે. એમ કરીને તેણે બોક્સને બંધ કરી સર્વની સામે ત્રીજેરીમાં મૂકી દીધું.

ત્યાર પછી મિ. બ્લેકને ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે કહ્યું:—“જે સ્ત્રીલાખ રૂપીઆનાં કર્ણપૂલ કાનમાં પહેરે તે ખરેખર બેવકૂફ હોવી જોઈએ ! આ યુવક એને ખરી-દવા ઉત્તુક થઈ રહ્યો છે, પણ ખુદી કરતાં એની પાસે પૈસા વધુ છે એટલુંજ.”

મિં બેકે કરી પણ ઉત્તર આપ્યો નહીં. માત્ર એક વાર આમ તેમ તેણે જોયું. તેને ખાત્રી થઈ કે બેટ હજો દીધો છે. “ચોરપર વિશ્વાસ રાખી હું અહીં આવ્યો ને ઠીક કર્યું નહીં. અહીં કોઈ પણ માસણુ એવો જાણતો નથી કે જને “બેટ” સમજી સન્દેહ પણ લાવી શકાય. ”બેક ને વિચારમાં પડેલા જોષ રિમથે કહ્યું:—“સાહેબ! આપણે આપણો સમય નકામો ગુમાવ્યો બેટ કહ્યું હતું કે “હું તમને મુઠ્ઠીમાં દખાવીશ” તે સત્યજ જણાય છે કારણ કે તમને અહીં બોલાવીને તે વખતે કોઈ ખીજાજ શિકારની શોધમાં ફરતો હશે.”

મિં બેકે કહ્યું:—“હવે અહીં આવ્યાજ છીએ તો થોડો વખત થોભી નેજ જઈએ. હવે લીલામ બધ થવાને બહુ વાર નથી. મિં કુદસ! તમને પણ હવે ખાત્રી થઈ હશે કે બેટ આપણી સાથે જૂડી તોષ ફાડી છે!

ધરપેકટર કુદસે કહ્યું:—“ચોર જૂઠું નહીં બોલે તો પછી શું સજ્જનો જૂઠું બોલશે? તેની એક બે વાતો સત્ય નીવડવાથી હું ધારતો હતો કે તે પોતાના કહેવા પ્રમાણે કરશે. પણ તેણે જાણ્યું કે આપણી બહુ અહીં પાકવાની નથી તેથી અહીં આવવાનું તે સાહસ કરી શક્યો નહીં.”

લીલામ થયા કરતું હતું એક પછી એક ધણા મૂલ્યવાન અલંકારો મોટી ડિમ્મતે વેચાઈ ગયા. પરંતુ નૂરજહાંનાં કર્ણકૂલ હજી લીલામ થવાના હતાં. ચાર હડીકારી તેને માટે હતુક થઈ રહ્યા હતા અને ખીજ પણ એક બે માણસો તે લેવાની ઇચ્છાથી ઉભા ઉભા લીલામ જોયા કરતા હતા ખીજ વસ્તુઓ વેચાઈ ગયા પછી તે કર્ણકૂલનો વારો આવ્યો. મિં કસવી ટેબલની સામે બેઠો બેઠો લીલામ કરતો હતો. તેના હાથમાં હાથીદાંતનું બનેલું એક નાનું બાકસ હતું જે ધણુંજ મનોહર હતું. તેના પર સોનાનું પતક મટેલું હતું અને તેમાં કોતરકામ પણ કરવામાં આવેલું હતું. એ બાકસને ઉંચકીને કસવીએ ગંભીર સ્વરે કહ્યું:—“હવે ૮૭ નંબરનો માલ લીલામ થશે. એમાં સાધારણ વસ્તુ નથી પણ ભારત સમ્રાટી નૂરજહાંનાં

“કર્ણુ ફૂલ છે.” એમાં જે બે હીરાઓ છે, તેની બરાબરી કરનારા હીરા આ પૃથ્વીપર જડવા મુશ્કેલ છે. માટે મારો વિચાર એવો છે કે એની માગણી વીસહજાર પાઉન્ડથી શરૂ થવી જોઈએ.” “તેની પાસેજ એક હીરાજીવું હતું. પુરૂષ ઉભો હતો. મોટા ઓવરકોટથી તેનું શરીર ઢંકાયેલું હતું. માથાપર રેશમી ટોપી અને આંખોપર સોનેરી ચશ્માં હતાં. તે ચાફી હતો અને તેનું નામ સેમ્યુઅલ મોન્ટીફોર્સ હતું. લંડનમાં તેની જવાહીરની દુકાન હતી.” બીટ આપતાં તે બોલ્યે:—“વીસ નહીં ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ.”

મિ. કસ્ટોએ કહ્યું: “ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ એ કિંમત પણ એ જવાહીરને માટે થોડી છે. જેને બોધવું હોય તે બોલો નકામો સમય ગુમાવશો નહીં.”

સર હીલારી પોતાના બંને હાથ ગળવામાં ધાલી મિ. બ્લેકની પાસે ઉભો હતો. તેણે ધણા ઉત્સાહથી કહ્યું:—“પાંત્રીસ હજાર પાઉન્ડ.”

સેમ્યુએ કમ્પતિ સ્વરે કહ્યું “ચાલીસ હજાર પાઉન્ડ.”

સર હીલારીએ કહ્યું “પીસતાલીસ હજાર પાઉન્ડ.”

કિંમત પર કિંમત વધવા લાગી. ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ લીલામ ક્યારે ખલાસ થશે એ “કર્ણુ ફૂલ”ની જોડી ઉપર આટલા બધા પૈસા ખર્ચવા તૈયાર થએલા લોકોની બુદ્ધિને તે વખોડવા લાગ્યો.

સેમ્યુએ બોલ્યો: “પચાસ હજાર.”

સર હીલારીએ કહ્યું: “પંચ્યાવન હજાર પાઉન્ડ.”

સર્વ લોકો સર હીલારી તરફ જોવા લાગ્યા. તેનું મુખ ઉત્સાહથી લાલ થઈ ગયું હતું પણ સેમ્યુઅલ તેને છોટે તેવો નહોતો કારણ કે હીરાની તેને કિંમત હતી. તેણે કહ્યું: “સાઠ હજાર પાઉન્ડ.”

સર હીલારીએ તુર્તજ કહ્યું: “પાંસઠ હજાર પાઉન્ડ.”

મિ. બ્લેકે સર હીલારીનાં મ્હોં સામે જોઈ કુટ્સને કહ્યું: “આ ગમે. એટલા પૈસા થશે તોપણ “કર્ણુ ફૂલ” જરૂર બેશે.”

કુટ્તરે કહ્યું: “એ મુર્ખ જણાય છે. એના પિતાની સર્વ સમ્પત્તિ એ આમજ ગુમાવી દે. તો તેમાં કાંઈ અન્યથા નથી.”

સેમ્યુઅલ બોલ્યો:—“પચ્ચોતેર હજાર પાઉન્ડ.”

સર હીલારી બોલ્યો:—“એંશી હજાર પાઉન્ડ.”

સેમ્યુઅલ બોલ્યો:—“પચ્ચાશી હજાર પાઉન્ડ હું એ જવાબીરને કદી પણ હોડવાનો નથી.”

સર હીલારી સેમ્યુઅલ તરફ જરા પણ ધ્યાન ન આપતાં બોલ્યો. “પચ્ચાણું હજાર પાઉન્ડ.”

સેમ્યુઅલ બોલ્યો:—“એક લાખ પાઉન્ડ.”

મિં કંસરીએ કહ્યું:—“લાખો પાઉન્ડની ચીજ ! એક લાખ પાઉન્ડમાં જાય છે જેને બોલવું હોય તે બોલો.”

સર હીલારી બોલ્યો:—“એક લાખ દશ હજાર પાઉન્ડ.”

હવે સર્વ જેનારની દ્રષ્ટિ સેમ્યુઅલનાં મુખ તરફ વળી. તેનાં મુખ પર આખાં અંગનું લોહી ધસી આવી એકવ થયું હતું.

મિં કંસરીએ કહ્યું:—“એક લાખ દશ હજાર થયા છે. મિં સેમ્યુઅલ બોલો ! કાંઈ વધો !”

સેમ્યુઅલ કાંઈ પણ બોલ્યો નહોં. એટલે કંસરીએ “એક લાખ દશ હજાર પાઉન્ડ “ત્રણ વાર” એમ બોલીને “કર્ણકૂલ”ની પેટી ટેબલ ઉપર મૂકી દીધી. પછી તે બોલ્યો:—“સર હીલારી ! આ જગમગસિદ્ધ બૂપણુ તમારું થયું. તમે એ ખરીદ્યું એ માટે હું બહુજ પુણ થયો છું. મને આશા છે કે એ આબૂલણુ જરૂર તમારી પત્નીનું મન રંજન કરશે.”

સર હીલારીએ કહ્યું:—ઝવેરીની સાથે હરિદ્રાષ કરવાથી એનું મૂલ્ય વધી ગયું છે પણ એ માટે હું દિલગીર નથી. એને હું ખરીદી શકયો એ આનંદની વાત છે ! જો ઝવેરી હજી પણ આગળ વધત તો લાચારીએ મારે પણ વધવું પડત મિં જલેક ! શું એ કર્ણકૂલની કિંમત વધી ગઈ છે ?”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“એ કહેવું મુશ્કેલ છે. એવી શોખની યીજેની કમ્મત પસન્દગી ઉપર ચાય છે. તમે એ “કર્ણપુલ”ને સંભાળી ઘેર લઈ જજો. એના ઉપર ઘણા લોકોની દ્રષ્ટિ હશે અને યીજની વસ્તુ પોતાની કરી લેવાનો તો તેવાં લોકોનો તો ધન્યોજ છે.”

સર હીલારીએ કહ્યું:—તમે, તથા તમારા સાથીઓ મારી સાથે મારાં ઘર સુધી આવવાની કૃપા કરશો તો પછી મને કાંઈ પણ જાતની ચિંતા નથી.”

મિં બ્લેકે કુટસની સામે જોયું. કુટસે ધસારતથી પોતાની સમ્મતિ દર્શાવી. તેણે વિચાર કર્યો:—“એટ અહાંથી તો એ અમૂલ્ય વસ્તુને ચોરી શકશે નહીં, પણ સર હીલારી જ્યારે એને અહાંથી ઘેર લઈ જશે ત્યારે ચોરવાનો પ્રયત્ન કરશે. તેથી છેક છેવટ સુધી એનું અવલોકન કરવું જ જોઈએ.”

હવે સર હીલારીએ કંસવીને કહ્યું:—“મિં કંસવી ! તમારાં “કર્ણપુલ”ની કમ્મતમાં એક આપીશ તો ચાલશે. કારણકે અહીં મારી પાસે એટલા રોકડા પાઉન્ડ નથી.”

મિં કંસવીએ કહ્યું:—“ચાલશે તમે એક આપો; એમાં શી હરકત છે ?”

સર હીલારીએ ગજવામાંથી સોનાની ફાઉન્ટેનપેન અને એક—બુક કાઢી એક લાખ દશ હજાર પાઉન્ડનો એક લખી આપ્યો. મિં કંસવીએ પણ સામી રસીક લખી આપી, અને અલંકારની નાની પેટી સર હીલારીના હાથમાં આપતાં કહ્યું:—“સર હીલારી ! ભારત સમ્રાટની બેગમ નૂરજહાંના હીરાલંકાર યોગ્ય માણસના હાથમાં ગયા, તેથી હું અત્યંત પ્રસન્ન થયો છું. હું ધન્યરતે પ્રાર્થના કરું છું કે અમૂલ્ય આભૂષણ તમારી સુખ સમૃદ્ધિની વૃદ્ધિ કરી, લેડી વેળવું મનરંજન કરે. અને તમારું દામ્પત્ય જીવન સુખી નીવડે.”

સર હીલારીએ કહ્યું:—તમારું કહેવું સફળ થાઓ !”

ત્યાર પછી સર હીલારીએ કર્ણપુલનું બોક્સ બોલ્યું અને કંસવીનાં મુખ સામે જોઈને તેણે કહ્યું:—“મિં કંસવી ! તમે જૂલ કરી છે. તમે મને ક્યું બોક્સ આપ્યું ? આમાં તો “કર્ણપુલ”નું નામ નિશાન પણ નથી.”

મિં કંસવીએ આંખો ફાડી વિસ્મયતા પૂર્વક કહ્યું:—મેં બૂત્ત કરી છે! તમે એ શું કહો છો? મેં “કર્ણકુલ”નું જ બોક્સ તમને આપ્યું છે. શું એમાં તે નથી? એટલું કહી તેણે તે લઈને જ નેણું નથી તે બેશુદ્ધ થવાની અણી પર આવી ગયો! કારણ કે બોક્સ ખાલી હતું. તેમાં કર્ણકુલ નહોતો!!!

પ્રકરણ ચોથું.

ચોરની ચતુરાઈ.

કુસ્પનામાંએ ન આવે એવી ખીનાને જોઈને મિં કંસવીનાં શીર પર જાણે વ્રજધાત થયો હોય એવો તે ચમ્પ ગયો! તેનું મ્હોં સુકાઈ ગયું અને આંખોમાં લયના ચિન્હ દેખાવા લાગ્યાં. બન્ને હાથે પોતાનું માથું દબાવી સર હીલારીનાં મ્હોં સામે જોતો જોતો તે નીચે બેસી ગયો.

સર્વ જ્ઞેનારાઓ ચૂપચાપ ઉભા રહ્યા હતા. ચારે બાજુ એવી શાન્તિ પ્રસરી રહી હતી કે એક ટાંકણી પડે તો તેનો પણ ચોખ્ખો અવાજ સંભળાઈ શકે. કેટલીક ક્ષણ પછી ખારે સ્વરે મિં કંસવીએ કહ્યું:—“મારા અમૂલ્ય હીરાના અલંકાર ક્યાં ગયા?”

સર હીલારીએ કહ્યું:—“હું. પણ એજ પૂછું છું હું ધારું છું કે બોક્સ આપવામાં તમારી ભૂત્ત ચમ્પ છે! અસલ બોક્સ કાઢી આપવાથી સર્વ ભુત્ત-સુધરી જશે. તમે આમ ગમરાઈ શા માટે ગયા છો?”

મિં કંસવીનું શરીર પવનથી હાલતાં પાંતરા માફક કંપી રહ્યું હતું તેણે તે બોક્સની સામે જોતાં કહ્યું:—“નહીં હું ભૂલ્યો નથી. મેં તમને કર્ણકુલનું જ બોક્સ આપ્યું છે. અલંકારની ચેરરી ચમ્પ છે. હે પ્રભુ! તમે મારો આવો સર્વ નાશ શા માટે કર્યો! હાય! હું લૂંટાઈ ગયો!”

સર્વે કંસવીની વાત સાંભળી એક ખીજના મ્હોં સામે જોવા લાગ્યા. પણ ખરી હકીકત કોઈ સમજી શક્યું નહોતું. મિં જલેકે ઉત્તેજિત ભાવથી કંસવીની પાસે જઈને બોક્સ હાથમાં લઈ તેને તપાસ્યું. તેણે જોયું તો

મખમલની નીચે સફેદ કામળનો ટૂકડો તેને જણાયો. તેને બહાર કાઢ્યો તો તેમાં રજાસ્ના અક્ષરોમાં છાપેલું હતું કે:-

“ધન્યવાદ સાથે લીધાં—.....બેટ.”

એ વાંચી મિં બેસેલું માથું ફરવા લાગ્યું. ક્ષણભરને માટે તેની વિચારશક્તિ શુભ થઈ ગઈ! આવી રીતનો અલૌકિક બનાવ તેણે પોતાનાં આખા જીવનમાં કદી પણ સાંભળ્યો ન હોતો. તે સમજી ગયો કે “કર્ણપુલ” ચોરાઈ ગયા. અને તે બેટન ચોર્યાં છે કારણકે તેની સાખીતી પણ મોગુદ છે. પણ તે તેણે કેવી રીતે ચોર્યાં એજ સમજવુંજ મુશ્કેલ હતું!

એક કલાક પહેલાં એજ બોક્સમાં તે હીરા-અલંકારને બેસેલે પોતાની નરી આંખોએ જોયાં હતાં. કેસવીએ તે બતાવી બીજા કોષના હાથમાં ન આવતાં સર હીલારીનાજ હાથમાં આપી, પછી બોક્સ ત્રીજેરીમાં મૂક્યું હતું. સર હીલારીએ સર્વની સમક્ષ તે બોક્સ ખોલ્યું હતું અને બોક્સમાં કર્ણપુલ નહોતાં એ જાદુ અથવા મંત્રપ્રયોગ નહીં તો બીજું શું?

એ સર્વ બાબતોનો મિં બેસેલ વિચાર કરતો હતો એટલામાં બોક્સમાંનો બેટનો પત્ર વાંચી કુદૂસ એકદમ ચોંકી ઉઠ્યો અને બરાડ મારીને બોલ્યો:- “ચોરી! ચોરી! અલંકાર ચોરાઈ ગયો છે. ચોર બેટ છે!!!”

ઈન્સ્પેક્ટરની બરાડ સાંભળીને મિં બેસેલ જણે ઉંઘમાંથી જાગૃત થતો હોય તેમ તેણે સત્તાસચક સ્વરે કહ્યું: “હમણાંને હમણાં સર્વ બારણાં બંધ કરો. કોઈ બહાર જઈ શકે નહીં. મૂરગલાં બેગમનાં સુપ્રસિદ્ધ “કર્ણપુલ” હયાંથીજ ચોરાયાં છે. ચોર હજી છટકી ગયો નથી તેને પકડવો જોઈએ.”

મિં બેસેલું કહેવું સાંભળી પહેરેગીરો ચોરડાનાં બારણાં બંધ કરી દાર સાથે પોતાની પીઠ લગાડી પતથરનાં પૂતળા પ્રમાણે ઉભા રહ્યા. ત્યાંના બંને ડીટેક્ટીવો પણ પહેરેગીરોની આંખુઆંખુ આવીને ઉભા. તે ચોરડામાંથી હવે કોઈ પણ બહાર નીકળે એ અસંભવિત હતું.

ચોરડા દાર બન્ધ થતાંજ સર્વેને ખાત્રી થઈ કે બવાહીરની ચોરી થઈ છે. સર્વે પોતપોતાનો અભિપ્રાય આપવા લાગ્યા. કોઈએ કહ્યું: આવડ બન્દોખરતમાંથી અલંકાર ચોરાઈ જવા એ અસંભવિત છે.” કોઈએ કહ્યું: “એવો કોણ છે કે આટલા માણસોની સમક્ષ ચોરી કરે?”

સર હીલારીને અત્યાર સુધી ખાત્રી નહોતી કે “કર્ણપુલ” ચોરાઈ જઈ ગયાં છે. મૂળ વાત શું છે તે ન સમજવાથી તે મિં બલેકનાં મુખ સામે આતુર દ્રષ્ટિએ જોવા લાગ્યો. મિં કસવી હજી સુધી શુદ્ધિમાં આવ્યો નહોતો. સનિષાતના રોગી જેવી તેની અવસ્થા હતી. તેની આંખો સામે અંધારું છવાઈ રહ્યું હતું. શુદ્ધિ પર આવતાંજ તેણે કહ્યું: “મિં બલેક! મારાં આબૂખણે ચોરાઈ જઈ ગયાં! હાય! હાય મારે તો દેવાળુ કાઢવું પડશે.”

સર હીલારીએ કહ્યું: ખરેખર કર્ણપુલે ચોરાઈ ગયાં છે?”

મિં બલેકે કહ્યું: “હા; ચોરાઈ ગયાં એ વાત નિર્વિવાદ છે. તેમજ એ ચોરના જેવો ધૂર્ત અને અદ્ભુત યુક્તિબાજ ચોર આખી દુનિયામાં બીજો ન હાય. જે ન બની શકે તે તેણે બનાવ્યું છે. નહીં તો આપણી સર્વની આંખોમાં ધૂળ નાખી તે “કર્ણપુલ” શી રીતે ચોરી શકે? વળી આ ચોરી એ કરવાનો છે! એવી ખબર માર્ક કાલે મને ટેલીફોનથી તેણે આપી હતી. હું તેને પકડવાનું અહીં આવ્યો હતો. પણ મારી તે સર્વ મહેનત વર્થ ગઈ”!

સર હીલારીએ કહ્યું:—“ઓહ! તે એવો બચકર ચોર છે! મિં બલેક! એ અલંકાર ગમે ત્યાં હો તમારે તે શોધવાનું પડશે. મારે તેની ખાસ જરૂર છે. એને માટે હું ગરીબ થઈ જઈ તો પણ કાંઈ હરકત નહીં. જે માણસ એ કર્ણપુલ લાવીને મને આપશે તેને એક હજાર પાઉન્ડ હું ઈનામ આપીશ.”

મિં કસવીએ રૂઢાયલા સ્વરે કહ્યું:—“હું પણ તેને એક હજાર પાઉન્ડ આપીશ એનો પ-તો અવસ્થ લાગવો જોઈએ. નહીં તો મારે મરવું જ પડશે. પણ મિં બલેક! એ ચોરને પકડશે કોણ? આખા યુરોપમાં સર્વોત્તમ

દીટેકટીવ તો તમેજ છો. હું તમને વિનંતિ કરું છું કે એ કામનો બાર તમારે લેવો. ખીજાથી એ કામ બની શકવાનું નથી. મિં કુદસ તમે પણ સ્કોટલાંડ યાર્ડના દીટેકટીવોમાં અગ્રગણ્ય છો તેથી તમે પણ જરૂર મિં જલેકને મદદ કરશો. એનાથી તમારું ગૌરવ વધશે. એનો પતો તમે લગાડશો તો હું તમો દરેકને એક એક હજાર પાઉન્ડ ધનામ આપીશ.”

મિં જલેકે કોઇ પણ પ્રકારનો અભિગ્રામ આપ્યો નહીં. તે ગૂપ્તરૂપ ખાલી બોક્સ તરફ એકી નજરે જોતો જડ જેવો ઉબોજ રહ્યો. કેટલીકવાર ચિન્તામાં ગોથા ખાધા પછી એક નિશ્વાસ ચૂકી તે બોલ્યો:—“હું એ ચોરને શોધી કાઢીશ ! પરંતુ તમારે એમ ન સમજવું કે તમારાં ધનામને માટે હું આ કાર્ય કરવા તત્પર થયો છું. મારે તમારું ધનામ જોઈતું નથી. જે ચોરે મારી આંખોમાં ધૂળ નાખી ચેરી કરી છે તેને હું પકડીશ તો તેજ મારું ધનામ છે. વધારે શું કહું ? જે કોઇ મને એનો પતો મેળવી આપે તો હું પોતે તેને એક હજાર પાઉન્ડ ધનામ આપવાની પ્રતિજ્ઞા કરું છું.”

મિં જલેકની વાત સાંભળીને, સ્ક્ર હીલારી વેળ પ્રશંસાપૂર્ણ દ્રષ્ટિથી તેનાં મોં તરફ જોઈને બોલ્યો:—“મિં જલેક ! તમારી વાત સાંભળી મને બહુ સંતોષ થયો છે. હું સમજી ગયો છું કે ચોરને પકડવાની તમારી પણ પ્રમણ ઇચ્છા છે. તમારા કરેલા પ્રયત્નો જે સફળ ન થશે, તો અમે સમજીશું કે અમારુંજ કમનસિખ છે.

મિં જલેકની વાત સાંભળી ઇન્સ્પેક્ટર કુદસે (મનમાંજ) કહ્યું:—“કોણ જાણે કેટલીયે નામોશી મિં જલેકના નસીબમાં લખેલી હશે. જે વસ્તુ સર્વના દેખતાં ચોરાઇ ગઇ તેનો પતોએ શી રીતે લાગશે ?”

સ્મિય કાંઇ પણ બોલ્યો નહીં. મિં જલેકની શક્તિપર તેને અગાધ નિશ્વાસ હતો. તોપણ જલેકની પ્રતિજ્ઞાથી તેને શાન્તિ ન થઇ. કારણ કે તે જાણતો હતો કે બેટના જેવા શક્તિશાળી ચોર સાથે આ હરિશ્ચંદ્ર છે;

વધુ ખાત્રી કરવા કુદસે એકવાર ફરીને “ મિં કસવીને કહ્યું ! તમે નકામા દિલગીર થઈ ગયા છો. “ કર્ણપુલ ” ત્રીજેરીમાં જ હશે, આટલાં માણસોની સામે ચોરી થાય એ ન બનવાજોગ છે. તમે એકવાર શોધી જુઓ.”

મિં કસવીએ નિરાશાથી કહ્યું:—“ નહીં ભાઈ નહીં, તે ત્રીજેરીમાં નથી આ મખમલનું ખોડસમ એ કર્ણપુલ રાખવાનું સ્થાન છે.

મિં બહેકે કહ્યું:—“ કુદસ ! મિં કસવીની વાત ખરી છે. જવાહીર ચોરાઈ જ મ્યાં છે. કારણ કે ચોરીની સાબીતી ચોર ખોડસમાં જ મૂકી ગયો છે. તે શું તમે ભૂલી ગયા ? ”

ઇન્સ્પેક્ટર કુદસે કહ્યું:—“ ચોરી થઈ એ ખરું, પણ ચોરીનો માલ હજી અહીં જ હશે કારણકે હજી એક પણ માણસ ધરની બહાર ગયું નથી. માટે બેટ અહીં જ હોવો જોઈએ. પરંતુ આ સર્વમાં કોણ બેટ છે એ જાણવું મુશ્કેલ છે. આ સંજોગોમાં સર્વની જડતી લેવી જોઈએ. ”

મિં કસવી ત્યાં ઉભેલા સર્વ માણસો તરફ નજર ફેરવી કુદસનાં કહેવાનો સ્વીકાર કરવા માટે જરા નારાજ થયો. કારણ કે સર્વ માણસો ધનવાન અને આગરદાર હતા. છતાં તે અમલ્ય કર્ણપુલોની આશાનો ત્યાગ કરવો એ પણ મુશ્કેલ હતું. હવે શું કરવું જોઈએ એ તે ચોક્કસ ન કરી શકવાથી તે ચૂપ જોડી રહ્યો.

તેને ચૂપ જોઈને મિં બહેકે કહ્યું:—“ આ બાબતમાં વિચાર કરવાનું કામ નથી. દરેકનાં કપડાંની જડતી લેવી પડશે જે નિરાપરાધી છે તેને એમાં શરમાવાનું કાંઈ કારણ નથી; છતાં એ પણ નક્કી છે કે:—જડતી લેવાથી કાંઈ પણ ફળ મળવાનું નથી ! સારું પરિણામ શા માટે આવવાનું નથી તે અમે કહી શકતા નથી. પણ એવી ખાત્રી છે કે હવે આ મકાનમાં કર્ણપુલ નથી. બેટ તેને લઈને નિર્વિધે નાશી ગયો છે.

સ્મિય બહેકની વાત સમજી જઈને મનમાં જ બબડવા લાગ્યો:—નાશી થી રીતે ગયો હશે ! તે કાંઈ મારા ધ્યાનમાં આવતું નથી. ” બહેક આ

વખતે વિકટ ગુંચવાડામાં પડી ગયો હતો, તેની અવસ્થા જોઇને ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સે મનમાં હસતો હતો.

ત્યાર બાદ ઇન્સ્પેક્ટરે મૂચ્છપર હાથ ફેરવતાં કહ્યું:—“ગૃહસ્થો ! તમારા માંના બધા મને ઝોળખે છે કે નહીં તે હું નથી જાણતો હું સ્કેટલાંડ ચાર્ડના ડીટેક્ટીવ વિભાગનો ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સ છું. પોલીસ ઓફિસર તરીકે હું તમે સર્વેને જણાવું છું કે આ ચોરડામાંથી મિં કસવીનાં કર્ણપુલ ચોરાઇ ગયાં છે. ચોર આટલામાંજ છે ? તમારામાં કોઇ છે કે નહીં તે હું નક્કી કરી શકતો નથી, તેથી દરેકની કપડાંની જડતી લેવાની જરૂર છે. આશા છે કે એને માટે કોઈ પણ વાંધો ઉઠાવશે નહીં. તમે સર્વ જાણતાજ હશે કે એક લાખ દસ હજાર પાઉન્ડની કિંમતનું જવાહીર ચોરાઇ જવાથી તેની શોધ માટે સર્વ પ્રકારના ઉપાયો કરવા પડે છે.”

ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સનું કહેવું સાંભળીને પોતાનું અપમાન સમજી જડતી લેવા માટે વાંધો ઉઠાવતાં સુપ્રસિદ્ધ ઝવેરી મિં સેમ્યુઅલે કહ્યું. મને કોઇ પણ ચોર સમજી સંદેહ કરશે નહીં. પણ આ પ્રમાણે જડતી લેવી એ અત્યંત અપમાન સૂચક છે. હું એ કર્ણપુલને અડક્યો પણ નથી એ હકીકત મિં કસવી સારી રીતે જાણે છે ! કેમ મિં કાફર્ડ તમારો શો મત છે ?”

મિં કાફર્ડે કહ્યું:—“લીલામ જેવા આવી આટલો વખત ગુમાવેા અને જતી વખતે ચોરીનો ચાલેલો કપાળે લગાડી જવું એ પણ એક પ્રકારની વિચિત્રતા નહીં તો બીજું શું ? અહીંઆ આવવામાં હવે શોમા રહી નથી.”

મિં કાફર્ડનાં કથનનું ખંડન કરતાં બ્લેકે કહ્યું:—“ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સનાં કહેવા પ્રમાણે જડતી લેવામાં અશાન્તિ-ચવાનો સંભવ છે. મારું સર્વેને નમ્ર નિવેદન છે કે જ્યારે એ જવાહીરને મિં કસવીએ અને અમે નથી ચોર્યું તો તમારામાંથી પણ કોઇએ તે ચોર્યું નથી; તો પણ બ્લેમ ટાળવાને માટે આપણાં સર્વનાં વસ્ત્રોની તપાસ કરવામાં આવે તો તેમાં આપણને કોઇ

પણ પ્રકારનો વાંધો ન હોય ? જવાબીર ચોરાયું છે એમાં તો લેશ પણ શક નથી પણ એનો ચોરનાર કોણ છે ? એ જાણતું મુશ્કેલ છે ! તેથી તપાસ કરવી એ જરૂરનું છે. જેણે એ નથી ચોર્યાં તેને એમાં વાંધો હોય શકે નહીં. અમારી પણ તપાસ થશે અને પણ અમારા ઉપરનો સન્દેહ દૂર કરાવીશું.”

મિં બ્લેકનું કહેતું સાંભળી મિં સેમ્યુઅલે કહ્યું:—હા; મિં બ્લેકની વાત ખરી છે. આપણે શા માટે નકામો આપણા ઉપર બ્લેમ રાખવા દઇએ ? અમારાં કપડાંની બંને તપાસ થાય. એમ કહીને સેમ્યુઅલ બન્ને હાથ ઉંચા કરીને ઉભો રહ્યો. પછી તો કોઇને વાંધો રહ્યો નહીં. સર્વે મનમાં સમજ્યા કે જે માણસ વાંધો લેશે તેજ નક્કી ચોર ગણાશે.

ત્યાર પછી બે ડીટેક્ટીવોએ મિં બ્લેકના ઇસારાથી સેમ્યુઅલનાં કપડાં તપાસવા માંડ્યાં. તેની ટોપીથી જૂટ સુધી જોયું પણ ચોરાયલાં કશું કુલ મળ્યાં નહીં !

આ પ્રમાણે દરેક માણસનાં વસ્ત્રોની તપાસ થઈ પણ કાંઈ પણ પરિણામ આવ્યું નહીં. સર હીલારીએ પોતાનો કોટ ખતાવ્યો અને બાકીનાં સર્વ વસ્ત્રો ખતાવ્યાં પણ છતાં પરિણામ શુન્યજ આવ્યું. સર હીલારીએ પછી સ્મિતહાસ્ય કરતાં કહ્યું: “ખરેખરો ખેત્ર છે. વિચારવાની વાત તો એ છે કે, જો વસ્તુ પૈસા આપી મેં પોતે ખરીદી છે તે હુંજ ચોર ? તેને માટેજ મારી પણ જડતી ! ઇન્સ્પેક્ટર કુદસ તમે તો બેટ નથી !

કુદસે કહ્યું: “ગભરાઓ નહીં મારાં વસ્ત્રોની પણ તપાસ થશે.”

ત્યાર પછી મિં બ્લેક, કુદસ, કસવી, અને સ્મિથ વિગેરે સર્વનાં વસ્ત્રો તપાસાયાં પણ કાંઈ પણ લાભ થયો નહીં.

મિં બ્લેકે કહ્યું: “મેં પહેલેથીજ કહ્યું તું કે તપાસમાં કાંઈ પણ લાભ થવાનો નથી, કારણ કે બેટ તે ચોરીને ચાલ્યો ગયો છે, કશુંકુલ તેની પાસે છે. હવે તેને પકડવા માટે શું કરવું જોઈએ ?”

ઈન્સ્પેક્ટર કુટસ ખોલી ઉઠ્યો: “કરવાનું શું ? મારું માથું કાપી લેશે. આ વખતે એટલી મારી માનહાનિ થઈ છે તેનાં કરતાં તો મારું શીર કપાઈ ગયું હોત તો મને એટલું દુઃખ યાત નહીં. હું પ્રથમથીજ જાણતો હતો કે આ જાદુગરીનું કામ છે. મેં એવા ધણી પુસ્તકોમાં વાંચ્યું છે કે ‘હિંદુ-સ્થાનમાં જાદુગરો જે વસ્તુને અડકે કે તે ગુપ્ત થઈ જાય છે. પરંતુ આ એટ તેનો પણ ગુરૂ છે. કારણ કે એને તો ચોરવાની વસ્તુને અડકવાની પણ જરૂર પડતી નથી.”

મિં બેંકે હસીને કહ્યું:—“કુટસ ! દિવાના ન બનો ! આ ચોરી છે ! જાદુ નથી ! આપણે એ ચોરની યુક્તિ સમજી શકતા નથી એટલી આપણી બુદ્ધિ ઓછી છે. અને તેથીજ તમે આ ચોરીને જાદુ સમજો છો.”

મિં કંસવીએ કહ્યું:—“તમારી વાત સાંભળી મને એમ લાગે છે કે, તમે આ ચોરને પકડશો. ખરેખર શું તમે તેને શોધી કાઢી મારી આગ-રતું રક્ષણ કરશો !”

મિં બેંકે કહ્યું:—“હા; આશા તો એવી છે; અને આશાજ મારો મૂળ મંત્ર છે. હું કદી પણ નિરાશ થતો નથી. મિં કંસવી ! હું તમને ખાત્રી આપું છું કે ચોરના મ્હોંમાંથી એ કર્ણપુલ કઢાવવાં એ માણસ-નુંજ કામ છે, એટલે તમારી ચોરાયેલી વસ્તુ તમને જરૂર મળશે. પણ તમારાં કર્ણપુલ ક્યાં છે ? અને કોની પાસે છે ? તે હું અત્યારે જાણતો નથી; સર્વ અંધારામાં છે તો પણ હું તમને કહું છું કે તમે નિરાશ થશો નહીં.”

મિં કંસવીએ ગજવામાંથી સર હીલારીનો ચેક કાઢી તેના હાથમાં પાછો આપતાં કહ્યું:—“સર હીલારી ! તમે તમારા ચેક પાછો લેશે. તમને કર્ણપુલ મળ્યાં નથી એટલે તમે દિવંગીર થયા હશો. જે અલંકાર તમને પહેર્યા પછી ગુપ્ત થઈ જાય તો તમારો ચેક તમને પાછો મળી શકત નહીં. પણ તમને તે મળ્યાં પહેલાં ચોરાઈ જવાથી તમે નિર્દોષ છો !”

સર હીલારીએ કહ્યું:—“મારાં દુર્ભાગ્યથીજ એ કર્ણુટુલ ચોરામ મયાં છે અને તેથી મને ધણું દુઃખ થાય છે. એ લાખ પાઉન્ડ એની કિંમત આપવી પડત તો પણ હું તે લીધા સિવાય રહેત નહીં. ખેર, જે થવાનું હતું તે થયું. મિં કસવી ! હું મારો એક પાછો લખ લઉં છું. જ્યારે મિં બ્લેક એ કર્ણુટુલ શોધી કાઢશે અને મને મળશે ત્યારે હું એના પૈસા તમને આપી દઈશ. મારા પિતાને કેટલીયે વાર મિં બ્લેક મદદ કરેલી હોવાથી મને એમના કાર્ય ઉપર સમ્પૂર્ણ વિશ્વાસ છે.”

મિં કસવીએ કહ્યું:—“ઈશ્વર કરે ને મિં બ્લેક આ કામમાં સહ-જતા મેળવે; હું ધણા દિવસથી લીલામનો ધન્ધો કરું છું પણ અત્યાર સુધીમાં કોઇપણ વસ્તુ મારે ત્યાંથી ચોરામ નથી. આજની આ આખતમાં મારો કાંઈ પણ દોષ નથી કારણકે મારી બેઠકારીથી આ કર્ણુટુલ ચોરાયાં નથી.”

મિં બ્લેક બેલ્કો:—“મિં કસવી ! તમે તદન નિર્દોષ છો ! જે ચોરે તમારાં કર્ણુટુલ ચોર્યાં છે તેના જેવો ચાલાક ચોર આખા યુરોપમાં બીજો નથી. તેણે માત્ર તમારોજ સર્વનાશ કર્યો છે એમ નથી પણ તમારા જેવા ધણા ગૃહસ્થોને નુકશાન પહોંચાડ્યું છે.”

સર હીલારીએ કહ્યું:—“તમે શું કહ્યું ? જેનું નામ બેટ છે તે એકજ માણસે ધણા લોકોને ત્યાં ચોરી કરી છે ? જે તમારી એ વાત સત્ય હોય તો તો તૈના જેવો બીજો ચોર પૃથ્વી પર નથી અને તેને માટેજ મિં બ્લેક—તેને પકડવોજ જોઈએ.

ત્યાર પાદ ઈન્સ્પેક્ટર કુર્સે પોતાના સિપાઇઓને તે ચોરડાના દરવાજા ખોલવાનો હુકારો કર્યો. દરવાજા ઉઘડતાંજ મિં સૈમ્યુઅલ, કાફડ વિગેરે સદગૃહસ્થો ચાલ્યા ગયા. પાંચ મિનિટ પછી “ડેલી ઓડસ” નામના પત્રને એક રિપોર્ટર આવ્યો અને તે આશ્ચર્યજનક ચોરીનો રીપોર્ટ લખીને ચાલ્યો ગયો. ધીમે ધીમે ધણા પત્રોના રિપોર્ટરો આવ્યા તે પણ લખીને ચાલ્યા ગયા. કારણકે એવા સમાચારોથી પત્રની નકલો વધુ પ્રમાણમાં ખપતી.

મિં બ્લેક, ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્રસ અને સર હીલારી હજી સુધી લીલામ આનામાંથી ગયા નહોતા ત્યાં માણસો વધારે આવવા લાગ્યાં એટલે બ્લેકે કહ્યું. “સ્મિથ! હવે આપણે ઘેર જવું જોઈએ નકામો વખત ગુમાવવામાં કરી લાભ નથી મિં કંસરી ! આ ચોરીની વાતમાં જો મને કાંઈ નવી ખબર મળશે તો હું તમને જણાવીશ. જ્યાં સુધી એ કર્ણકુત્ર મળશે નહીં ત્યાં હું શાન્ત થવાનો નથી. તમે વિશ્વાસ રાખજો. ચોરને જરૂર હું પકડીશ.”

મિં કંસરીએ કહ્યું:-મિં બ્લેક આ વિકટ સંકટમાંથી મને બચાવજો એ આપનાજ હાથમાં છે.”

સર હીલારીની મોટર નીચે ઉભી રહી હતી. એના જેવી મોટર હાંડન શહેરમાં ગેચારજ હતી. કારણ કે તેની કિંમત ઓછામાં ઓછી ત્રીસ પાંત્રીસ હજાર રૂપિયા હતી.

સર હીલારી, મિં બ્લેક, ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્રસ અને સ્મિથની સાથે મોટરની પાસે આગ્યો. તેનો સુવેશધારી મોટર ડ્રાઇવર ટોપી ઉતારીને અદ્ભુત થઈ ગયો. સર હીલારીએ પોતાને હાથે મોટરનું આરણું ઉઘાડીને મિં બ્લેકને કહ્યું:-તમે મારી સાથે ચાલો; કાંઈક પીણું લઈને હું તમારી સાથે તમારે ઘેર આવીશ. અને અદ્ભુત એટની સર્વ કહાણી સાંભળીશ. તેને વિષે જો કાંઈ તમે કહ્યું છે તેનાથી મારી જિજ્ઞાસા પુષ્કળ વધી જાય છે.”

સર હીલારીની વાત પૂરી થઈ ન થઈ એટલામાં સ્મિથ એકદમ ચોંકી ઉઠ્યો, તેને એમ કરતો જોઈને સર્વે એકદમ આશ્ચર્યમાં પડી ગયા અને તેને પૂછ્યું:-“કે શું છે ?” પણ તેનો ઉત્તર ન આપતાં સ્મિથે મિં બ્લેકની પીઠપર હાથ મૂક્યો કારણ કે તેની પીઠ પર એક નાનો સરખો કાર્ડ ટાંકણીથી લગાડેલો હતો સ્મિથે તે કાર્ડને ઉઘેડી બ્લેકના હાથમાં આપતાં કહ્યું:-“સાહેબ જણાય છે કે કોઈએ તમારી મશ્કરી કરવા માટે આ કાર્ડ તમારા કોટ પર લગાડ્યો છે. જુઓને એમાં શું લખ્યું છે ?”

મીં બ્લેકે કુતૂહલ વશ થઈ કાર્ડ હાથમાં લીધો તેમાં એકજ લીટી લખેલી હતી તે વાંચીને પ્રમિતની માફક તે સિમથની સામે જોઈ રહ્યો. અને કાર્ડ તેના કાંપતા હાથમાંથી નીચે પડી ગયો.

સિમથે તે લઈને વાંચ્યો તેમાં લખેલું હતું કે:-

“કર્ણકુલ લઈ લીધાં; ઈન્સ્પેક્ટર કુટૂસને કહો કે તમારા ધડીઆળમાં કેટલા વાળ્યા તે જુવો—”

મિં બ્લેકે ચારે તરફ જોયું તો ત્યાં, સિમથ, કુટૂસ અને સર હીલારી સિવાય કોઈ નહોતું! ત્યારે એ કાર્ડ કાણે તેની પીઠ પર લગાડ્યો, ? પહેલાં તો કોઈએ એ જોયો નહોતો. આ કેવું રહસ્ય ઈન્સ્પેક્ટર કુટૂસને બ્લેકે ધડીઆળમાં જોવાનું કહ્યું.

કુટૂસે કહ્યું: “હું મારા ધડીઆળમાં જોઉં? તમારી પાસે ધડીઆળ નથી! એટલું કહીને કુટૂસે જાકીટના ગળવામાંથી ધડીઆળ કાઢવા અછોડો ખેંચ્યો. પરંતુ અછોડા સાથે ધડીઆળ ન આવતાં એક કાગળનો ટૂકડો ખેંચાઈ આવ્યો! તેણે આશ્ચર્ય સાથે જોયું તો તેની કિમતી ધડીઆળ જાકીટના ગળવામાં નહોતી! તેનું માથું ફરવા લાગ્યું આંખો જાણે બંધ થઈ ગઈ! તે કાંઈ પણ ખોલી શક્યો નહીં -મિં બ્લેકે તે કાગળને અછોડામાંથી કાઢીને જોયું તો તેવાજ અક્ષરોથી તેમાં ‘છાપેલું હતું’ કે: “કુટૂસ ? હવે જાણો, આજેજ તમારી નોકરીનું રાજીનામું આપી દો.-બેટ.”

પ્રકરણ પૂરું.

અદ્ભુત સાહસ.

ઈન્સ્પેક્ટર કુટૂસ ધડીઆળ ગુપ્ત થવાથી જ્ઞાન શૂન્ય થઈને ઉભો રહ્યો. લગભગ પાંચ મીનીટ પછી તે ખોલ્યો: “હાયા! મારા ધડીઆળ કાણે ચોર્યું? અછોડાં તો ગળવામાંજ છે પણ ધડીઆળ કાણે લીધું? એ જરૂર બેટનુંજ કારસ્થાન તે મિં બ્લેકે? એ પાપીએ તો મને ચોખ્ખો કરી નાંખ્યો. જરૂર મને એ ગાંડાની હોસ્પિટાલમાં મોકલશે.”

મિં બ્લેકે કહ્યું: “હા, એ બેટનું કામ છે; પરંતુ જે વસ્તુ જતી રહી તેનો શોક કરવાથી શો ફાયદો? તમે તો કહેતા હતા કે મારે એક દિવસ નોકરીનું રાજીનામું આપી દેવું પડશે, તે તો ન થયું પણ સોનાની ધડીઆળ મફતમાં જતી રહી, હવે એમ ન થાય કે આ તમારા નાકપરના ચરમા ગુમ થઇ જાય. તમારાં નુકસાનથી મને ધણું દુઃખ થાય છે!”

કુટૂંબ કોઢથી રાતો થતો બોલ્યો: ચૂલામાં જાય તમારું દુઃખ! હમણું જો એ બેટ મારા હાથમાં આવે તો એનું બેગુજ કાઢી નાખું.” એટલું બોલીને તે ત્યાંથી ગુસ્સામાંજ ત્વરિત ગતિથી એક બાજુ ચાલ્યો ગયો.

ઇન્સ્પેક્ટરના ગયા પછી સરહીલારીએ કહ્યું:—મિ. બ્લેક! કુટૂંબને પણ સાથેજ લેવાં હતાં પણ તે તો એકદમ ચાલ્યા ગયા. કિમતી ધડીઆળ ચોરાઇ જવાથી તેમનું મન ખાટું થઇ ગયું છે. ખરેખર બેટ અસાધ્ય સાધક છે! માણસનાં ખીરસામાંથી આ પ્રમાણે ધડીઆળ ચોરાતાં મેં કદી પણ જોયાં નથી. બેટ એક અદ્ભુત ચોર છે એમાં તો શક નથી. આજ તમારી સાથે મેળાપ થવાથી હું ધણેજ પ્રસન્ન થયો છું. પરંતુ એ સાંભળીને તમે અપ્રસન્ન થશો નહીં કે જે બેટની સાથે મારો મેળાપ થઇ જત, તો હું વધારે પ્રસન્ન થાત. એવા આસાક ચોરને જીવાને માટે હું ધણે આતુર છું.

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“તેને મળવાને હું પણ ધણે આતુર છું.” મને વિશ્વાસ છે કે મારી આશા જલ્દી પૂર્ણ થશે.” ત્યાર બાદ સર હીલારી, મિં બ્લેક અને સ્મિથને સાથે લઇ હોટલમાં ગયો. ત્યાં તેમણે પીણું પીધું ત્યાં મિં બ્લેકે ઝાઝી વાતચીત કરી નહીં. મિં બ્લેક ચિન્તાતુર હતો. કારણકે જે આશાથી લીલામખાનામાં તે ગયો હતો તે આશા સફળ થઇ નહોતી.

સ્મિથ પણ ચુપજ બેઠો હતો; પણ સર હીલારી તો ઉત્સાહપૂર્વક પોતાની આફિકાની મુસાફરીનું વર્ણન સંભળાવી રહ્યો હતો.

હોટલમાંથી ફારગત થયા પછી સર હીલારી મિં બ્લેક સાથે તેનાં

(બ્લેકનાં) બેકરસ્ટ્રીટ વાળાં ઘર તરફ ગયો. મિં બ્લેકનો ઓરડો દેશ પર-
દેશની ધણી સુંદર વસ્તુઓથી શણગારેલો હતો. તે સર્વ વસ્તુઓને જોઈને
સર હીલારી ધણો પ્રસન્ન થયો. દીવાનખાનામાં બેઠા પછી કોશી સીંગારથી મિ.
બ્લેકે સર હીલારીની અતિથિ સેવા બળવી. પછી સર હીલારીએ કહ્યું:
“મિં બ્લેક ! હું બેટ વિષે વધારે બાંધતો નથી. તમે તેને વિષે જે બાંધતા
હો તે કહો; હું તે સાંભળવાને ધણો આતુર થઈ રહ્યો છું.”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“હું પણ તમારી માફક બેટ વિષે વિશેષ બાંધતો
નથી, હું માત્ર એટલુંજ બાંધું છું કે તે એક આજ્ઞાક ચોર છે; અને
જો તે જલદી પકડાશે નહીં તો એના અત્યાચારથી કુટૂંબ ગાંડા થઈ ગયો
છે અને મને પણ તે હેરાન હેરાન કરશે. જ્યાં સુધી હું એને પકડીશ નહીં
ત્યાં સુધી નિશ્ચિંતાથી સૂઈ શકીશ નહીં, અને ત્યાં સુધી બીજાં કોઈપણ
કામ હું હાથમાં પણ પકડીશ નહીં.”

બ્લેકની વાત સાંભળીને સ્મિયે કહ્યું:—“ત્યારે તો તે હવે વધુ વખત
સ્વતંત્ર રહી શકશે નહીં. જલદીથી તેને જેલમાં જવું પડશે.”

સર હીલારીએ કાતર દ્રષ્ટિએ સ્મિયના સામે જોઈને કહ્યું:—“તમારી
આ વાત સાંભળીને બેટ જરૂર સાવચેત થઈ જશે.”

સારંખાદ મિં બ્લેકે ટુંકાણમાં બેટની કથા સર હીલારીને કહી
સંભળાવી. આખરે સ્કોટલાંડ ચાર્ડના ટેલીફોનથી બ્લેકની સાથે બેટ વાત
કરી હતી તે સાંભળીને સર હીલારીએ સ્મિતહાસ્ય કયું. એવેટ બ્લેકે કહ્યું.
“સો દિવસ ચોરના તો એક દિવસ શાહુકારનો. જરૂર તે પકડાશે હું તેને
પકડ્યા વિના રહેતો નથી.”

સર હીલારીએ કહ્યું:—“પણ તમારી આજ્ઞા પૂર્ણ કરે! હું એ
ચોરાયલો અલંકાર મેળવવાને અત્યંત આતુર થઈ રહ્યો છું. મિં બ્લેક !
એ પ્રાપ્તિ ચોરને પકડવામાં જો મારી મદદની જરૂર હોય તો ધણી ખુશીથી

હું તમોને મદદ કરવા તૈયાર છું. મને ખાતરી છે કે એ કામમાં મને આનંદ મળશે. મારી પાસે પુષ્કળ વખત છે એટલા માટે ચોરનો પતો લાગે તો મને ટેલીફોનથી ખબર આપજો હું તમારી પાસે આવીશ.”

મિં બ્લેકે કે કહ્યું:—“હું હમ્મેશા ઘેર રહેતો નથી એટલે તમને ખબર આપવામાં જરા પણ ઢીલ થાય. તમારાં કર્ણુકૃત તમને ક્યારે મળશે તે પણ હું કહી શકતો નથી. છતાં એજ કામ પર હું મંડ્યો રહીશ.”

ત્યાર પછી સર હીલારીએ ત્યાંથી રજા લીધી. મિં બ્લેકની પાસે ઘણું કામ હતું પણ તે સર્વ પડતું મૂકી બેઠને પ્રથમ પકડવો એ નિશ્ચય કર્યો. તેને બીજો દિવસે ઘણાં માણસો મિં બ્લેકને મળવા આવ્યા, પણ તે કોઈને મળ્યો નહીં. તેમાં મોટા મોટા માણસો હતા પણ તે સર્વેને નિરાશ મને પાછા જવું પડ્યું. બ્લેકે આખો દહાડો ક્યાંય ગયો નહીં; માત્ર ચિન્તાતુર મિત્રો ધુત્રપાન કરવામાંજ દિવસ વીતાડ્યો. આખા દિવસમાં કોઈ પણ સિદ્ધાંત તે નક્કી કરી શક્યો નહીં. રાત્રે એ પ્રહર રાત્રિ વીતી જવા પછી તેને કાંઈક નિદ્રા આવવા લાગી ત્યારે તે ખુરશી ઉપરથી ઉઠી ‘કાલે શું કરીશું’ એ વિચાર કરતો શય્યાપર જઈને પડ્યો. સુતાંત્રી સાથેજ તે નિદ્રાવશ થયો!

મિં બ્લેકે કેટલો વખત સુધી નિદ્રાવશ રહ્યો તે તેને માલુમ પડ્યું નહીં. પણ ગંભીર રાત્રિમાં અચાનક તે જાગી ઉઠ્યો. તેણે આંખો ઉઘાડી જોયું તો ચારે બાજુ અંધકાર પ્રસરેલો હતો. તેને એમ લાગ્યું કે કોઈના શબ્દથી મારી નિદ્રાનો ભંગ થયો છે. તેને એમ પણ લાગ્યું કે મારા ચોરડામાં કોઈ ગુપ્તગુપ્ત ફરી રહ્યું છે. બ્લેકે પોતાના બિછાના નીચેથી ભરેલી પીસ્તોલ કાઢવાને હાથ લાંબાવ્યો ત્યારે તેને જણાયું કે કોઈને ગરમ શ્વાસોચ્છ્વાસ પોતાના મુખપર આવી રહ્યો છે. એક ક્ષણમાં તેનાં માથાને કોઈ અડક્યું અને તત્કાળ તેનું માથું ફરવા લાગ્યું. જરાવારમાં તો તે બેશુદ્ધ બની ગયો!

થોડીક મિનિટ પછી પાછો બ્લેકે શુદ્ધિમાં આવ્યો. આંખો ઉઘાડી

પણ ઉજ્જવળ પ્રકાશના કિરણો અસહ્ય લાગવાથી અનિચ્છા હોવા છતાં પણ તેને આંખો બંન્ધ કરવી પડી.

બંધેક વિચાર કરવા લાગ્યો:-“ આ શું છે ? હું સૂતી વખતે તો ખત્તી યુગ્મવીને સૂતો હતો. જાગૃત થયો ત્યારે પણ મેં જોયું હતું તો ઝોરડો અન્ધકારથી પરિપૂર્ણ હતો. તો પછી આ પ્રકાશ શાનો ? ” તેણે ઉઠવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ હાથ કે પગ તેનાથી હલાવી શકાયો નહીં ! તેનું કારણ જાણવાને તેણે પ્રયત્ન કર્યો તો જણાયું કે તેના બંન્ને હાથ પગ દોરી વડે પલંગના પાયા સાથે બાંધેલા છે ! ડાકું ફેરવીને જોયું તો પાસેજ ખુરસી ઉપર એક માણસ બેઠેલો તેને જણાયો. તેનું શરીર લાંબુ પહોળું અને અંગ પ્રત્યંગ પણ બંધેકનાં જેવાંજ હતાં. તેનાં કપડાં આખી રંગના, અને પગમાં પેટન્ટ ચામડાંના છુટ હતાં. તેના જમણા હાથમાં એક પીસ્તોલ હતી અને તે તેણે બંધેકની છાતી સામે ધરી રાખી હતી.

મિં બંધેકે તેની સામે જોયું પણ તે તેને ઝાળખી શક્યો નહીં કારણ કે આવનારનું મોં એક આખી રંગના નકાબથી ઢાંકેલું હતું. તેની બનાવટમાં પણ નવીનતા હતી. તે તેની ટોપીનોજ એક ભાગ હતો. માથા પરનો ટોપ ઝિટ્ઝિટ સૈનિકોના ટોપ જેવો હતો. નકાબમાં બે આંખો સિવાય નાકની સામે કેટલાંક છિદ્રો હતા તેથી તે સરળતાથી વાતચીત કરી શકતો હતો. મોંની સામે એક નાની સરખી ફાટ હતી; એ સિવાયતે નકાબથી તેનું ગળું પણ ઢાંકાયેલું હતું. મિં બંધેકે નકાબનાં છિદ્રોમાંથી આગતુકનાં બે ચમકતાં ત્રેજાં જોયાં તેની પ્રખર અને અને અંતર બેદી દ્રષ્ટિ જોઇને તે સમજી ગયો એ માણસ અસાધારણ બુદ્ધિવાન અને ધૂર્ત છે. મિં બંધેકે આગતુકની સામે કેટલીક વાર સુધી જોયા કીધું પણ હાથ પગ બાંધેલા હોવાથી તે ઉડી શક્યો નહીં. માત્ર માથું હલાવવાની અને વાત કરવાની તેનામાં શક્તિ હતી. કેટલોક સમય આવનારના હાથમાંની પીસ્તોલ તરફ જોઇ કોમળ સ્વરે તેણે કહ્યું: “ પ્રજ્ઞામ ! સવાર થયું હોય એમ જણાય છે ? ”

આવનારે ધીમે સ્વરે કહ્યું: “નહીં, હજી રાતના એ વાગ્યા છે. આ વખત ગૃહસ્થ માણસને મળવા માટે યોગ્ય નથી.” આવનારને કંઈ સ્વર મીઠો અને ભાષા નરમ હતી. શિક્ષીત અને સબ્ધ પુરૂષ સિવાય બીજું કોઈ એની માફક વાતચીત કરી શકે નહીં.

મિં બ્લેકનાં આશ્ચર્યની સીમા રહી નહીં. તેણે કહ્યું:—“આવી વાતોથી શો લાભ? હવે કૃપા કરીને જણાવો કે આવા કવખતે કયા કારણસર આપે અને દર્શન આપી કૃતાર્થ કર્યો છે?”

આવનારે કહ્યું:—“હું કદી પણ મારી ઇચ્છા વિરુદ્ધ કામ કરતો નથી. પણ કોઈએ મળવાનું કહ્યું હોય તો તેને અવશ્ય મળુ છું.”

મિં બ્લેકે પ્રથમની માફક કોમળ સ્વરે કહ્યું:—“મારી વાત સાંભળીને તમે અસંતુષ્ટ થશો નહીં. મારી સ્મરણ શક્તિ ઘણી તીવ્ર છે એવો અને વિશ્વાસ છે; પરંતુ આ વખતે મારો વિશ્વાસ શિથિલ થયો હોય એમ જણાય છે. મેં કોઈ અપરિચિત વ્યક્તિને આજે મળવાનું કહ્યું હોય એવું અને યાદ નથી. જે લોકોને મારે મળવાનું હોય છે, તેનું નામ અને મળવાનો સમય હું મારી નોટ બુકમાં નોંધી લઉં છું. ટેબલ ઉપર મારી નોટ બુક પડી છે તમને કોઈ પ્રકારનો વાંધો ન હોય તો તે ખોલીને—”

મિં બ્લેકે વાક્ય પૂરું કરે તે પહેલાંજ આગતુક ટેબલ ઉપરથી લાલ આમડાએ મઢેલી એક સુંદર નાની સરખી નોટ બુક લઈ તેનાં પાનાં ઉલટાવવા લાગ્યા. ત્યાર પછી તે ખોલી ઉઠ્યો:—“મિં બ્લેક! આજે છઠ્ઠી અપ્રેલ છે. આજે તમે કોઈક અસ્વસ્થ છો; કારણ કે જે લોકો આજે અહીં આવીને તમને મળવાના છે તેમાં મારું નામ દેખાતું નથી.”

વિજળીના ચમકારાની માફક તેને એક વાત યાદ આવી મઠ તેણે ક્રોધિત સ્વરે પૂછ્યું:—“પણ તમે છો કોણ?”

ઉત્તર મળ્યો:—“એડ.”

પ્રકરણ છઠું.

બેક બંદીવાન !

આવનાર ચોરોનો શુર બેટ છે એ તેનાજ મુખથી સાંભળી મિં બેકનું માથું ફરવા લાગ્યું અને હૃદય જોરથી ધડકવા લાગ્યું. “શું આ બેટ છે ? જો બેટ ઇન્સ્પેક્ટર કુદસને દિવાનો બનાવી દીધો છે, જો બેટ ડગ્લે ને પગલે મને મુશીબતમાં ઉતારી દીધો છે; જોને પકડવાને માટે મેં નિદ્રા અને આહાર તજ્યાં છે. તે અદ્ભુત પ્રકૃતિનો બેટ મારી પાસે બેઠો છે !” એમ બેક વિચાર કરવા લાગ્યો. તેને પોતાનાં નેત્રા અને કાનોનો વિશ્વાસ આગ્યો નહીં. “શું આ જાદુ છે ? નહીં” જાદુ નથી પ્રત્યક્ષ સત્ય છે.” એમ પ્રાપ્તું વિચારી આગનુકની સામે જોઈ રહ્યો. થોડી ક્ષણ પછી તેનાં મનની ચંચળતા દૂર થઈ ગઈ. તેણે ધીર બાવથી આવનારનાં અચંચળ નેત્રા પર નજર નાખી ધીમે ધીમે કહ્યું:—“સાહેબ ! તમારાં દર્શનથી મને ધણો આનંદ થયો છે; પરંતુ હું એ વાતનું છે કે તમારો સત્કાર કરવાને હું અસમર્થ છું. તમે એક ગૃહસ્થ માણસ આટલી તરતી લઈ મારે ઘેર આવ્યા છો; હું શું કરું ને શું રહેવા દઉં ! એમ મને થાય છે. એકસીગાર તો પીઓ. સામે બોક્સમાં સીગાર મૂકેલી છે તે લ્યો; અને કૃપા કરીને તેમાંની એક સીગાર મને પણ આપશો તો હું આપનો અત્યંત ઉપકાર માનીશ.”

આવનારે વગર ઉઠ્યે હાથ લાંબો કરીને સીગાર કેસ લઈ તેમાંથી એક સીગાર કાઢી કહ્યું. મિં “બેક ! મેં તમારા બંને હાથો કેસ કારણને માટે બાંધ્યા છે, જોને માટે મને પણ હું થાય છે. તમારા જેવા પ્રસિદ્ધ અને બુદ્ધિમાન ડીટેક્ટીવ સાથે હરિફાઈ સ્વીકારવાથી વિશેષ સાવચેતીની જરૂર છે. હું એવો બેવકૂફ નથી, કે આત્મરક્ષાની વ્યવસ્થા કર્યા વિનાજ તમારી સામે આવું. શું તમને એક સીગાર આપું ? તમારા બંને હાથો તો બાંધેલા છે તો પછી સીગાર શા રીતે પીશો ? વાર તમારી ધુન્નપાનની સગવડને આતર તમારો એક હાથ છોડી નાંખું છું. છતાં કૃપા કરીને મારા ઉપર

હુમલો ન કરશે. મારી પાસે પણ ભરેલી પીસ્તોલ છે. સાવધાન ! મારી પીસ્તોલનો કોઈ પણ પ્રકારનો અવાજ થશે નહીં અને જોળી કામ કરશે. તેમજ મારું નિશાન પણ નકામું જશે નહીં. તમે તો મારી પાસેજ સ્તબ્ધ છો એટલે મારું કામ પૂર્ણ કરવામાં જરા પણ વાર લાગશે નહીં. પણ મને આશા છે કે તમે નકામા મૃત્યુને આશ્વિંગન કરવા તૈયાર થાઓ એવા બુદ્ધિહીન તો નથીજ. મેં તમને હમણાં જ કહ્યું તે તમારી અત્યારની સ્થિતિને અનુસરીને શિષ્ટાચારની વિરૂદ્ધ છે, પરંતુ પોતાનું કાર્ય સાધવાને દરેક વખત સરળતાનો આશ્રય લેવો જોઈએ, આમ કહી તેણે મિં. બ્લેક પાસે જઈ તેનો જમણો હાથ છોડી નાંખી તેના હાથમાં એક સીગાર આપી અને દીવા-સળી વડે તે સળગાવી આપી. પછી પોતાની સીગાર સળગાવી પીવા લાગ્યો.

મિં બ્લેક છાનોમાનો ધુન્નપાન કરવા લાગ્યો. તેને લાગ્યું કે તે (પોતે) સ્વપ્નમાંજ સીગાર પી રહ્યો છે. એટલું તેને સ્વપ્ન આવતાંજ તે નિદ્રાવશ થઈ ગયો હતો. સ્વપ્નું સાચું કે આ સાચું ? તેનો તે નિશ્ચય કરી શક્યો નહીં;—મ્હોંમાંથી સીગાર કાઢી ધીમે ધીમે એટ કહ્યું:—“મિં બ્લેક ! મને અહીં જોઈને તમે અત્યંત વિસ્મિત થયા દર્શો પણ હું વાયદાનો સાચો છું તેની તમને પ્રથમથીજ ખાતરી થઈ ચુકી છે, અને નહીં થઈ હોય તો આગળ થશે. હું જે કાંઈ કહીશ તે પ્રમાણે ભવિષ્યમાં જરૂર કરીશ. આપને યાદ તો હશેજ, ટેલીફોનની વાતચીતમાં મેં કહ્યું તું કે હું તમારે ઘેર આવી તમને મળીશ તે વાયદો પૂર્ણ કરવા હું આવ્યો છું.”

મિં બ્લેકે કામળ સ્વરે કહ્યું:—“તમારા મેળાપથી હું વિસ્મિત થયો છું, પણ અસંતુષ્ટ થયો નથી. તમે આટલી રાત્રે મારા ઘરમાં કેવી રીતે પેસી શક્યા તે જાણવાને હું આતુર છું ?”

એટ કહ્યું:—“તમારા ઘરનો મુખ્ય દરવાજો ઉઘાડી હું અંદર આવ્યો છું. તમારા ઘરમાં જેટલાં તાળાં લગાડેલાં છે તે સર્વની નકલી આવીઓ મારી પાસે છે.”

ત્યાર બાદ સીંગાર મ્હોંમાં ધાલી મિં બ્લેક બીજાનાપર હાથ ફેરવવા લાગ્યો કારણ કે ત્યાં એક વિજળીની ધંટડીનું બટન હતું. એ બટન દબાવવાથી નીચે જ્યાં સ્ત્રિમય સુનો હતો ત્યાં ધંટડી વાગતી હતી. બ્લેક ધાર્ડું કે બટન દબાવવાથી ધંટડી વાગશે એટલે સ્ત્રિમય ઉપર આવી બેટને પકડી લેશે ! પણ તેની એ આશા પૂર્ણ થઈ નહીં કારણકે ધંટડી વાગીજ નહીં.

આ બાબતુ મિં બ્લેકનો જમણો હાથ ફરતો જોઈને એટ કહ્યું:-
“મિં બ્લેક ! હું તમારી મનભંગ સમજી ગયો છું. પણ તમે તેમાં નિષ્ફળ નીવડ્યા છો કારણ કે હું જ્યારે અહીં આગ્યો ત્યારેજ ધંટડીની વીજળીનો પ્રવાહ બંધ કરતો આગ્યો હતો.”

મિં બ્લેકે તેનો કરો પછુ ઉત્તર ન આપતાં તત્કાળ બિજાના નીચેથી પોતાની પીસ્તોલ કાઢી બેટના પર ગોળી છોડવા તૈયાર થયો; પણ બેટ તેનાથી જરા પણ ડર્યો નહીં. તેણે સ્થિર બેઠાં બેઠાં કહ્યું:-“તમે મને મારવાનો નકામો પ્રયત્ન કરો છો. હું પ્રથમથીજ સર્વ તરફથી સાવચેત છું. તમારી પીસ્તોલમાં ગોળી ક્યાં છે ? જુઠું હોય તો ખાત્રી કરી જૂઓ !”

બેટની વાત સાંભળી બ્લેક પોતાના હોઠ ફરડા લાગ્યો. તેણે પીસ્તોલ ઉઘાડીને જોયું તો તેમાં ગોળી નહોતી. તેણે ઉત્તેજિત સ્વરે કહ્યું: “બેટ ! તમે મારા આત્મ રક્ષણના સર્વ માર્ગો બંધ કરી દીધા છે, પણ તમે મારું મનું બંધ કરી શક્યા નથી હું હમણાં જુઓ-પાડી ધરમાંના સર્વ માણસોને જાગૃત કરી શકું છું.”

બેટ ધીરથી કહ્યું: “પણ મને એવો વિશ્વાસ છે કે તમે એવી બેવકુફી કદી પણ કરશો નહીં, કારણ કે તેમાં પણ તમારું કાંઈ વળવાનું નથી.”

મિં બ્લેક લાચાર બનીને બેટની સામે જોઈ રહ્યો. થોડીવાર વિચાર કરીને તેણે કહ્યું:-“મિં બેટ ! મને ખાત્રી છે કે તમે મને બેશુદ્ધ ખનાવીને મારા સર્વ રસ્તાઓ બંધ કર્યા છે. એવી કુશળતા માટે હું તમારી પ્રશંસા કર્યા વિના રહી શકતો નથી.”

એ સાંભળીને એટ ગજવામાંથી એક નાનું ચંત્ર કાઢ્યું. અને તે બ્લેકને બતાવતાં બોલ્યો:—“આમાં મનુષ્યનાં જ્ઞાનને લુપ્ત કરવાનો એક જાતનો મસાલો છે. એ કલોરોફોર્મથી દશગણું તીવ્ર છે. એની મંદ લેતાંજ પાંચ સેકન્ડમાં બેશુદ્ધ થઇ જવાય છે, પરંતુ એ કલોરોફોર્મ જેટલું જવાનક નથી. એનો પ્રભાવ કમી થવાથી તમને કોઈ પ્રકારની મુશ્કેલી અનુભવવી પડશે નહીં”

એટની વાત સાંભળીને બ્લેક ગુપ્તરૂપ તેને પગથી માથા સુધી નીહાળવા લાગ્યો. તેનો તેજ પૂર્ણ કંઠ સ્વર વારંવાર બ્લેકના કાનમાં ગુંગરવ કરવા લાગ્યો. તે સમજી ગયો કે એટ વાતચીતમાં પોતાનો કંઠ સ્વર છૂપાવે છે. ત્યારે શું તે મારો કોઈ પરિચિત માણસ છે? નહીં? ભવિષ્યમાં એનો કંઠ સ્વર હું ઓળખી ન જાઉં તેટલા માટે એ એમ કરે છે. તેના મનમાં એવો પણ બેદમ આગ્યો કે એટને કોઈ જગ્યાએ મેં જોયો છે અને તેની સાથે વાતચીત પણ કરી છે. પણ ક્યાં જોયો છે તેનું તેને સ્મરણ નહોતું. તે જાણતો હતો કે:—ધૂર્તરાજ એટ મારા ઘરમાં કોઈ પણ પ્રકારનું ચિન્હ મૂકી જવાનો નથી કે જેની મદદથી હું તેને સ્ફેલાઈથી ઓળખી શકું. એમ વિચારી તેણે એટના મુખ પર એક તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિ નાખી પણ સર્વ વ્યર્થ! તેનું મુખ જેમનું તેમ નકાજથી ઢંકાયલુંજ હતું.

આ બાબતુ એટ પણ બ્લેકનાં મુખ સામે તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિથી જોઈ રહ્યો હતો. બ્લેકના મનના ભાવો સમજી તેણે કહ્યું:—“મિ. બ્લેક! તમે શું વિચાર કરો છો? હું અભિમાન પૂર્વક કહું છું કે તમે કોઈ પણ પ્રયત્ને મને ઓળખી શકવાના નથી! અને તેને માટે એક લાખ રૂપિયાની હું શરત મારું છું! તો પણ તમારી સામે હું કયુલ કરું છું કે જે પ્રમાણે ગઈ કાલે લીલામખાનામાં હું તમારી પાસે હતો તેજ પ્રમાણે આજ પણ તમારી સમીપ છું. મારા કહેવાથી તમે લીલામખાનામાં ગયા તેથી હું ધણીજ પ્રસન્ન થયો છું. મારા કહેવા પ્રમાણે મેં ત્યાં કરી બતાવ્યું. કુટૂંબની બહી-

આળ ચોરાઈ જવાથી તે ગાંડા જેવો થઈ ગયો છે પણ તે ધડીઆળ માત્ર ગમ્મતને ખાતરજ મેં ચોરી હતી. હું એવી તુચ્છ ચીજો પર નજર નાખતો નથી. મેં આજે તેની ધડીઆળ તેને પાછી મોકલી આપી છે. પરંતુ કર્ણુ-પુલને પાછાં મોકલવાનો નથી. એવી કિમતી વસ્તુ કોણ પાછી મોકલે ?”

એટલું કહીને એટ જળવામાંથી એક મખમલનું બોક્સ કાઢ્યું. જેમાં ફસવીનાં લીલામખાનામાંથી ચોરાઈ ગયેલાં કર્ણુપુલ હતાં તે મિં. બ્લેકને બતાવ્યાં ! મિં. બ્લેકે તે પારખ્યાં એ તેજ કર્ણુપુલ હતાં. ત્યાર પછી એટ બોલ્યો. “આ કર્ણુપુલ ચોરના હાથમાંથી લેવા માટે ત્રણ હજાર પાઉન્ડનું ઇનામ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. પરંતુ એનું મૂલ્ય જોતાં એ ઇનામ બહુ ઓછું છે. ઓછું હોય અગર વધારે પણ તમારે સમ્પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખવો કે હજારો પ્રયત્નો કરવા છતાં કોઈ પણ વ્યક્તિ એ ઇનામ મેળવી શકશે નહીં. આ કર્ણુપુલને તમે સારી રીતે જોઈ લ્યો કારણકે ફરી એનાં દર્શન થવાં મુશ્કેલ છે.” ત્યાર પછી એટ તે કર્ણુપુલનું બોક્સ પાછું પોતાના ખીસ્સામાં મૂકી દીધું અને પોતાનાં રીસ્ટ વોચમાં જોઈને તેણે કહ્યું. “મિં. બ્લેક ! વખત ઘણો વીતી ગયો છે હું હવે જઈ છું. તમારી નિદ્રામાં ખસેલ થઈ તેથી મારા ઉપર નારાજ થશો નહીં, કારણકે મને પકડવાની ચિંતામાં તમને ઘણી રાત્રિઓ વગર નિદ્રાએ ગુમાવવી પડશે તો આ એક વધારે !”

મિં. બ્લેકે કહ્યું:-તમને જેલમાં મોકલવા માટે કેટલીયે રાત્રિઓની ઉંઘ ગુમાવવા માટે હું તૈયાર છું. ‘ડર્ટમૂર’ અથવા ‘પોર્ટલેન્ડ’ ની જેલોમાં તમારા જેવા પ્રતિભાશાળી ચોરને માટે જીવનપર્યંત રહેવાનું યોગ્ય સ્થાન છે. મને ખાતરી છે કે એક દિવસ અવશ્ય તમારે ત્યાં જવું પડશે.”

બ્લેકની વાત સાંભળી એટ ધીમે ધીમે ઉઠ્યો અને હસીને બોલ્યો. “તમારી એ આશા નફામી છે. તમને નિરાશ કરતાં મને દિલગીરી થાય છે પણ તમે બોક્સ માનજો કે તમારી આશાઓ પૂર્ણ થવી મુશ્કેલ છે. તમે

જે મને જેલમાં મોકલી શકતા હોત તો આ અર્ધી રાત્રે કાંઈ પણ કર વિના તમારી પાસે હું આવી શકતજ નહીં. હું માતું છું કે ઈશ્વરના સર્વ ડીટેક્ટીવોમાં તમે સર્વોત્તમ છો, પણ મને જેલમાં મોકલવો એ તમારી શક્તિની બહાર છે. હવે હું વધુ કાંઈ પણ કહેવા ઇચ્છતો નથી; હું જાઉં છું પણ હું તમારી એક બીજી સીગાર લઉં છું કારણ કે તે બહુ ઉત્તમ છે.”

બેકે તુરતજ તેને સીગાર સેવાની રમ આપી. બેટ જવા તૈયાર થતાં કહ્યું. મિ. બેકે ! તમે એક સારા માણસ છો. એક વાત હું તમને વધારે કહું છું. હું જાણું છું કે તમે તમારાં વચનથી વિરુદ્ધ વર્તનારા નથી. અહીંથી હું જાઉં તે પહેલાં તમારું બંધન છોડી નાખું તો તમે એટલું કયુલ કરો કે પાંચ મિનિટ સુધી તમારે મારી પાછળ આવવું નહીં. ખોસો તમને એ કયુલ છે ? જ્યારે હું અહીં આપો ત્યારે તમને જે પ્રમાણે બેશુદ્ધ કયાં હતા તેજ પ્રમાણે તમારા હાથ પગ છોડી પાછા બેશુદ્ધ કયાં વિના હું અહીંથી જઈ શકવાનો નહોતો પણ તેમ કરવાને મારો આત્મા ઇચ્છતો નથી. ઉપરની શરત તમે કયુલ રાખશો નહીં તો લાચારીએ મારે તેમજ કરવું પડશે. કારણકે આત્મરક્ષાનો પણ મારે ખ્યાલ રાખવો જોઈએ. કહો તમારી શી ઇચ્છા છે ? ”

બેકે ચિચાર કર્યો શું બેશુદ્ધ થાઉં ? નહીં. એ પાંચ મિનિટમાં ઠેકઠે દૂર જશે ? તેણે કહ્યું : “ મિ. બેટ ! હું તમારી શરત કયુલ રાખું છું ! પાંચ મિનિટ પછી મારે ફાવે તે કરીશ તે પહેલાં નહીં. ”

બેટ કહ્યું : “ પાંચ-મિનિટ પછી તમારે ફાવે તે કરજો મને એમાં લેશ પણ વાંધો નથી. તો પણ મારો મત એવો છે કે તમે નકામું કષ્ટ વેઠશો નહીં. આખી રાત તમે જાગ્રણ કર્યું છે; બાકીની રાત ઠેર ઠેર બટ-કવામાં વીતાડશો નહીં, એમ કરવાથી તમને કાંઈ પ્રયુજ લાભ થવાનો નથી કંડીનું જોર વિશેષ છે બહાર જવાથી તમે બીમાર થઈ જશો. ” એમ

કહી હાથમાંની પીસ્તોલ મળવામાં મૂકી દીધી અને બ્લેકની શય્યા પાસે જઈને તેને બંધન સુકત કરી દીધો.

છૂટા થતાંજ મિં બ્લેક એકદમ ઉતેજિત થઈ ઉઠ્યો. તેણે વિચાર્યું કે:—“આ વખતે હું સમ્પૂર્ણ સ્વતંત્ર છું. એટ મારી પાસેજ ઉભો છે, આવો લાગ શું છોડી દઉં ? આ વખતે જો હું એના પર હુમલો કરું તો એ મજવામાંથી પીસ્તોલ પણ કાઢી શકે નહીં. એનો નકામ દુર ફેંકી એને ઓળખી તો લપ્પશ કે એ કોણ છે ? કંસવીનાં ક્રીમતી કર્ણપુલ્લ પણ એની પાસેજ છે કે જેને મેળવવાને માટે મેં સર હીલારી અને કંસવીને વાપદો કર્યો છે. તે પણ સહેલાઈથી હાથમાં આવી શકે તેમ છે.”

એટ અત્યાર સુધી ઓરડામાંજ હતો. તેણે બ્લેકનાં મનનો ભાવ જાણી લીધો અને દરવાજા તરફ જતાં જતાં તે બોલ્યો:—“મિં બ્લેક ! મને પકડવાનો લોભ તમારા મનમાં ઉત્પન્ન થયો છે; પણ તમારા જેવા સારા માણસને પોતાની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરવો એ શોભાસ્પદ નથી. મને આશા છે કે તમે તમારાં કહેવાથી વિરુદ્ધ વર્તશો નહીં અને તે છતાં તમે તમારી શરત તોડશો તો પણ મને નુકશાન થાય તેમ નથી. પણ સાવધાન ! તમે મને અડક્યા કે મૌત તમારી સામે આવીને ઉભેલુંજ સમજવું. હું જાઉં છું ધડીઆળ પાસેજ છે; વખત જોયા કરો ! પાંચ મિનિટ સુધી કશું પણ કરશો નહીં, પછીનો વખત તો તમારો છેજ. એ સિવાય ભવિષ્યમાં કાંઈ પણ કરીશ તો તમને ખબર આપીશ અને વખતે બીજી વાર તમને મળું પણ ખરો હવે રમ.” એમ કહીને એટ ગુપચૂપ અદ્રશ્ય થઈ ગયો અને મિં બ્લેક તેના તરફ જોતોજ રહી ગયો !

પ્રકરણ સાતમું.

બેટની બહાદૂરી.

બેટનાં ગયા પછી પાંચ મિનિટ પૂરી થયાં બાદ મિં બ્લેક એકદમ કપડાં પહેરી, ટોપી માથા પર ચૂકી તૈયાર થઇ ગયો. તૈયાર થતાં તેને એક મિનિટ પશુ થઈ નહીં. તે એકદમ સ્થિતિમાન જગાડ્યા વિના દરવાજા-માંથી બહાર નિકળ્યો. બહાર પુષ્કળ શરદી હતી. ઠંડી હવાથી તેનું શરીર કંપવા લાગ્યું. તે ત્યાંજ ઉભો રહી પૂર્વાકાશને જોવા લાગ્યો. ધ્રાવણ ત્રણ વાગ્યા હતા. પૂર્વાકાશ સાદુ થવા માંડ્યું હતું. મિં બ્લેકે વિચાર કર્યો હવે કંઈ બાબત જનું જોઈએ ? પાંચ મિનિટ પહેલાં જે ચોર નાશી ગયો છે તેને પકડવો એ કેટલું મુશ્કેલ છે એ વિચારે તે નિરાશ થયો આવ્યો. તેણે સડક પર જોયું તો કોઈ પશુ તેને દેખાયું નહીં. “તે અત્યાર સુધીમાં એક માઇલ દૂર પહોંચી ગયો હશે; વખતે પાંચ હાથ છેટે પશુ કોઈ જગ્યાએ છુપાઈ રહેા હોય ! એમ મનમાં તે વિચારતો હતો, એટલામાં એક મોટર પૂર જોશથી ચાલી આવતી તેની દૃષ્ટિએ પડી. આગળ વધી ગયો હાથ હાથની મોટરને ઉભી રાખવા તેણે ધસારો કર્યો. મોટર ડ્રાઇવરે મોટર ઉભી રાખી. તેને મિં બ્લેકે પૂછ્યું:—“ તમે પાંચ છ મિનિટ પહેલાં રસ્તામાં કોઈ માણસને જતાં જોયો ? તે લાંબા કદનો છે અને તેણે ખાખી પોષાક પહેરેલો છે.”

ડ્રાઇવરે કહ્યું:—“ હા; લગભગ બે મિનિટ ઉપર એક માણસને એજાવર રોડ તરફ જતાં જોયો હતો ખરો. તે બહુ ઉતાવળથી જતો હતો. મેં તેના પોષાક પર કાંઈ ધ્યાન-રાખ્યું નહોતું. પશુ તેને મોટર બાંડે કરવાનું મેં કહ્યું હતું પશુ તેણે નહીં કહી હતી.”

મોટર ડ્રાઇવરની વાત સાંભળી મિં બ્લેકે કાંઈક સાવચેત થયો. તેને ખાતરી થઇ કે એ માણસ બેટજ હોવો જોઈએ. પકડાઇ જવાના લયથી જ તેણે મોટર બાંડે કરવાની ના કહી. તેણે મોટર ડ્રાઇવરને કહ્યું:—“ હું તેની દિશામાં જઈ જોઉં છું. મારું નામ રોબર્ટ બ્લેક છે, તે કહો.”

બદમાશ માણસ છે. હું તેને પકડવા માગું છું. એજયર રોડ તરફ મોટર હાંકો. જો તેને તમે પકડી અપાવશો અથવા તે ક્યાં ગયો તેનો પત્તા લગાડી આપશો તો હું તમને પાંચ પાઉન્ડ ઇનામ આપીશ. ”

મિ. બ્લેક બેઠો એટલે મોટર ચાલતી યઇ. બ્લેક મોટરની બન્ને બાજુથી સડક ઉપર જોયા કરતો હતો. એજયર રોડ પર પહોંચતાંજ દૂરથી એક માણસને તેણે ઉભેલો જોયો. બ્લેકને આશા આવી કે કહો, ના કહો, પણ એ એટલ છે. પરંતુ મોટર તેની પાસે ગઇ એટલે જણાવું કે તે તો ત્યાંના પહેરાપરનો પોલીસ કાન્સ્ટેબલ હતો.

મોટર ફાઇવરે કહ્યું : સાહેબ તમે જેની તપાસમાં છો તે હવે મળવો મુશ્કેલ છે. હવે અહીં એ રસ્તાઓ આવ્યા છે. કયે રસ્તે મોટર હાંકું ? તે કઈ બાજુ ગયો હશે તેનું તમે કાંઈ અનુમાન કરી શકો છો ? ”

મિ. બ્લેકે ઉત્તર આપ્યો : “તમારી મરજી પડે તે રસ્તે મોટર હાંકો પહેલાં માર્જલ પાર્ક તરફ ચાલો, ત્યાર પછી એડાવેલ તરફ લઈ જાઓ એ પ્રમાણે ફરતાં ફરતાં ગમે ત્યાં તે પકડાઈ જશે. ”

એ વખતે મિ. બ્લેક શરદીથી ધ્રુજી રહ્યો હતો; તેણે એક સીગાર સળગાવી. તે જાણતો હતો કે હવે એટ પકડાવાનો નથી કારણ કે આંખમાં ધૂળ નાખીને નાશી ગયો છે. તો પણ સંભવ છે કે કદાચ તેનો પત્તા લાગી જાય એ આશાથી તેણે ફાઇવરને મોટર ઝડપથી હાંકવા ફરમાવ્યું. ફાઇવર પણ પાંચ પાઉન્ડ ઇનામની આશાએ સપાટાખંધ મોટર ચલાવવા લાગ્યો.

ધીમે ધીમે રાત વીતતી હતી. લંડનના ઘણા લોકો નિંદ્રાનો ત્યાગ કરી ઉઠવા લાગ્યા હતાં. કેટલાક ગરીબ લોકો કામ પર જતા હતા. સડક પર માણસો જણાવવા લાગ્યાં પણ બ્લેક જેની શોધમાં હતો તેનો કોઈ પણ જગ્યાએ પત્તા લાગ્યો નહીં !

એ પ્રમાણે ફરતાં ફરતાં મિ. બ્લેક એપ્પલસ્ટ્રીટ સમીપ આવી પહોંચ્યો. એ વખતે મુર્બનો પ્રકાશ ચારે બાજુ પ્રકાશી રહ્યો હતો. તેણે

ડ્રાઇવરને કહ્યું: “મિસ્ટર! હવે નકામા ફરવાથી શો લાભ? હવે મોટર ધર તરફ (બેકર સ્ટ્રીટ) લ્યો.”

ડ્રાઇવરે તેજ વખતે મોટર ફરવી. મિં. બ્લેકે અર્ધા બેઠેલી સીગાર ફેંકી દીધ મોટરમાં છાનોમાનો બેસી રહ્યો હતો તેનું ચિત્ત બહુ ચંચળ બની ગયું હતું તે વિચારવા લાગ્યો: “શું આ પ્રમાણે તે મને બુલાવામાં જ ભાળ્યા કરશે. શું હું તેને નહીં પકડી શકું? બેટે સત્યજ્ઞ કહ્યું.” હતું કે “મને તમે પકડી શકશો નહીં; અને પ્રયત્ન કરશો તો તમે શરદીમાં બીમાર થઇ જશો.” તેજ ખરું થયું! ઇન્સ્પેક્ટર ક્રુટસ મારી દુર્દશાની હકીકત સાંભળી જરૂર દસશે. જો બેચાર દિવસમાં હું તેને ન પકડી શકું તો સ્વર હીલારી વેજનાં કહ્યું ફૂલની પુનઃ પ્રાપ્તિની આશાનો પણ મારે ત્યાગજ કરવો પડશે.”

મોટર બેકર સ્ટ્રીટમાં પહોંચી અને બ્લેકનાં ઘર આગળ આવીને ઉભી રહી. મિં. બ્લેક મોટરમાંથી ઉતરી પડ્યો. મોટર ડ્રાઇવરે દિલગીરી દર્શાવી કહ્યું: “સાહેબ! મેં મહેનત કરવામાં તો કાંઈ બાકી રાખ્યું નથી; પરંતુ તે માણસનો પત્તો ન લાગ્યો એ ઘણું દુઃખની વાત છે. મારો એમાં કાંઈ દોષ નથી.”

મિં. બ્લેકે કહ્યું: “નહીં તમારો દોષ નથી. ધારેલાં માણસનો પત્તો ન લાગવાથી તમને દુઃખ થયું છે, પણ એનાથી મને કેટલું દુઃખ થયું એ તમે સમજી શકતા નથી? ખેર! તમે મહેનતમાં બાકી રાખ્યું નથી તમારી મહેનત માટે હું તમને નિરાશ કરીશ નહીં” એમ કહીને મિં. બ્લેકે એક પાઉન્ડની નોટ તેના હાથમાં મૂકી.

મોટર ડ્રાઇવરે નોટ લઇ ટોપી ઉતારી નમન કર્યું અને કહ્યું: “સાહેબ! જરા ઉભા રહો મારે એક વાત કહેવાની છે. આ મોટર આપનીજ સમજાવે. ભવિષ્યમાં જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે મને ફરમાવજો સર્વ કામ છોડી

પ્રથમ તમારી આજ્ઞાનું પાલન કરીશ. આ મારો કાર્ડ લ્યો એમાં મારું નામ અને ઠેકાણું લખેલું છે.”

બેંકની હાથમાં કાર્ડ આપી મોટરવાળો વિજળીની ઝડપે રવાના થઈ ગયો. બેંક પછી કાર્ડ લઈ પોતાના ઓરડામાં ચાલ્યો ગયો. રાતના શરદીમાં ફરવાથી તેનું સર્વાંગ અકડાઈ ગયું હતું, અને ધારેલા કાર્યમાં નિષ્ફળતા મળવાથી તેનું મન ખિન્ન થઈ રહ્યું હતું. તે ઘરમાં જઈ બની મયલી બીનાઓ પોતાના મનમાં વિચારવા લાગ્યો. બેટ તેને જે દોરીથી બાંધ્યો હતો તે દોરી હજી ત્યાંજ પડેલી હતી. જે ખુરશી પર બેટ બેઠો હતો તે પછી ત્યાંની ત્યાંજ હતી. બેટનો કંઈ સ્વર હજી બેંકના કાનોમાં ગુંગરવ કરી રહ્યો હતો. બેંક મનમાં બગડવા લાગ્યો:—“આ માણસનાં સર્વ કામો અફલુત છે. એની વર્તણૂંક એક ગૃહસ્થના જેવી છે. સાધારણ ચોર આવા પ્રકારની અફલુત ઘટનાઓ બનાવી શકતો નથી હવે ચિન્તા કરવાથી શો લાભ ? હવે સુવું જોઈએ. મારું ચિત્ત અસ્વસ્થ હોવાથી સૂઈ જવાની ખાસ જરૂર છે.” અસ્તુ.

મોટર ડ્રાઇવર મિં બેંકના હાથમાં જે કાર્ડ આપી ગયો હતો તે હજી બેંકની મૂડીમાંજ હતો. તે બેઠકારીથી કાર્ડને ફેંકી દેવા તૈયાર થયો તેજ વખતે તે કાર્ડ પર લખેલાં નામ ઠામ તેની દ્રષ્ટિએ પડ્યાં. હવે તે કાર્ડને ફેંકી શક્યો નહોતો, પણ તેનાં તરફ અનિમિષ નેત્રે જોઈ રહ્યો. શરીરનું સર્વ લોહી તેનાં મુખપર ખેંચાઈ આવવાથી તેનું મુખ લાલ ચોળ થઈ ગયું કારણ કે કાર્ડમાં માત્ર બે શબ્દોજ લખેલા હતા અને તે:—“ બેટ લાંડન. ”

પ્રકરણ આઠમું

• લેદી ભૂલવણી.

કાર્ડનાં શબ્દો વાંચી મિં બેંકને પોતાનાં નેત્રોપર પણ વિશ્વાસ આગ્યો નહોતો. તે મનમાંજ કહેવા લાગ્યો:—“ત્યારે શું મોટર ડ્રાઇવર પોતેજ બેટ હતો? કેવું અફલુત સાહસ ! શું આ સત્ય છે ? પણ મેં કાર્ડ મોટર ડ્રાઇવર પાસેથી લીધો છે, એમાં તો ભ્રમ પણ સંદેહ નથી.”

મિઠા બ્લેકથી હવે સ્થિર બેસી શકાયું નહીં, તેનું માથું ફરવા લાગ્યું. પક્ષંગ પર પડી આંખો મીંચી તે વિચારવા લાગ્યો:—“એટ રાતના એજ મોટર ગાડીમાં બેશી મને મળવા આવ્યો હશે અને જ્યાં સુધી તે પોતાના કાર્યથી નિવૃત્ત થયો નહીં ત્યાં સુધી મોટર બહાર ઉભી રાખી હશે. અહીંથી ગયા પછી પાંચ મિનિટમાંજ પોષાક બદલી મોટરમાં બેસી દુર ચાલ્યો ગયો અને પાછો ફરી અહીં આવતો દેખાયો. ત્યારે શું એટ પોતેજ મને મોટરમાં બેસાડી આટલે દુર ફેરવી લાવ્યો? એણે કમાલ ચાલાકી કરી! પણ હું તો બેવકુફજ બન્યો! તે મનમાં જરૂર હસ્યો હશે. મારામાં કેટલી અક્ષય છે તેનું તેણે માપ કાઢ્યું હશે. હાથ! એક વખતે જો તેના ઉપર જરા પણ મને સન્દેહ આવ્યો હોત કે મોટર ડ્રાઇવરજ એટ છે તો હું એને તુર્તજ કેદ કરત. પણ તેની આ સર્વ ચાતુરીને હું સમજી શક્યો નહીં.”

કોષાગ્નિમાં બળતો બ્લેક વિચારના મણકા ફેરવતો પક્ષંગ ઉપર પડી રહ્યો. સર્વથી અધિક દુઃખની વાત તો એ હતી કે તેણે મોટરનો નંબર પણ જોયો નહોતો. ગાડી કેવા પ્રકારની છે તેજ તેણે જોયું હતું. પણ લંડનમાં એવી મોટરો અસંખ્ય હોવાથી તેનાથી શી રીતે બાતમી મળે? એ પ્રમાણે એટને પકડવાની આશા ધીમે ધીમે બ્લેકનાં હૃદયમાંથી અદ્રશ્ય થવા લાગી. બ્લેકને સ્વીકારવું પડ્યું કે મારા કરતાં એટ હજાર ગણો શક્તિશાળી છે. “હું મૂખો બન્યો અને મૂકને મૂરખ બનાવનારનેજ મેં એક પાઉન્ડનું ધનામ આપ્યું! તે પાપી મને પણ દગીને ગયો! વાર જોઉં છું કે તે કેટલો બુદ્ધિમાન છે નહીં હું એને પકડ્યા સિવાય રહેનાર નથી. ને અવશ્ય બીજી વખત મારી સાથે ચાલીકા રમવા આવશે. શું તે વખતે હું તેને નહીં ઝોળખી શકું? કેટલીવાર એ મારી આંખમાં ધૂળ નાંખશે? આવાં વિચારમાં બ્લેકને નિદ્રા આવવા લાગી. તેણે બારીના પડના નીચે નાખી દીધા અને સુષ્ટ ગયો.

આખી રાત્રિ સ્મિથે જાદ નિદ્રામાં વીતાડી હતી. અર્ધો રાત્રે મિં
 બેકના ઓરડામાં જે બનાવો બન્યા તેની તેને જરાપણ ખસર નહોતી
 હાથ મ્હોં ધોધ કપડાં પહેરી “I Love the Virginia I Love”
 એ ગીત ગાયુગયુતો તે બેકના ઓરડામાં આવ્યો, પણ બેકની ખુરશી
 ખાલી હતી. સ્મિથ કોઈ દિવસ બેકથી વહેલો હતો નહોતો તેથી તેને
 આજ આશ્ચર્ય થયું ! તે વિચારમાં પડ્યો:—“ સાહેબ આજ અત્યાર સુધી
 કેમ સૂઈ રહ્યા હશે ? તેણે બેકને હાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ બેક
 નિદ્રામાંથી ઉઠવાની સ્પષ્ટ ના પાડી.

બપોરે બરાબર બાર વાગે બેક જાગૃત થયો. જાગૃત થતાંની સાથેજ
 બેકે ખાવાનું માગ્યું. ખાણું ખાઈને તે સ્મિથ બેઠો હતો તે ઓરડામાં
 આવ્યો અને સ્મિથને કહેવા લાગ્યો:—“ તમે તો રાતના બસ પડીજ રહ્યા,
 રાતના એક અતિથિ આપણે ત્યાં આવ્યો હતો તેનો સત્કાર કરવામાં મારે
 બહુ દુઃખ વેડવું પડ્યું.”

સ્મિથે પોતાનો દોષ કબુલી કર્યું; “આખો દિવસ ફરીને યાકી જાકી
 એટલે પક્ષંગ પર પડતાંજ નિદ્રાવશ થઈ જાઉં છું. હાં, પણ કહો તો
 બરા રાતના કાણુ આવ્યો તો ?”

મિં બેકે ઉત્તર આપ્યો: “બેટ.”

એ સાંભળીને સ્મિથ એકદમ ચોકીને ઉઠ્યો તેના આશ્ચર્યની સીમાજ
 રહી નહી.

ત્યાર પછી મિં બેકે રાતના બેટ કેવી રીતે આવ્યો ગયો અને
 તેની પાછળ મોટરમાં પોતે શોધવા ગયો વિગેરે કૃતાંત સ્મિથને વિસ્તાર-
 પૂર્વક કહી સંભળાવ્યો. ત્યાર પછી બેકે કર્યું: “મને એક માણસ બેટ
 છે એવો સન્દેહ આવે છે, પણ તે સત્ય છે કે નહીં તેની પરીક્ષા કર-
 વાની જરૂર છે. પણ એ સન્દેહ કોના ઉપર તે હું કોઈતે કહેવાનો નથી
 જાઓ તમે તમારાં કપડાં પહેરી આવો તમારે બહાર જવાનું છે.”

સ્મિથે ઉભા થઇને કહ્યું: “શું બેટની તપાસમાં જવાનું છે?”

બ્લેક કહ્યું: “હા; બેટ ને ને ઠેકાણે ચોરીઓ કરી છે તે સર્વ ઠેકાણે તમારે જવું પડશે. મેં તે ચોરીની હજી સુધી કાંઇ પણ તપાસ કરી નથી. દરેક ઠેકાણે કેવી રીતે ચોરી થઈ તે જાણવાની મારે જરૂર છે. એમાં આજસ કરવાથી હવે કામ સરે તેમ નથી. પોલીસના રિપોર્ટો અપૂર્ણ છે. તમારે જ્યાં જ્યાં ચોરીઓ થઈ છે તે દરેક ઠેકાણે જવાનું નથી પણ પહેલાં ફીલ્ડ ચાયરના માર્કવિસની પત્નીની મુલાકાત લેજો અને પછી સેન્ટ્રલ યુનાઇટેડ બેન્કના મેનેજર પાસે જાવો અને ચોરી સંબંધી જેજે થાતો તે તમને કહે તે મને વીગતવાર અત્રે આવી કહી સંભળાવજો.”

સ્મિથે પૂછ્યું:—“આવાં કામ માટે તમે જાતે કેમ જતા નથી? આ કામમાં તો તમારેજ જવું જોઇએ.”

મિ. બ્લેક કહ્યું:—“હું બીજાં કામે વળગું છું તેથી તમને આ કામ સોંપવામાં આવે છે.”

સ્મિથે ત્યાંથી કપડાં પહેરી બહાર નીકળ્યો. અને એક મોટર ભાડે કરી માર્કવિસનાં ઘર તરફ ડ્રાઇવરને મોટર હાંકવાનો હુકમ આપ્યો.

માર્કવિસની પત્ની એ વખતે ઘેરજ હતી. સ્મિથે જેવા સાધારણ આણુસની તો તે મુલાકાત પણ લે તેવી નહોતી પણ સ્મિથે એક વિઝી-ટીંગ કાર્ડ તેની પાસે મોકલ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે ‘મિ. બ્લેક ડીટેક-ટીવનો મહદનીશ’ એટલે મિસિસ માર્કવિસની પાસે સ્મિથને જતાં જરા પણ વાર લાગી નહોતી. સ્મિથે નમન કર્યા પછી એક ખુરશી પર બેસતાં પૂછ્યું:—“તમારે ત્યાંના હીરાની ચોરી સંબંધી વિગત જાણવા હું આવ્યો છું.”

મિસિસ માર્કવિસે જોટલી વાત કરી તે કાંઇ રહસ્યમય ન હોવાથી અહીં અપ્રતી નથી; પણ જે રાતના મિસિસને ત્યાં ચોરી થઇ તે દિવસે તેને ત્યાં નાચનો ઉત્સવ હતો. એ નાચમાં હાજરના ઘણાં પ્રતિષ્ઠિત સ્ત્રી-પુરુષો આવ્યાં

હતાં જે વખતે નાચ ચાલતો હતો તેજ વખતે મિસિસ માર્કવિસનો ઢાર તેના ગળામાંથી અદ્રશ્ય થઇ ગયો હતો. કયા માથુસે કેવીયુક્તિથી સર્વના આંખોમાં ધુળ નાખી એ ઢાર ચોર્યો તેનો મિસિસ માર્કવિસ જરા પણ પતો લગાડી શકી નહીં. નાચ પૂરો થયા પછી ઢાર શોધતી શોધતી તે જયારે પોતાના સુવાના ઝોરડામાં ગઇ ત્યારે તેને જથ્થાધુ' કે ભોંઠાની પેટીમાંથી જવેરાતનું બોક્સ પણ ગુમ થયું છે ! તુર્તજ તેણે પોલીસમાં ખબર આપી પણ હજી સુધી પોલીસ તેના પતો મેળવી શકી નથી. લંડન જેવાં મોટાં શહેરમાં હમ્મેશાં ચોરીઓ થયા કરે છે. પણ પહેરનારીના ગળામાંથી તે ન જાણે એવી રીતે ઢારની ચોરી થઇ એ એક વિરલ દ્રષ્ટાંત હતું.

મિસિસ માર્કવિસની વાત ઉપરથી સ્મિથ સમજી ગયો કે આ ચોરીનો પતો લગાડવો એ કાંઈ સહેલું નથી. થોડીવાર વિચાર કરીને સ્મિથે કહ્યું:—
“ વારૂ આપને ત્યાં નાચમાં જે જે સબ્ય વ્યક્તિઓને નિમંત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું તેના નામનું લિષ્ટ કૃપા કરીને આપો.”

સ્મિથના કહેવાથી આમંત્રણ કરેલી વ્યક્તિઓનાં નામનું લિષ્ટ મિસિસ માર્કવિસે આપ્યું સ્મિથે તે લિષ્ટ વાંચી જોયું તો તેને જથ્થાધુ' કે યાદીમાં લખેલી દરેક વ્યક્તિ ધનાઢ્ય, કુશીન અને આગરદાર હતી. તે સર્વમાં એક પણ નામ એવું નહોતું કે કોઇ પણ કારણવશાત્ તેને ચોર કહી શકાય.

ત્યાંથી રજા લઇ સ્મિથે ચાલવા માંડ્યું. લગભગ ત્રણ વાગવા આવ્યા હતા. તેથી પીકાડીલીનાં એક પ્રસિદ્ધ હોટલમાં તે ગયો અને પેટ ભરીને ખાધું. ખાધા પછી કોંઈ પી સીંગાર સજાવાવી તે વિચાર કરતો હતો કે હવે શું કરવું એટલામાં પાછળથી કોઇએ તેના ખભાં ઉપર હાથ મૂક્યો.

સ્મિથે ચોંકાને પાછળ જોયું તો માલમ પડ્યું કે સર હીલારી તેનાં મ્હોં તરફ જોઇને હસી રહ્યો છે. સ્મિથે તત્કાળ પુરશી ઉપરથી ઉડી તેની સાથે શેકહેન્ડ કરી.

સર હીલારીએ કહ્યું:—“ મિં સ્મિથ !” મને એવી આશા નહોતી કે અહીં તમારા દર્શન થશે. તમારી સાથે વાતચીત કરી આનંદ મેળવવે છે, પણ મારે લાચારીએ કહેવું પડે છે કે આ વખતે મારી પાસે ટાઇમ નથી; હું એક નિમંત્રણ કરેલ ઠેકાણે જવાનો છું. છે કાંઈ નવા સમાચાર ? ચેલા માથુસનું નામ શું સેન્ટ કે છેન્ટ જૂલી ગયો એવાજ નામથી જે માથુસે મારાં કણકુલની જોડી ચોરી છે તેના કાંઈ પતો લાગ્યો ? ”

સ્મિથે હસીને કહ્યું:—“ તેનું નામ સેન્ટ છેન્ટ નહોં પણ બેટ છે. જે તમારી પાસે વખત હોત તો તેની આશ્ચર્યકારક કથાઓ સાંભળાવત; જુદું મજેની વાતો છે. તેણે મિસ્ટર—”

સ્મિથને બોલતો અટકાવીને પોતાના ઘડીઆળમાં જોઈ સર હીલારીએ કહ્યું: “ નહોં મિં સ્મિથ હમણાં મને વાતો સાંભળવાનો વખત નથી. આજ સાંજે મિં બ્લેકને ત્યાં આવી તમારી વાતચીત સાંભળીશ. તમે કેટલા વાગે ઘેર પહોંચશો ? મિં બ્લેક રાતે ઘેરજ રહે છે ને ? ”

સ્મિથે કહ્યું: “ તેને માટે તો હું કહી શકતો નથી; પણ હું રાતના આઠ નવ વાગે ઘેર પહોંચીશ.”

સર હીલારીએ કહ્યું: “ ઠીક છે, હું નવ વાગ્યા પછીજ આવીશ. હવે જઈ છું.” એમ કહી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. સર હીલારીના ગંધા બાદ તેના તરફ જોતો સ્મિથ મનમાં કહેવા લાગ્યો: “ મહા ભાગ્યશાળી કોઈ પ્રકારની ચિન્તાજ નહોં! ચરણ પ્રમાણે સ્વચ્છંદ પણે ફાવે ત્યાં ફરે છે. એનાં સૌભાગ્યને જોઈને મારાં મ્હોંમાં પાણી આવે છે. મારે કેવું નહાઈ નથી જ છે ! કે પરિશ્રમ કરનાંજ જીવંતી વીતે છે ! ”

આમ વિચાર તો તે હોટલમાંથી સેન્ટલ મુનાઇટડ બેન્કમાં ગયો અને ત્યાંના મેનેજર મિં જોન એચલની મુલાકાત લીધી. મેનેજરે પોતાની બેન્કમાં થયેલી અદ્ભુત ચોરીનું વિસ્તાર પૂર્વક વર્ણન સ્મિથની આગળ

કર્યું અને કહ્યું: “અત્યાર સુધી એ નથી જણાયું કે ચોર કાણ છે? ચોરીને દિવસે અમારે ત્યાંનાં સર્વ દાર બંધ હતાં પણ ચોરે બેઠકનાં દરેક દાર ઉઘાડી જે રીતે ચોરી કરી તેનાથી જણાય છે કે દરેક દાર અને પેટીની નકલી ચાવી ચોર પાસે હતી. અમારે ત્યાંનાં તાળાં બજારમાં વેચાય છે તેવાં સાધારણ ચાવીથી ઉઘડે એવાં નથી. તેણે કેવી રીતે ચાવીઓ તૈયાર કરાવી તે કાંઈ સમજાતું નથી. એટલું સારું થયું કે બેંકની મુખ્ય પેટીને તે ખોલી શક્યો નહીં. તે પેટીને તાળું નહોતું. પણ તે પેટી યુક્તિથી ઉઘાડવાની છે. તેથી તેને દરેક માણસ ઉઘાડી શકતો નથી; તો પણ અન્ય પેટીઓ ખોલીને નોટ અને શેકડા મળીને બાર હજાર પાઉન્ડ તે લઈ ગયો.”

સ્મિથે પૂછ્યું:—“તમારી બેંકમાં પહેરો રહેતો નથી?”

મેનેજરે કહ્યું:—“એક માણસનો પહેરો રહે છે; તે તે દિવસે હતો પણ ચોરે યુક્તિથી અગર કોઈ દવાથી તેને બેશુદ્ધ કરી નાખ્યો હતો. પૂછતાં જણાયું કે ચોરને તેણે દીઠો નહોતો.

સ્મિથે પૂછ્યું:—“તમારો ઝહેમ કોઈ બેંકના નોકર પર તો નથી?”

મેનેજરે બોલ્યો:—“નહીં કોઈના પર સન્દેહ નથી. એમ પોલીસે પણ પૂછ્યું હતું પણ ચોર કાણ છે તે કોઈ નક્કી કરી શક્યું નહીં. ચોરની પાસે નકલી ચાવીઓ હોવાની વાત સાંભળી તમને આવો સન્દેહ આવ્યો હશે?”

સ્મિથે કહ્યું:—“બેંકમાં આવનાર જનાર માણસો સિવાય બીજાની પાસે નકલી ચાવીઓ હોવી અસંભવિત છે.” ત્યાર પછી સ્મિથે દરવાજા અને પેટીની તપાસ કરી પણ ચોરને પકડવાનું એક પણ નિશાન જણાયું નહીં. જતી વખતે સ્મિથે કહ્યું:—“જો બને તો જે ભોકાને બેંક સાથે લેવડ દેવડ છે તેના નામનું એક લીપ્ટ મને આપશો, તુર્તજ એક કલાકની કહેવાથી સ્મિથના કહેવા પ્રમાણેનું એક લીપ્ટ બનાવી આપવામાં આવ્યું જે લઈ સ્મિથ ત્યાંથી રવાના થયો.

મિં બ્લેકે સ્મિથને એન્ટની ઉવિન્સને ઘેર જવાનું ના કહ્યું હતું પણ રસ્તામાં સ્મિથે વિચાર કર્યો કે “ મે જગ્યાએ ગયો પણ ચોરનો કાંઈ પતો લાગ્યો નહીં. તેથી સાહેબ-મિં બ્લેક-ગુસ્સે થશે માટે એન્ટની ઉવિન્સને ઘેર જઈ જોકે કે ચોરને પકડવાનો કોઈ ઉપાય હાથ લાગે છે !”

સ્મિથ એન્ટનીને ઘેર-વેસ્ટ નરવુડ-જવા ટ્રેનમાં બેઠો અને યથાસમય તે ઉવિન્સને ઘેર પહોંચ્યો. તેનો દરવાજો ખુલ્લો હતો. પાડોશીને પૂછતાં જણાયું કે એન્ટની મકાન ખંધ કરીને ગામ ગયા છે. ક્યારે આવશે તે ખબર નથી. તે ત્યાંથી સ્ટેશન પર આવ્યો તો તે વખતે કોઈ પણ ટ્રેન લાંડન જતી નહોતી. આખરે રાતના નવ વાગે તેને લાંડન આવવું પડ્યું. સ્ટેશન પરથી ઘેર આવી ગાડીવાળાને બાકું આપી ઘરમાં જતો હતો એન્ટનામાં મિં બ્લેકે અત્યંત વ્યગ્રતાથી તેની સામે આવી ઉભો રહ્યો તેણે સ્મિથને કહ્યું: “તમે આવ્યા? ગાડી જવા દેશો નહીં મારે કામ છે.”

સ્મિથે તુર્તજ ગાડીવાળાને ધોબવાનું કહી મિં બ્લેકને પૂછ્યું: “કેમ શું છે? તમે આટલા ગભરાયલા ક્યાં જાઓ છો?”

મિં બ્લેકે રખરખ અક્ષરોથી છાપેલો એક કાગળ સ્મિથના હાથમાં આપીને કહ્યું: “ હમણાં બેટ મારી પાસે આ કાગળ મોકલ્યો છે, વાંચી જુઓ. મને જણાય છે કે તે સદનમાં મારો પીછો છોડશે નહીં.”

ઘરમાં દીપકનો પ્રકાશ ન હોવાથી સ્મિથ ઘરમાં ન જતાં ધડકતાં હાથે રસ્તાની એક બાજુએ બળતા ગાસના દીપક પાસે જઈ તે પર વાંચવા લાગ્યો. કાગળમાં નિચે મુજબ લખ્યું હતું:

“પ્રિય મિસ્ટર બ્લેક !

પ્રિન્સ એડવોડનો હીરાજડિત મુગટ ક્યાં મૂક્યો છે તે ઘણા માણસો જાણતા નથી; પણ હું તે જાણું છું. તે મુગટમાં બેવડાં જવાહીર જડવા માટે એક કબેર દીને આપવામાં આવ્યો છે. તે કબેરીનું નામ મિં સેમ્યુઅલ ફેમુજ છે. નંબર

૧૩ હારેન ગાર્ડનમાં તેની દુકાન છે. તે હુમ્મેશાં જવાહીર જડવાનું જ કામ કરે છે. મુગટ ધણે કિમતી અને દેખાવમાં બહુ સુંદર હોવાથી મારી ઈચ્છા છે કે તેને હું મારો બનાવું. આજ રાતના ૧૦ થી ૧૧ વાગ્યા સુધીમાં એ મુગટ મારો થઈ જશે. તમે ધારો તો એ કાર્ય થતું અટકાવી શકો છો તેથી તમને આમંત્રણ કરવામાં આવે છે. મારાં આમંત્રણને તમે સ્વીકારશો?—બેટ.”

પત્ર વાંચી સ્તિભથે તે બ્લેકના હાથમાં આપી દીધી અને કહ્યું. “હવે શું કરશો? ચોરની બહાદુરી જોઇને મ્હોંમાં આંગળા ધાલવા પડે છે.”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“શું કરશો? તે હવે પશુ પૂછે છો? આ વખતે એવું કરીશ કે તે પકડાઇ જશે. કાલે રાત્રે મને તેણે ખૂબ દુઃખ દીધું છે તેનો બદલો હું લઈશ. પ્રિન્સ એન્ડરનો મુગટ તે કોઈ પણ પ્રકારે ચોરી શકશે નહીં. તમારી જગર છે માટે તમે મારી સાથેજ ચાલો.” એટલું સાંભળતાંજ સ્તિભથ એવડા ઉત્સાહથી ગાડીમાં બેઠો. તે મનમાં વિચારવા લાગ્યો:—“આજ બેટ અને બ્લેક અનેની ચાલાકી જોઈશ” પણ છતસે કાણુ? તેનું અનુમાન તે કરી શક્યો નહીં.

મિં બ્લેકે મોટર ફાઇવરને કહ્યું. “હારેન ગાર્ડન તરફ ચલાવો અને જ્યાં હું ગાડીનું આરણું ઠોકું ત્યાં ગાડી ઉભી રાખજો.”

મોટર પવનની માફક હારેન ગાર્ડન તરફ ચાલવા લાગી. આજે મિં બ્લેકનું શરીર સાફ નહોતું. તાવ આવવાના બયથી તેણે આજ અપો-રની એ કવીનાઇનની ટીકડીઓ ખાંધી હતી એટલી દેવવાણી સફળ થઈ. બેટને તે પકડી શક્યો નહીં પણ ઉઘટો સરદીએ તેના પર હુમલો કર્યો હતો. સરદીથી આજ બ્લેકનો કંઠસ્વર એટલો બધો ભારી થઈ ગયો હતો કે તે ખુશ્કેલીથી બોલી શકતો હતો. તે એક મોટા ઝાવરકાટથી પોતાનું શરીર ઢાંકી ગાડીમાં બેઠો હતો. તેનો ભારી કંઠ-સ્વર સાંભળી સ્તિભથ મનમાંજ કહેવા લાગ્યો:—“કાલે સરદી લાગવાની સાહેબનું મળું બેસી ગયું છે અને

આજ પાછા શરદીમાં ફરવું પડે છે; જે જેટ મહારાજ હાથ આવે તો તે સર્વ પરિશ્રમ સફળ થશે નહીં તો સર્વ પર પાછી !”

મિં બ્લેક બોલ્યો:—“સ્મિથ ! તમને ઘેર આવતાં મોડું થવાથી મેં એકલાએ જવાનું નક્કી કર્યું હતું.”

સ્મિથે કહ્યું:—“મારે બહુ જગ્યાએ જવું પડ્યું તેથી પાછા આવતાં વિશંખ થયો, પણ આફસોસ ! પરિકામ સફળ ન થયો. જેટ બહુજ આલાક ચોર છે. તે ચોરી કરતી વખતે પણ પોતાનું કાંઈ નિશાન મૂકી જતો નથી કે જેની મદદથી કાંઈ પતો લાગે. ફ્રીડરિકાચરની માર્કવિસ પત્નીને ત્યાં નાચમાં જે લોકો ગયા હતા તેનાં નામનું લીપ્ટ લાવ્યો છું, તેમજ સેન્ટલ એન્કની સાથે જે લોકોને લેવડદેવડ છે તેના નામનું પણ લીપ્ટ લેતો આવ્યો છું.”

મિં બ્લેકે આનંદિત બનીને કહ્યું:—“બહુ સારું કર્યું, તે મને આપો ઘેર જઈ તપાસીશું.”

સ્મિથે તત્કાળ ખીસ્સામાંથી બન્ને લીપ્ટો કાઢી બ્લેકના હાથમાં આપ્યાં. બ્લેકે તે ઉત્સાહપૂર્વક લઈને પોતાના ખીસ્સામાં મૂકી દીધા. “આથી જરૂર ચોરનો પતો મળશે.” એવા વિચારથી સ્મિથને પણ આનંદ થયો.

પણ આજ તે ઘણો થાકી ગયો હતો તેથી ગાડીના એક ખૂણામાં ઉંઘવા લાગ્યો. પણ થોડા વખતમાંજ તે ઝબકી ઉઠ્યો કારણ કે બ્લેકે ગાડીની બારી ઠોકવાથી મોટર અટકી પડી. બ્લેકે સ્મિથને ત્યાંજ ઉતરી પડવાનું કહ્યું.

મિં બ્લેકે ગાડીમાંથી ઉતરી મોટર ડ્રાઇવરના હાથમાં ફેટલાક રૂપીઆ આપીને સ્મિથનો હાથ પકડી ચાલવા માંડ્યું. રસ્તામાં તેણે ધીમે સ્વરે કહ્યું:—“હવે આપણે વધારે દૂર જવાનું નથી.”

મિં બ્લેકની વાત પૂરી થઈ ન થઈ એટલામાં સામેની ધડીઆળમાં ટન ટન કરતાં દસ વાગ્ગાના ટોકારા થયા. મિં બ્લેકે ગલીમાં વીસ પચ્ચીસ કદમ દૂર ગયા. સ્મિથ તેની પાછળજ હતો ત્યાં તેઓ ઉભા રહ્યા, ત્યાં એક

પાકા મહેલનો દરવાજો તેઓની દ્રષ્ટિએ પડ્યો. મિં. બ્લેકે તેના તરફ ઇસારો કરતાં સ્મિયને કહ્યું:—“આજ હારેન ગાર્ડનનું નંબર ૧૩નું મકાન છે. અહીંજ પ્રસિદ્ધ ઝવેરી મિં. સૈન્યુઅલ રામુજનું કારખાનું છે. તમે અહીં ઉભા રહો. આ મકાનને બીજા બાજુ મુખ્ય દરવાજો છે હું ત્યાં જઈ છું. આપણે જોઈએ કે બેટ કેવી રીતે મકાનમાં પેસે છે? તમારી પાસે બ્યુગલ છે કે? જો કોઈ દરવાજો ઉઘાડી બહાર આવે તો તત્કાળ બ્યુગલ વગાડી તેને પકડી રાખજો; કોઈ પણ પ્રકારે તેને છોડવો નહીં. બ્યુગલનો અવાજ સાંભળી હું તમારી પાસે આવીશ; અને જ્યાં સુધી હું અહીં ન આવું ત્યાં સુધી તમારે અહીંથી ખસવું નહીં. સમજવા ?”

સ્મિથે સર્વ કબુલ કર્યું એટલે ગુપ્ત્યુપ બ્લેકે આગળ વધ્યો સ્મિથ તે સૂતાં સટ મકાનના દરવાજાની સામે એકસો ઉભો રહ્યો. પણ તે વખતે તેનું મન ચંચળ થઈ રહ્યું હતું. તે વિચાર કરવા લાગ્યો:—“જો બેટ આ દરવાજેથી નીકળી એકદમ મારા ઉપર હુમલો કરે તો હું એકસો તેને શી રીતે પકડી શકીશ? બ્લેકે આવે ત્યાં સુધીમાં તે કદાચ નાશી જાય તો તેનો ખીછો પકડવો કે નહીં?” ઠંડી બેહક પડતી હતી. બન્ને હાથ ગમવામાં લાલી તે મકાનના દરવાજાને જોતો આસની બત્તીને ઓથે ઉભો રહ્યો.

સ્મિથ ધણી વખત સુધી તે ઠેકાણે ઉભો રહ્યો. શુનશાન ગલીમાં સર્વ શૂન્યકાર હતું. કેટલાક સમય પછી સ્મિથે ઉભાં ઉભાં જોયું તો પાસેની દીવાલ પરથી કોઈ ‘ધમ’ ઘટને કુધુ. બેટ તો નહીં કુધો હોય? એ જાણવાને માટે સ્મિથ એકી જગએ ત્યાં પહોંચી ગયો. ત્યાં જઈને જોયું તો એક કાળો મિલાડો પૂછડી હલાવતો ત્યાંથી નાડો.

હવે સ્મિથ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ શુનશાન અને અન્યકાર પૂર્ણ મકાનમાં શું બેટ ચોરી કરવા આવ્યો હશે કે નહિ. આવ્યો હશે તે શું સાહેબે તેને પકડ્યો હશે? હું અહીં ક્યાં સુધી ઉભો રહીશ ?

થોડા વખત પછી ધરીઆળમાં સાડાદસનો ટકોરો પડ્યો તેજ વખતે મકાનની અંદર પોલીસનું બુગલ વાગવા માંડ્યું બુગલનો અવાજ ધસોજ, તીવ્ર હતો. બુગલ સાંભળીને સ્મિથનું હૃદય જોરથી ધડકવા લાગ્યું. તેણે જાણ્યું કે પોલીસે ચોરને પકડ્યો છે. તે બન્ને હાથે હૃદયના ધમકારા ધીમા પાડવા પ્રયત્ન કરતો દરવાજા તરફ તીવ્રથી દૃષ્ટિથી જોવા લાગ્યો.

વારંવાર બુગલ વાગવા લાગ્યું. મહેલની અંદરનો ધમધમાટ સંભળાવા લાગ્યો. મકાનની અંદર શું છે તે જોવાની સ્મિથને ઇચ્છા થઈ પણ બ્લેકની આવવાની રાહ જોવા લાગ્યો પણ બ્લેક ત્યાં આવ્યો નહીં.

થોડા વખત પછી મિં રામુજની દુકાનમાં કોઇનો કંઈ સ્વર સંભળાયો. સ્મિથ સમજ્યો કે દરવાજાની અંદરથી કોઈ કાંઈ કહે છે. ત્યાર પછી એક પલકમાં સ્મિથની સામેનો દરવાજો ઉઘડ્યો અને કાળો પોષાક પહેરેલો એક લાંબો માણસ સ્મિથની સામે આવીને ઉભો રહ્યો. તે માણસને જોતાંજ સ્મિથે વાંચની માફક કુદી તેને પકડી લીધો.

આવનારે પણ સ્મિથના હાથમાંથી છુટવાનો પ્રયત્ન ન કરતાં ઉલટો તેને પકડી લીધો. હવે તે ગલીમાં તે બન્ને જણા વચ્ચે બાથમંબાથ થઈ થઈ અને આખરે બન્ને જમીનપર પડ્યા.

સ્મિથ સમજ્યો કે મેં બેટને પકડ્યો છે તેથી જ્યાં સુધી મિં બ્લેક અહીં ન આવી પહોંચે ત્યાં સુધી એને છોડવો નહિં. તેને બુગલ વગાડવાનો લાગ્ન પણ થયો નહીં. તેઓના બન્ને હાથે એક બીજાએ પકડેલા હતા. સ્મિથે જોને પકડ્યો હતો તે ધણી બળવાન હતો. કેટલીક મિનિટો પછી સ્મિથને હરાવી તે તેની છાતીપર ચઢી બેઠો હતો. હવે સ્મિથ છુટવાને ફાંફાં મારવા લાગ્યો પણ પરિણામ શુન્ય !

આગતુક જે બેટ છે તો પછી તે નાસવાનો પ્રયત્ન ન કરતાં આ પ્રમાણે કેમ બેઠો છે ? પાસેજ જે ગ્યાસની બતી મળી રહી હતી તેને

પ્રકાશ આગનુકનાં મુખપર પડતો હતો. સ્મિય તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિથી તેના તરફ જોવા લાગ્યો. તેની હેટ અને કપડાંપર નજર પડતાંજ છે આશ્ચર્ય પામ્યો. “અરે આ શું? આ જોટ નથી આ તો પોલીસનો માથુસ જણાય છે!”

નીચે પડેલા સ્મિયને બન્ને હાથે પકડી સખી ઉંચે સ્વરે તે કોન્ટે-બલે જુમ મારી: “પકડ્યો છે! ચોર પકડ્યો છે! જલ્દી અહીંયાં આવો.”

તેની વાત સાંભળીને સ્મિય સમજી ગયો કે મારી માફક આ કોન્ટેબલ પણ ભ્રમિત બન્યો છે. સ્મિયે તેને કહ્યું: “તમે પણ મારાં જવાબ મધેડા જણાવો છો? મેં જૂલ કરી એટલે તમે પણ કરી? ખસો હું ચોર નથી.”

કોન્ટેબલે માથું હલાવીને કહ્યું:—“અરે ચુપ મરીરે; મારી સાથે તારી આલાકી ચાલવાની નથી. હું પોલીસનો માથુસ છું. રોજ તારા જવાની આલાકીઓ જોયા કરું છું. હવે જો નાસવાનો પ્રયત્ન કરીશ તો બચ્યા! તારા ટાંટીઆંજ તોડી નાખીશ. જમાદાર સાહેબ અહીં આવો ચોરને પકડ્યો છે!”

પોલીસનો એક જમાદાર ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે હાંફતાં હાંફતાં કહ્યું:—“બેલર! તેં બહુ સારું કર્યું. તું બહુ બહાદુર છે. જેમણે ચોર કાઢ્યો છે?”

સ્મિયે તેનાં જવાબમાંજ કહ્યું:—“જમાદાર સાહેબ! તમે આ મુરખાને પ્રથમ મને છોડી દેવાની આજ્ઞા આપો; તે જુલેલો છે, હું ચોર નથી; મને નકામે પકડ્યો છે. ચોર તો તમારી આંખોમાં ધૂળ નાખી અત્યાર સુધીમાં કાણુ જણે ક્યાં નાશી મથો હશે. હા; જો મારા સાહેબે તેને પકડ્યો હશે તો તો તમે તેને થાણામાં લઇ જાજો. પણ ચોરને મારા સાહેબે પકડ્યો હોય એ પણ બને એવું નથી.”

જમાદારે કહ્યું:—“તારો સાહેબ કાણુ? જો તું ચોર નથી તો આટલી રાત્રે આ ઝવેરીની દુકાન આગળ શા માટે ઉભો હતો?”

સ્મિયે કહ્યું:—“મારું નામ સ્મિય છે. હું મિન્ રોબર્ટ બેલેકનો મદદનીશ છું. ચોરને પકડવા અમે અહીં આવ્યા હતા.”

સ્મિથનું કહેવું સાંભળી તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિએ તેનાં મોં સામું જોઈને કહ્યું.
“એકર ! હું એને ઓળખું છું; એ સાચું કહે છે. એને છોડી દે.”

પોતાની બહાદુરી આ પ્રમાણે નકામી થયેલી જોઈ કાંઈક દિલગીર થઈ
એકરે સ્મિથને છોડી દીધો. જમાદારે કહ્યું. “સ્મિથ ! તમારી વાતો હું
સમજી શકતો નથી. આ દુકાનમાં ચોરી થઈ છે તે તમને ખબર છે ?”

પોતાનાં શરીર પરથી ધૂળ ખંખેરતાં સ્મિથ બોલ્યો:—“હા; ખબર છે
ખબર નહોત તો આટલી રાત્રે મિન્ડ બ્લેક અને હું અહીં શા માટે આવતે ?”

જમાદારે પૂછ્યું:—“શું મિન્ડ રોબર્ટ બ્લેક પણ અહીં આવ્યા છે ?
મને તો મળ્યા નથી તે ક્યાં છે ?”

સ્મિથે આશ્ચર્ય સહ પૂછ્યું. “તમે તેને નથી જોયા ? તે તો મારી
સાથેજ અહીં આવ્યા છે. પણ હજી સુધી તે અહીં પાછા આવ્યા નથી.
તમે તો મુખ્ય દરવાજા તરફ દોરો ? શું તમે મિન્ડ બ્લેકને નથી જોયા ?”

જમાદારે કહ્યું:—“ના; મિન્ડ બ્લેકનાં દર્શન મને કોઈ જગ્યાએ થયાં
નથી; આ મકાનની અંદર અમે કોઈ પણ માણસને જોયા નથી. જ્યારે
હું મુખ્ય દરવાજા પાસે આવ્યો ત્યારે એક ચીસું પણ ત્યાં નહોતું; પણ
મિન્ડ રામુજની દુકાનનો મુખ્ય દરવાજો ખુલ્લો પડ્યો હતો અને તેની
ઓફિસના ઓરડામાં એક ફાનસ બળી રહ્યું હતું. આટલી રાત્રે દુકાન ઉઘાડી
જોઈને હું સમજ્યો કે જરૂર કાંઈ પણ ઘટના બની છે. તુર્તજ બ્યુગલ
વગાડી હું અંદર પેઠો. ત્યાં જઈને જોયું તો રામુજની સોડાની પેટી ઉઘાડી
પડી છે. હું સમજ્યો કે ચોર હીરા, જવાહીર ચોરીને ચાલ્યો ગયો છે.
તો પણ મેં દુકાનની જરૂર તપાસ લીધી. વખતે બારીમાંથી તો ચોર
નથી નાશી ગયો ? એમ વિચાર કરો મેં કોન્સ્ટેબલ બેકરને પાછો દરવાજો
ઉઘાડી બહાર જવાનો હુકમ આપ્યો. એકરે તમને ચોર જાણી પકડ્યા અને
એકરે ચોર જાણી તમે બાકી પડ્યા ત્યાર બાદ હું આવ્યો. આટલી ઘટના
બની પણ મિન્ડ બ્લેકને મેં ક્યાં પણ જોયા નથી.”

સ્મિથે કહ્યું:—“તમે તો અનાયાસે આવી ચઢ્યા, પણ અમે તો ચોરનો પત્ર મળવાથી આવ્યા હતા. મિં બ્લેક જરૂર એ દુકાનમાં જ હશે, અગર તો ચોરની પછાડે પડ્યા હશે. તે એક કલાક અગાઉ મને અહીં ઉભો રાખી દુકાનમાં ગયા હતા અને “હું પાછો ન આવું ત્યાં સુધી તું અહીંથી ખસીશ નહીં.” એવો મને હુકમ ફરમાવી ગયા હતા.

જમાદારે કહ્યું:—“ત્યારે શું તે પવનના ઘોડા ઉપર સ્વાર થઇને, કે જૂન પ્રેત બનીને અહીંથી અદ્રશ્ય થઈ ગયા હશે? આલોક, આપણે દુકાનની અંદર જઈ તેની ફરી તપાસ કરીએ.”

ત્યારબાદ જમાદાર અને સ્મિથ બન્ને રામુજની દુકાનમાં ગયા અને તેના દરેકે દરેક ચોરડા, ખુણા, ખાંચરા ફરી વળ્યા પણ મિં બ્લેકનો પતો લાગ્યો નહીં. દુકાનમાં ચોપડાઓ, કાંટાંઓ, કારીમરનાં ઓળરા અને પેટીઓ ગમે તેમ અવ્યવસ્થિત પણે પડી હતી. એક મોટી લોહાની પેટી કે જેનો અમુક ભાગ દીવાલમાં જડેલો હતો તેનું ઢાંકણ ખુલ્લું પડેલું હતું એટલે બન્નેને જણાયું કે ચોર ચોરી કરીને નાશી ગયો છે. ત્યાર બાદ બન્ને બહાર આવીને ઉભા રહ્યા અને મિં બ્લેકની રાહ જોવા લાગ્યા. થોડી વાર રાહ જોવા છતાં પણ મિં બ્લેક આવ્યા નહીં, ત્યારે જમાદારે કહ્યું: “ઠીક, ત્યારે હું ઘેર જઈશ. કાસે મિં બ્લેકની જીવાનીથી સર્વ જણાશે.”

જમાદાર ગયો. સ્મિથ પણ બાડાની ગાડી માટે પંદર મિનિટ સુધી ઉભો રહ્યો પણ એક પણ ગાડી ત્યાં આવી નહીં. તેથી અંધારામાં તેને પગ ચાલતાજ જવું પડ્યું. ઘેર આવી બ્યારે તેણે દરવાજે ઉઘાડ્યો ત્યારે મિં બ્લેકના ચોરડામાં બત્તી બળી રહી હતી. તે મનમાં બચડા લાગ્યો. “મિસિસ બોર્ડલ કેવી મૂર્ખ છે. મિં બ્લેક ઘરમાં ન હોવા છતાં પણ તેના ચોરડામાં બત્તી બાળે છે. એ પ્રમાણે નકામો ખર્ચ—”

આમ બડબડતાં તેણે ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો અને તેણે જે બોલ્યું

તેથી તે ત્યાંજ ચિત્રવતુ હોયો રહ્યો. તેનો એક પશુ પણ આગળ વધી શક્યો નહીં. તે જગે છે કે સ્વપ્નમાં છે તે પશુ તે સમજી શક્યો નહીં. તેણે જોયું તો મિં. બ્લેક પોતાની ખુરશી પર બેઠો બેઠો નિશ્ચિંતાથી સર હીલારી સાથે વાતો કરી રહ્યા છે. તેનો હાવભાવ જોતાં જણાવું હતું કે આજે કાંઈ પશુ જગ્યાએ તે બદલ ગયા નથી.

ચક્રરણ નવમું.

વિતેલી વાત.

મિં. બ્લેક સ્મિથને જોતાંજ વિરમવતાથી પૂછ્યું. “કેમ સ્મિથ ! અત્યાર સુધી ક્યાં ગયો હતો ?”

મિં. બ્લેકની વાત સાંભળી સ્મિથ એટલો સ્તંભિત થયો કે, ઉપરોક્ત વાતનો તેને શું જવાબ આપવો તે તે નક્કી કરી શક્યો નહીં. ત્યારે શું મિં. બ્લેક તેની મજાક કરે છે. ઘેરથી તે પોતાની સાથે સ્મિથને લઈ ગયા હતા અને હવે પૂછે છે કે:—“અત્યાર સુધી ક્યાં ગયો હતો ?”

સ્મિથ મનનો ભાવ છુપાવી કાંઈક ઉત્તેજિત થતો બોલ્યો. “જોને માટે ચોરી કરે તેજ કહે કે તું ચોર !” તમારી એ વાત મને ઠીક લાગતી નથી. આ પ્રમાણે છેક અગાળ્યા કેમ થઈ ગયા છો ? હું ક્યાં ગયો’તો. તે તમે નથી જાણતા ? તમે કહોને, તમેજ અત્યાર સુધી ક્યાં હતા ?”

સ્મિથની વાત સાંભળી મિં. બ્લેક અત્યંત વિસ્મિત થયો. સ્મિથનું કહેવું ન સમજી શકવાથી તેણે કહ્યું. “હું તો અહીં બેઠો બેઠો કલાકથી સર હીલારી સાથે વાત કરી રહ્યો છું. હું તો ક્યાંયે ગયો નથી.”

એ સાંભળીને સ્મિથના સંયમનો ખંધ તૂટી ગયો તે અત્યંત આવેશથી બોલ્યો:—“તમે શું કહો છો સાહેબ ? આ બાબત તો મારી દુર્દશા ચવામાં કાંઈ બાકી રહ્યું નથી. અન્ધકારપૂર્ણ રાત્રિની કંકડતી ઠંડીમાં સૂતી બહીમાં લગભગ એક કલાક સુધી એકલો મૂકી તમે કોણ જાણે ક્યાં ગયા

ગયા ! ત્યારબાદ એક સિંપાઈએ મને ચોર જાણી પકડ્યો. તેની પાસેથી જેમ તેમ છૂટ્યો, અને તમને શોધી શોધીને ચાક્યો પણ તમારો પતોજ લાગ્યો નહીં:-મને એકસો મૂકીને જતા રહેવાની તમારી ઇચ્છા હતી તો મને પહેલેથીજ શા માટે ન કહ્યું. શું એમાં કાંઈ નુકશાન થાય તેમ હતું ?”

સ્મિથની વાત સાંભળી મિં બેઠેક પુરથી પર સમ ગયો અને મ્હોં ફાડી વિવ્હળ દ્રષ્ટિથી તેની તરફ ટગર ટગર જોઈ રહ્યો ! એક મિનિટ સુધી તે કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહીં છેવટે તેણે કહ્યું. “સ્મિથ ! શું તું દિવાનો બની ગયો છીં ? તું આ શું બકે છે ? હું એમાંનું કાંઈ પણ સમજી શકતો નથી. તું મારી સાથે ક્યાં આવ્યો અને કઈ ગલીમાં હું તને મુકી ચાલ્યો ગયો ?”

સ્મિથ બોલ્યો:-“હું દિવાનોજ બની ગયો છું. બીજું શું કહું ? તમે મારી સાથે આવવાનું કમ્બલ કરતા નથી એટલે છેવટે મારે એમજ કહેવું પડે છે. ઠીક, ત્યારે શું તમે મને હારેન ગાર્ડનમાં નહોતા લઇ ગયા ? મને તો આ બધી તમારી મસ્કરીજ જણાય છે. મહેરબાની કરીને કહો કે મને ગલીમાં મુકીને તમે ગયા પછી તમે શું શું કર્યું ? એટલો પતો લાગ્યો ? કે આ વખતે પણ તેણે તમારી આંખમાં ધુળ નાંખી ?”

મિં બેઠેકે હાથમાંની સીગાર ટેબલ ઉપર મુકી. ટટાર થઇને કહ્યું. “સ્મિથ ! તું દિવાનો ન થયો હોય તો જરૂર સ્વપ્નની વાત કરે છે. હું હારેન ગાર્ડન તરફ બીલકુલ ગયો નથી. હું તો આજે બહુ દૂર ગયો હતો.”

મિં બેઠેકનું કહેવું સાંભળી સ્મિથ જમીન પર પડતો પડતો બચીને એક પુરથી પર બેસી ગયો. તે પોતાના શરીરપરનો પરસેવો લુંછતાં બોલ્યો. “મારી અકલ કાંઈ કામ કરતી નથી. તમે કહો છો કે હું હારેન ગાર્ડન તરફ ગયો નથી એ કેવું ગૂઢ રહસ્ય ! હું રાતના નવ વાગે ધરમાં પેસતો હતો, એટલામાં તમે હતાવળી ગતિથી ધરમાંથી નીકળ્યા અને એટલો મોકલેલો એક પત્ર મારા હાથમાં આવ્યો. શું આ હકીકત પણ અસત્ય છે ?

એટલે તમને તે પત્રમાં લખ્યું હતું કે આજ રાત્રે પ્રિન્સ એન્ડરસો હીરા જડિત મુગટ હું ચોરીશ, તમારામાં સ્થિત હોય તો અટકાવવા આવજો. તમારા કહેવાથી મેં મોટરગાડી રોકી. તમે મને ગાડીમાં સાથે લઇને હારેન ગાર્ડન ગયાં. ત્યાં મને ઝવેરીની દુકાન પાછળ પહેરા પર મૂકી તમે ચાલ્યા ગયાં. ત્યાર પછી મારે પોલીસ સાથે મદદ યુદ્ધ થયું અને ત્યાર બાદ જમાદાર સાથે ઝવેરીની દુકાનમાં જઈ ખુણે ખુણે તમને શોધવા માટે હું ફરી વળ્યો. અને હવે તમે કહો છો કે તું સ્વપ્ન જોઈ રહ્યો છો.

મિ. બ્લેકે સ્મિથની વાત શુષ્કરૂપ સાંભળી અને પછી દૃઢતા સ્વરે કહ્યું. “હું એમાંનું કંઈ પણ જાણતો નથી.”

બ્લેકના કહેવામાં કપટ અથવા મશ્કરીનું એક પણ ચિન્હ નહોતું તે સત્યતાથી બરેકું હતું તેથી સ્મિથને વિશ્વાસ આવ્યો કે મિ. બ્લેક એમાંનું કંઈ પણ જાણતા નથી. સ્મિથે પૂછ્યું. “સાહેબ ત્યારે એ શું જોતાઓ છો ?”

મિ. બ્લેકે કહ્યું. “માઈ ! એજ તો હું તમને પૂછું છું કે, એ શું છે ? હું જૂઠું ખોલતો નથી. હારેન ગાર્ડન કેવું ને વાત કેવી ! હું તો આજે ત્રીજો પહેરતો બ્રીટન ગયો હતો ત્યાંથી રાતના સાડા નવ વાગ્યાની ગાડીમાં આવ્યો તેથી તમે જની સાથે ગયા હતા તે કોઈ બીજો માણસ હશે.”

સ્મિથ નિરૂત્તર રહીને માથું ખજવાળવા લાગ્યો. તેનું મ્હોં સમ્રાધ ગયું ! તેણે લથડતે સ્વરે કહ્યું. “સાહેબ ! ત્યારે શું તમારું એમ કહેવું છે કે મેં તમને જોળખ્યા નહીં અને હું તે વખતે આંધળો થઈ મથે હતો ? મેં તમારો કંટરવર સાંભળ્યો હતો, તમારાંજ કપડાં જોયાં હતાં, છતાં પણ તમે કહો છો કે તે કોઈ બીજો માણસ હશે ! પણ એમાં તો જરા પણ સંકા નથી કે તેણે જે કપડાં પહેર્યાં હતાં તે તમારાંજ હતાં તમારો મોટો ઓવરકોટ તેણે પહેરેલો હતો, તમારી ફેલ્ડની બટામી ટોપી તેના માથા પર હતી એટલુંજ નહીં પણ તમારી ટાઈ સુદાં તેણે ખાંધેલી હતી.”

સ્મિથની વાત સાંભળી છલમ મારી મિં. બ્લેક પોતાના સુવાના ઓરડામાં દોડી ગયો. તેના એ બાવ જોડેને સર હીલારી અને સ્મિથ અને દિગમૂઠ માફક તેની તરફ જોઈ રહ્યા. બે મિનિટમાંજ પાછા આવી મિં. બ્લેકે કહ્યું. “સ્મિથ ! તમારી વાત સાચી છે. આજ રાતના ડોઈ માથુસ મારા ઓરડામાં આવી મારાં કપડાં પહેરી ગયો હતો.” હાથમાં પકડેલાં બૂટ બતાવીને તેણે કહ્યું. “આ બુટ જુઓ. તમારું કહેવું આથીજ સાબીત થાય છે. મેં આ બુટ બધા દિવસ યયાં પહેર્યાં નથી. આ બુટ હજી બીનાં છે, એનાં તળીઆમાં કાદવ બાઝેલો છે. મેં મારો મોટો ઓવરકોટ પણ જોયો તેમાં પણ કાદવના છાંટા છે અને ટાઈ પણ બીજેલી છે.

મિં. બ્લેકની વાત સાંભળી સ્મિથનો ચહેરો પીળો થઈ ગયો. સર હીલારી પણ આ વાત ન સમજી શકવાથી આંખો ફાડી મિં. બ્લેકની તરફ જોઈ રહ્યો. મ્હોંથી તે કશું બોલી શક્યો નહોતો.

સ્મિથે પૂછ્યું. “સાહેબ ! ત્યારે એ કોણુ હશે ?”

મિં. બ્લેકે કહ્યું. “મારી ખાત્રી છે કે આ કામ બેટ સિવાય બીજા કોઈનું નથી. તેણેજ તને કહ્યો છે. તેને માટે કોઈ પણ કાર્ય અસાધ્ય નથી.”

સ્મિથ મૂગાની માફક બેસી રહ્યો. તેના મનમાં દીક્કગીરી ઉપજી. તે મનમાંજ શરથી તે અત્યાર સુધીની બનેલી તમામ ખીનાઓને વિચારવા લાગ્યો. “જે નરવુડથી હું પાછો ફર્યો તે વખતે બેટ ચાક્રાક્રીથી મિં. બ્લેકના ઓરડામાં જઈ તેનાં કપડાં પહેરી હું મોટરવાળાને બાહુ આપતો હતો ત્યાં આગ્યો; ચાલ, ટમ, સ્વર વિગેરે બ્લેકનાં જેવુંજ હિવામી, અને અન્યકાર વિશેષ હોવાથી હું તેને ઓળખી શક્યો નહોતો. તે બારે કંસ્વરથી બોલતો હતો પણ હું સમજ્યો કે એ બ્લેકને થયેલો શરદીનો વિકાર છે. ત્યાર બાદ તેણે જે કાંઈ કયું તે બહુ જેવુંજ કયું ! માત્ર એકજ કલાકમાં તેણે સર્વ કામ કરી નાંખ્યું અને કપડાં પણ ઉતારીને મૂકી ગયો ! ફરે સંતાપને

લીધે સ્ત્રિમથની આંખોમાંથી પાણી ગરવા લાગ્યું. તેને એવું લાગ્યું કે બેટ, ઇન્સ્પેક્ટર કુટૂંસ અને મિં બ્લેકને સતાવી શાન્ત ન થયો, તે જાસુશીની મજા મને પણ ચખાડી ! બેવકુફ બનાવી ગયો !

મિં બ્લેક જાણી ગયો કે આજના બનાવથી સ્ત્રિમથ ધણે દુઃખી થયો છે. તેથી તેનાં હૃદયનું દુઃખ ઓછું કરવા તેણે શાન્ત સ્વરે કહ્યું. “સ્ત્રિમથ ! આજે તમને જે પ્રકારે લાંછિત થવું પડ્યું છે તે અત્યંત દુઃખનો વિષય છે. જેણે મને પણ કેટલીક વાર ઠગ્યો છે, તેનાથી તમે ઠગાયા એ કંઈ અત્યંત લજ્જાસ્પદ નથી. તેણે પ્રિન્સ એન્ડરનો હીરાજડિત મુગટ ચોરવાને આ યુક્તિ રચી અને તેમાં તે સફળ પણ થયો છે. એમાં મને પણ ઠગવાનો તેણે બાકી રાખ્યો નથી. આજે સાંજના એક બાજતનો મને તાર મળ્યો હતો. તારમાં હતું કે “ક્ષીટન પોલીસના ઇન્સ્પેક્ટર બ્રાઉને એક માણસને બેટ ધારી કેદ પકડ્યો છે; એ બેટ છે કે નહીં તેની તપાસને માટે તમારે ક્ષીટનના થાણામાં આવવું.” એ તાર મળતાંજ મને એ વાતનો સેજ પણ સન્દેહ આવ્યો નહીં કે આ મને ઠગવાની એક પ્રકારની યુક્તિ છે. હું તુર્તજ ક્ષીટન ગયો અને ત્યાં જઈને જોયું તો જણાયું કે બ્રાઉને મને બોલાવ્યો નહોતો અને બેટ જાણી કોઈને પકડવામાં એ આવ્યો નહોતો. હું સમજી ગયો કે આ સર્વ બેટની પ્રત્યક્ષજ છે, અને કોઈ ગૂઢ હેતુને માટે મને ક્ષીટનમાં બોલાવ્યો છે. હું પાછો લાચાર બનીને ત્યાંથી રેશન હપ્તર આવ્યો. પણ અફસોસ ! તે વખતે એક પણ ગાડી હાઈન તરફ જતી નહોતી. ટ્રેનની રાહ જોતો હું ત્યાં એક કલાક ખેસી રહ્યો. એ વખતમાં બેટ નક્કી ચાવીઓની મદદથી મારા ઝોરડામાં ચાવી મારાં કપડાં પહેરી ગયો હશે, એ વચમાં તમે આવ્યા. પણ તે ધણે ચાલાક હોવાથી જરા પણ ન મળરાતાં તમને હારેન ગાડીન લઈ ગયો. તેની સહાઈત તમે જરા પણ સમજી શક્યા નહીં અને તેની સાથે ગયા. તમે સમજ્યા કે હું બ્લેકની

સાથેજ ચોર પકડવા જઈ હું. તેણે તમને ઝવેરીની દુકાનના પાછળને દરવાજો ઉઘાડી રાખ્યા, અને આગળને દરવાજેથી અંદર જઈ પેટીમાંના મુઠ્ઠા ચોરી લીધો અને મારા અહીં આવવા પહેલાં મારાં કપડાં મૂકેલાં તેજ ઠેકાણે મુકી ચાલ્યો ગયો. બધા બનાવો આ પ્રમાણે બન્યા છે હવે સમજ્યા?"

શિમચે કહ્યું:—"તમારી બધી વાતો હું સમજ્યો. પણ હું અને તમે ઘેર નથી એ તેણે શી રીતે જાણ્યું? અથવા હું કયે વખતે ઘેર આવીશ તે તેણે કેમ જાણ્યું? હું આવ્યો ત્યારે તે તો મારી રાહ જોવા કરતો હતો!"

મિ. બ્લેકે કહ્યું:—"એ વાત પણ અસંભવિત નથી. મને ખાતરી છે કે બોટ આપણા ઉપર હર હમ્મેશ નજર રાખે છે. તમે આજ આખો દિવસ ઘેર નથી તે તે જાણતો હતો.

શિમચે પૂછ્યું:—"ત્યારે તમે કેટલા વાગે ઘેર આવ્યા હતા?"

બ્લેકે કહ્યું:—"લગભગ એ કલાક થયાં, વિક્ટોરીઆ રોશનથી ઉતરી ગાડી બાંકે કરી સીધો હું ઘેરજ આવ્યો હતો. હું ઊઠી ગયો તે પણ બોટની ચાલાકીથીજ. તેની ચાલાકી હું જાણી ગયો હતો તેથી અત્યંત ઉત્કંઠિત થઈને હું ઘેર આવ્યો હતો. ઘેર આવીને જોયું તો સર હીલારી મુખ્ય દરવાજા ઉપર ઘંટડી વગાડ્યા કરતા હતા. તેનાથી મને એ પણ માલુમ પડ્યું કે આજે બપોરે એક હોટલમાં તમને એ મળ્યા હતા અને નવ વાગે અહીં આવવાનો તમને એએએ વાગેદો પણ કર્યો હતો."

સર હીલારીએ કહ્યું. "મેં મિ. શિમચેને કહ્યું"તું કે હું સાંજે તમારે ઘેર આવીશ. મિ. શિમચે મને કહ્યું"તું કે નવ વાગ્યા પહેલાં હું ઘેર મળીશ નહીં, એટલે હું બરાબર નવ વાગે આવ્યો, તે વખતે પણ તમે કામ નહોતાં તેથી હું એક બીજો ઠેકાણો ફરવા ચાલ્યો ગયો; પછી જ્યારે બીજી વખત આવ્યો ત્યારે તમે મળ્યા.

ધણી વાર ચિન્તાતુર નેત્રે બ્લેક સામે જોઈને શિમચે કહ્યું. "સાહેબ

આ વખતે પણ આપણે ઘેટથી હાર્યા ! શું હવે કાઠ પણ એને પકડી શકશે નહીં ? હવે શું કરવું, કાલે તમારી પાસે પોલીસ આવશે. મેં તેને કહ્યું છે કે મિં બ્લેકને ઝવેરીને ત્યાંની ચોરીની બધી ખરી હકીકતની ખબર છે. પોલીસ તમને પૂછશે તો તમે તેનો શા ઉત્તર આપશો ?”

મિં બ્લેકે કહ્યું. “ઉત્તર શું આપીશું ? હું ચોખ્ખું કહી દઉં કે એ બાબત વિષે હું કશું પણ જાણતો નથી; કારણકે હું ઘેરે નહોતો અને તેનાં જોષએ તેટલાં પુરાવા મારી પાસે છે. પણ એ વાત જરૂર કપુલવી પડશે કે એક ચોરથી હું ઠગાયો છું ? શું કેરીએ ખીજે ઉપાયજ નથી.”

સર હીલારીએ સર્વ વાતો સાંભળી રહ્યો હતો તે એકદમ ઉભો થઈને બોલ્યો. “વાતમાં ને વાતમાં રાત વીતી જાય છે, હવે હું તમારી પાસે રજા માગું છું. મિં બ્લેક ! તમારી વાતો સાંભળીને મને બહુ આનંદ થાય છે, તમે મહેનત કરવામાં પાછી પાની કરશો નહીં. મને વિશ્વાસ છે કે, તમારો પરિશ્રમ સફળ થશે અને મારાં કર્ણપુલ મને પાછાં મળશેજ. મહેરબાની કરી તમારી તપાસની હકીકત મને જણાવતા રહેજો.”

મિં બ્લેકે કહ્યું. “જરૂર, હું આપને સર્વ ખબર આપીશ. અને હું દિશ્મતથી કહું છું કે ઘેટ હવે જલદી કેદ પકડાશે અને તમારાં કર્ણપુલ ત્યાં હશે ત્યાંથી તમને લાવી આપીશ.”

સર હીલારી આનંદથી દરવાજા તરફ ચાલ્યા. મિં બ્લેકે પણ તેની સાથે ચાલ્યા. સર હીલારીએ દરવાજામાં ઉભા ઉભા બ્લેકની સાથે શેકહેન્ક કરતાં બેસું તો પોતાની પાસે એક કાગળ પડેલો જણાયો ! હીલારીએ તરતજ તેને ઉઘાડી લીધો અને મિં બ્લેકને કહ્યું. “આ એક કાગળ જણાવ્યું છે શું એ આપનો કાગળ છે ?”

મિં બ્લેકે સર હીલારીના હાથમાંથી પત્ર લઈ લીધો. કવર પર સ્પષ્ટ નાખતાંજ તે ચોંકી ઉઠ્યો; કારણકે કવર પરના અક્ષરો તેજ રખડેલા

અક્ષરોથી છાપેલા હતા. તે જોતાંજ તે સમજી ગયો કે એ બેટનો પત્ર છે ! પત્ર દરવાજાની ફાટમાંથી ફેંકેલો છે અને એને ફેંકવાને પણ બહુ વાર થઈ નહોતી ! કારણકે જ્યારે બેઠેક ઘેર આવ્યો ત્યારે ત્યાં પત્ર નહોતો.

મિં બેઠેકે તુર્તજ કવર ફાડી અંદરથી પત્ર કાઢી વાંચ્યો અને સર હીલારીના હાથમાં આપનાં કહ્યું. “તમારી રૂબરૂ આ પત્ર મળ્યો એ સાચું થયું. તમે એને વાંચો તમને આનંદ થશે.”

સર હીલારીએ વિજળીની બત્તી પાસે જઈ ગૂપ્તપત્ર પત્ર વાંચ્યો. વાંચતાજ તેનું મુખ અત્યંત ગંભીર થઈ ગયું અને તે સાથેજ તેનાં નેત્રોમાં આશ્ચર્યનો ભાવ જણાવા લાગ્યો. તે પત્ર નીચે પ્રમાણે હતો.

“પ્રિય મિં બેઠેક !

તમને નકામા ક્ષીટન મોકલવાથી મને દુઃખ થાય છે; પરંતુ મારા સંકલ્પની સિદ્ધિ માટે તમને લુલાલો ખવડાવી દુર મોકલવાની ખાસ જરૂર હતી કિમ્મત પણ મારી જાળમાં ફસાઈ ગયો. તે બેટલો લોભો હશે તેનો મને જરા પણ વિશ્વાસ નહોતો. મારે પણ નિરાશ થવું પડ્યું છે. ઝિંસ એન્ડરનો હીરા-જડિત મુગટ મને મળી ગયો છે. પરંતુ મુગટના હીરા પહેલાં જેવા મુલ્યવાન હતા તેવા મુલ્યવાન હુમણાં તેમાંથી નીકળ્યા નથી. હવેથી ચીજો ચોરથી એ મારી પ્રતિજ્ઞાને નુકસાન પહોંચાડનાર હું સમજું છું. હું મારું એ નુકસાન પણ પૂર્ણ કરીશ. આજે રાતના એક પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષ તમને મળવા આવશે. તેનું નામ સર હીલારી છે. સાંભળ્યું છે કે તેના ખજાનામાં અહુમુલ્ય હીરાઓ છે, તેમાં એક અહુમુલ્ય હીરો તો લેજ કુટુંબનું જોરવ છે. તે હીરો તેના વડિલો તરફથી તેના વંશમાં વંશ-પરંપરા આવ્યો આવે છે. મને એવી હિંચા થઈ છે કે, તે હીરો મેળવીને હું મારો ખજાનો ચોભાવું. આવતી કાલે રાતના દસ વાગે એ હીરો મારા હાથમાં આવશે. તમને વિમંત્રણ છે.

“બેટ.”

પત્ર વાંચી સર હીલારી કોપથી લાલ લાલ થઈ ગયો અને બોલ્યો. “કેવી રૂપરૂ ! કેવું સાહસ ! એ લુચ્ચો ઠગ મારો ખજાનો પણ લૂટવા માગે છે. ક્યારે ચોરી કરીશ, એ પણ લખ્યું છે. મિં બેઠેક ! આ ધૂષ્ટતા

અસહ્ય છે. બેટ હવે ફાટી ગયો છે. તેને તેની શિક્ષા હવે જલદી થવી જોઈએ. મિં બ્લેક ! શું એ આ પત્રમાં લખ્યા પ્રમાણે કામ કરશે કે ?

મિં બ્લેક ગંભીર સ્વરે કહ્યું. “શું કહું ? અત્યાર સુધીમાં એણે જે જે કામો કર્યાં છે તે જોતાં આ કામ એને માટે મુશ્કેલ નથી. હું સારી રીતે જાણી ગયો છું કે મિથ્યા મર્વ કરવાની તેને ટેવ નથી. તેણે આ પત્રમાં જે હીરાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તે તમે તમારે ત્યાં કર્યાં રાખ્યો છે ?”

સર હીલારીએ કહ્યું. “મારા પાર્કરટ્ટીવાળાં મકાનમાં લોહાની બંધ પેટીમાં. મને ખાતરી છે કે તે પેટીમાંથી ચોરી કરવી એ ચોરને માટે અસંભવિત છે. પેટીનાં તાળામાં સાંકેતિક અક્ષરો છે; તે સર્વ અક્ષરોને બરાબર જોઈને સિવાય પેટી કદી ઉઘડી શકશે નહીં. મારા સિવાય કોઈ તે જાણતું નથી. જો બેટ એમ જાણતો હોત કે એ પેટીમાંથી હીરા ચોરવો એ મુશ્કેલ છે તો તે કદી પણ આવું સાદસ કરત નહીં. મિં બ્લેક ! તે મારો હીરા ચોરવા આવે તો તેને પકડવો જોઈએ. તેને માટે મારે ઘેર આવવા હું તમને વિનવું કરું છું. તમે કાલે લખેલા સમય પહેલાં મારે ઘેર આવજો. બેટ આવશે તો આપણે તેને પકડી શું, મારું કહેવું તમને માન્ય છે ?”

મિં બ્લેક બોલ્યો: “એમાં માન્ય કરવાનું શું છે ? દિમથને સાથે લઈને કાલે ચોગ્ય વખતે હું આવીશ. ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ પણ બે કોન્ટેનરો સાથે મને મદદ કરવા આવશે; તમે તમારે નિશ્ચિંત રહેજો.”

સર હીલારીએ ઉત્સાહ સાથે કહ્યું: “જો એમ થશે તો જરૂર તે પાપીને પકડી શું તે કેવો આલોક ચોર છે. તે પણ માલમ પડશે.”

સર હીલારીના જવા પછી મિં બ્લેક પોતાની બેઠકના ઝોરડામાં આવીને બેઠો. તેનો ઉત્સાહ પૂર્ણ ભાવ જોઈને દિમથે કહ્યું: “સાહેબ, મને જણાય છે કે બેટને પકડવાની કોઈ સફળ યુક્તિ તમે શોધી કાઢી છે. કહો મારું અનુમાન સત્ય છે કે અસત્ય ?”

મિં બ્લેક બોલ્યો: “હા તમારું અનુમાન સત્ય છે, તો પણ મારી સુકિત સફળ થશે કે નહિં તે હું અત્યારે કહી શકતો નથી. વાર આજે આખો દિવસ ફરીને તમે શું પતો મેળવ્યો?”

સ્મિથ ક્યાં ક્યાં ગયો હતો અને ક્યાં ક્યાંથી આમંત્રણ કરેલા માણસોના નામનું લીષ્ટ સમ આપ્યો હતો તે સર્વ ખીનાં બ્લેકને સ્મિથે કહી સંભળાવી.

મિં બ્લેકે પૂછ્યું: “તમે જે બિષ્ટ લાવ્યા છે તે ક્યાં છે?”

સ્મિથે કહ્યું: “તેમજ તે માગો છો એમ સમજી મેં તે તમારા વેશધારી બેટને આપી દીધાં હતાં.

બ્લેકે પૂછ્યું: “તેણે માદીઓ માગી હતી કે તમેજ આપી હતી?”

સ્મિથે કહ્યું: “તેણે માગી હતી, અને તેમાંનાં નામ જોવાની તેની ઇચ્છા હોવાથી તેણે તે લીધી હતી. મારો સર્વ પરિશ્રમ વ્યર્થ ગયો!”

મિં બ્લેક બોલ્યો: “હીક થયું; મારું ધારવું એથી કેટલેક અંશે સત્ય હશે છે. કાલે હું ટેલીફોનથી તે બિષ્ટની સર્વ વિગત મેળવીશ.” આમ કહી મિં બ્લેકે હુત્રપાન કરવા લાગ્યો. સ્મિથ બ્લેકની વાતોનો હેતુ સમજી શક્યો નહોતો, તેથી તે ચુપ બેઠો. સમસ્ત રહસ્ય તેને માટે ગૂઢ થઈ પડ્યું. બેટ કાણ છે? એ મિં બ્લેક શી રીતે જાણી ગયા. તે કાંઈ પણ તેનાં સમજવામાં આવ્યું નહી.

પકરણ દશમું.

: બેટ બન્દીવાન.

ખીજે દિવસે પ્રાતઃકાળમાં મિં બ્લેકે ટેલીફોનની પાસે જઈ કાંઈ દોસ્તને કાંઈ કહી જૂઠણું મુકી દીધું એટલામાં મિં સ્મિથ ઉત્સાહ સાથે તેની પાસે આવીને ઉભો રહ્યો. તેને લઈ બોજનનાં ટેબલ પાસે જતાં મિં બ્લેકે કહ્યું: “સ્મિથ! જણાય છે કે આજે રાતના આપણે બેટને પકડી

સકીશું. તેને જોઇને તમે એટલા વિસ્મય પામશો કે તમારાં આખા જીવનમાં તમે કદી પણ એટલા વિસ્મય નહીં થયા હો.”

એ સાંભળી સ્તિભય બ્લેકનાં મ્હોં સામે જોઇને બોલ્યો. “શું કહ્યું આજ રાતના તમે બેટને પકડશો? કેવી રીતે અને ક્યાં?”

મિં બ્લેકે કહ્યું. “પાર્ક સ્ટ્રીટમાં સર હીલારીનાં મકાનમાંજ આજે બેટ પકડાશે. તે કેવી રીતે પકડાશે તે તેજ વખતે તમે જોઈ શકશો તે પહેલાં એ વાત જાણવા તમે આતુર થશો નહીં, ધીરજથી સર્વ જોયા કરો.”

સ્તિભય કાંઈ પણ બોલ્યો નહીં. બન્ને બોજન કરવા લાગ્યા. બ્લેકનો નિશ્ચિત ભાવ જોઈ સ્તિભય સમજ્યો કે સાહેબ આજે પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરશે. તેણે એક બીજી બાજત પણ જોઈ કે મિં બ્લેકે ધણી દિવસો પછી આજે પેટ ભરીને ખાધું છે. કેટલાયે દિવસો થયા તે પેટ ભરીને ખાતા નહોતા. આથી સ્તિભયની જીદાસા વધી ગઈ હતી પણ તે વખતે તે બ્લેકને કાંઈ પણ પૂછી શક્યો નહીં, છતાં વધારે વખત તેનાથી ચુપ રહેવાયું નહીં. તેણે બ્લેકને અનેક પ્રશ્નો પૂછ્યા પણ મિં બ્લેકે તેને ચોગ્ય ઉત્તરો આપ્યા નહીં. માત્ર તે એટલુંજ જાણી શક્યો કે આજે રાતના બેટ ધણી સહેલાઈથી પકડાશે અને તે હું સારી રીતે જોઈ શકીશ.

મિં બ્લેકે સવારમાં ફીલ્ડસાયરની લેડી માર્કવિસને, અને સેન્ટ્રલ મુનાઇટેડ બેન્કના મેનેજરને ટેલીફોનથી જે જે વાતો પૂછી હતી તે સર્વ તેને અનુકુળ હતી કે પ્રતિકુળ તે પણ સ્તિભય જાણી શક્યો નહીં.

તે દિવસે સવારમાં જેટલાં ડેવી પત્રો પ્રકટ થયાં હતાં તે સર્વમાં મિન્સ એન્ડરનો હીરા જડિત મુગટ ચોરાવાની હકીકત વિસ્તાર પૂર્વક છપાઈ હતી. મિં બ્લેક ચોર પકડવા ગયા હતા પણ નિષ્ફળ નીવડી પાછા આવ્યા હતા એ વાત પેપરોમાં વાંચી સ્કોટલેન્ડ યાર્ડના પોલીસ અમલદારો મિં બ્લેક પાસે આવ્યા અને ખાસ હકીકત થું છે તે જણાવવા તેઓએ વિનંતિ કરી.

મિં બ્લેકે રાતના જે ખીના બની હતી તે વીગતવાર તેઓને જણાવી મિં બ્લેકની વાત સાંભળી પૂછવા આવનારાઓને સંતોષ નહીં. તેઓએ મિં બ્લેકે કહ્યું: “તમારે નિરાસ થવાનું કાંઈ નથી. તમે આવતી કાલે આવખતે બેઠને તમારી આંખો વડે કદખાનામાં જોઈ શકશો અને પ્રિન્સ એન્ડરને પણ પોતાનો હીરા જડીત મુગટ પુનઃ પ્રાપ્ત થશે.”

ઇન્સ્પેક્ટર અને ખીજા અમલદારોને બ્લેકનાં એ કથન ઉપર વિશ્વાસ આવ્યો નહીં. તેઓ ઉદાસ મને પોત પોતાને ઘેર ચાલ્યા ગયા. પણ સ્મિથની સ્થિતિ અત્યંત કષ્ટમય બની ગઈ હતી. ક્યારે રાત પડશે અને બેઠનાં દર્શન થશે? વિગેરે વિચારોથી તે એકદમ અધીરો થઈ ગયો હતો. તેને એક એક મીનીટ, એક કલાક, અને એક કલાક તે એક દિવસ જેવો જણાતો હતો.

મિં બ્લેકે તેને બધી સ્પષ્ટ વાત કહેલી નહીં હોવાથી તે મનમાં ગુસ્સવાતોં અત્યંત ગંભીર બની આવ્યો દિવસ મેસી રહ્યો. મિં બ્લેકે બેઠને પકડવા કંઈ યુક્તિ શોધી કાઢી છે, તે બહુ વિચાર કરવા છતાં પણ તે નક્કી કરી શકેલો નહીં. રાત પડી રાતના આઠ વાગે મિં બ્લેકે કપડાં પહેરી સ્મિથ પાસે આવ્યો અને સ્મિથ હાસ્ય કરીને કહ્યું: “સ્મિથ! ચાલો હવે વખત લગાડવાની જરૂર નથી; વખત થઈ ગયો છે.” સ્મિથ બ્લેકનીજ સહ જોતો બેઠો હતો તેથી તુર્તજ ઉડી કપડાં પહેરીને બ્લેક સાથે બહાર નીકળ્યો. બહાર નીકળીને તેઓએ એક મોટર ગાડી ભાડે કરી અને સ્ટેડ-લાંડ ચાર્ડ તરફ રવાના થયા. ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સને જોડેથીજ ખજાર આપેલી હોવાથી તે પણ એ લોકોનીજ સહ જોવા કરતો હતો.

ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ હાંધક દિલ્લીર દેખાતો હતો તેથી મિં બ્લેકે તેને દિલ્લીર થવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું. “મિં બ્લેક! આપણે ચોરને પકડવા જઈએ છીએ તો ખરા, પણ તે હાથમાં આવશે એમ મને નક્કી જણાતું નથી. વળી પાછાં એકવાર નામોશી સાથે આપણે પાછા

આવડું પડશે. અને લાભ એ થશે કે બેટનીજ ખીજાવેલી જાળમાં આપણે આપણી મેળેજ સપડાઈશું.

મિં બ્લેકે કહ્યું. “નહી હવે તમારે એવી શંકા કરવાથી જરૂર નથી. આ વખતે તે નાશી ચકશે નહીં, એ વાત પર વિશ્વાસ રાખો. લુચ્ચાઓ અને ચોરો વારંવાર પોલીસની આંખમાં ધૂળ નાખે છે પણ જરૂર એક દિવસ તે પકડાયા વિના રહેતા નથી, તે પ્રમાણે આજે બેટ પણ પકડાશે. આજ રાતના દસ વાગે બેટને કેદ કરી હું તથારા હાથમાં આપી દઈશ. તમે તમારા બે કોન્સ્ટેબલોને બધી વાતો સમજાવી દીધી છે ને ? તેને કહો કે તેઓ ખીજી ગાડીમાં પાછળ આવે. સર હીલારીનાં મકાને જઈ તેમાંના એક માણસ મુખ્ય દરવાજા પર અને બીજો બારી તરફ ઉભો રહે; અને તમે અમારી સાથે રહો.

કોન્સ્ટેબલ કુટ્સે બંને કોન્સ્ટેબલોને યોગ્ય સમજ આપી મિં બ્લેકની સાથે ગાડીમાં બેઠો બેટને મોર્ટર પાર્ક સ્ટ્રીટ તરફ દોડવા લાગી.

ગાડીમાં કુટ્સે કહ્યું. “બેટ આજ રાતના સર હીલારીના મકાનમાં ન આવતાં દુર રહીને મજા જોયા કરશે. કારણકે જ્યારે તે જાણશે કે હું અને તમે બંને અહીં આ આત્યા છીએ ત્યારે તે ચોરી કરવા આવે ખરો ? હાથે કરી કે પકડાવાની કોણુ ઇચ્છા કરે ? મિં બ્લેક ! તમે ગમે તેમ કહો પણ માફ મન તો માનવું નથી !”

મિં બ્લેકે કહ્યું. “તમે તો ડરથી ધ્રુજી રહ્યા છો. જે બારે માસ સમુદ્રમાંજ સૂઈ રહે છે તેને પછી તેનાં મોજાંનો શો ડર ? કેટલીક વાર પાછા પડવું પડ્યું છે તો એક વાર વધારે. લોકોને હસવાનો એક અવસર વધારે મળશે. તેમાં આટલા બધા ચિન્તાતુર થવાની શી જરૂર છે ! ચિંતા-એને છોડો ! હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે જો આજેજ બેટને ન પકડી શકું તો સહને માટે ડીટેક્ટીવપણું છોડી દઈશ.” તેઓ સર હીલારીના મકાન

પર પહોંચ્યા એટલે સર હીલારી જાતે એ લોકોનું સ્વાગત કરવા દરવાજા પર આવ્યો. મિં બ્લેક અને કુટુંબને જોઈને તે અત્યંત આનંદિત થયો.

સર હીલારીએ કહ્યું. “તમને આવેલા જોઈને હું ધણો આનંદ પામ્યો છું. હું આજે બનવાના બનાવનો વિચાર કરી મનમાં ને મનમાં કરી રહ્યો હતો. પણ તમને જોઈને મને આશ્વાસન મળ્યું છે. પણ મને એટલો જણાવો કે તમે બ્લેક છો કે બ્લેકનું રૂપ ધારણ કરી આવેલા એટ છો?”

મિં બ્લેકે હસીને કહ્યું. “જે હું એટ હોત તો મારી સાથે ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંબ કદી પણ આવે નહીં. છતાં એ માટે હું તમને દોષ દેતો નથી. એટલે માટે કોઈપણ કામ અશક્ય નથી એ તમે જાણો છોજ.” થોડી વાર પછી ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંબના જે સાથીઓ પણ ત્યાં આવી લાગ્યા કુટુંબે તેને ચોખ્ખો જગ્યાએ પહેરા ઉપર ઉભા રાખી પછી સર્વે મકાનની અંદર ગયા. ત્યાર પછી સર હીલારીએ પોતાને હાથે બહારનો દરવાજો બંધ કર્યો અને સુન્દર દાદર ચઢી સર્વે તેના રૂડીંગ રૂમમાં આવી પહોંચ્યા.

એ ઓરડા ધણો મોટો હતો. એની સજ્જત અપૂર્વ હતી. એ ઓરડામાં સુંદર કારીગરીવાળો કીમતી ગાલીચો પાથરેલો હતો. તે એટલો નરમ હતો. કે તેનાપર પગ મૂકતાં જ પગ અંદર પેસી જતો એ ઓરડામાં ખુરશીઓ મક્કમલથી મહેલી અને સ્પ્રીંગની ગાદીઓવાળી હતી. દરેક દીવાલ સાથે કપાટો ગોઠવેલાં હતાં અને તે સર્વમાં પુસ્તકો બરેલાં હતાં. ઓરડાની વચમાં એક મોટું ટેબલ હતું. ઓરડાના એક ખુણામાં લોહાની એક મોટી મજબુત પેટી મૂકેલી હતી, જેને અત્યંત ચાલાક ચોર પણ ઓછી શકે તેમ નહોતું.

સર હીલારીએ અતિથિ સત્કાર માટે સોડા, વિસ્કી વિગેરે લાવીને પ્રથમથી જ રાખી મૂકેલું હતું. મિં બ્લેકે મધપાન કરતો નહોતો. મિં બ્લેકે તો બાટલીને અડક્યો નહીં પરંતુ ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંબ વિસ્કીની લાલચને અટકાવી શકવાથી તેને ઉદરમાં સ્થાન આપતાં હસીને બોલ્યો: “આજે

શરીર સાથે નથી ચોર પકડવા માટે જરા છાંટા પાણીની જરૂર હતી.”

ત્યાર બાદ સર હીલારીએ લોહાની પેટી પાસે જઈ અક્ષરેવાળું તાળું અક્ષરો ગોઠવી ઉઘાડ્યું અને એક ચામડાંનું નાનું બાકસ કાઢી તેને ટેબલ ઉપર મિ. બ્લેક અને ઇન્સ્પેક્ટર કુટસની સામે મૂકી બોલ્યો: “મિ. બ્લેક આ બાકસની અંદર મારો સર્વ શ્રેષ્ઠ પારિવરિક હીરો રાખેલો છે. આખા ઈંગ્લાંડમાં અને કોઈ પણ સભ્ય કુટુંબમાં આની જોડતો સુંદર મુલ્યવાન હીરો નથી.”

સર હીલારીએ તે બાકસ ખોલી હીરો મિ. બ્લેકને બતાવ્યો. મિ. બ્લેક આશ્ચર્યજનક દૃષ્ટિએ તે અપૂર્વ કાન્તિવાન હીરા તરફ જોઈ રહ્યો. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ અને સ્મિથ પણ તે હીરાને જોઈને એટલા મુગ્ધ થયા કે તેના પરથી નજર ખેંચી લેવાનું પણ બાન રહ્યું નહીં. વિજળીની બત્તીનો પ્રકાશ તે હીરા ઉપર પડવાથી તેની એવી જ્યોતિ જણાતી હતી કે જાણે બીજાને વીજળીનો દીવો ! એ હીરો લાલ રંગનો હતો અને ઝવેરીઓ તેને પદ્મરાગમણિના નામથી ઓળખતા હતા. જે પ્રમાણે ખીસેલાં કમળો જોવાથી નેત્રોને આનંદ મળે છે તેજ પ્રમાણે તે હીરાનું આકર્ષ્ય અને તેની કાન્તિ સર્વના નેત્રોને આનંદ આપતી હતી. તે હીરાના વખાણ માટે કોઈનાં મોંમાંથી એક શબ્દ સરખો પણ નીકળ્યો નહીં.

એ પ્રમાણે સર્વનો મુગ્ધભાવ જોઈને સર હીલારીએ કહ્યું. “આ અમારી કુટુંબિક સમ્પત્તિ છે. અમારા પૂર્વજો અનેક સૈકાઓથી આ હીરાની પોતાના ખજાનામાં રક્ષા કરતા આવ્યા છે. મારા પિતાનાં મરણ બાદ એ મારા રવાઈનમાં આવ્યો છે એ અમારા વંશના ગૌરવ અને ગર્વની ચીજ છે; હુઆં એટ અમારાં એ ગૌરવનું હરણ કરવા તૈયાર થયો છે. તેણે આજ રાતના દસ વાગે આ હીરો ચોરી જવાનું કહેણ મોકલી અને પુષ્કળ ડરાવ્યો છે. હું ધારું કે તેણે એક પ્રદાસ્ત અન્યાયીનું સાહસ વ્યક્ત કર્યું છે અનેક સ્થાનોએ વારંવાર ચોરી કરવા છતાં ન પકડાવાથી તેનું આશ્ચર્ય

સાહસ વધી ગયું છે! પરંતુ આજે તેનો ઉદ્દેશ તેનો પાર પાડવા દબથું નહીં; તેથી મારી એવી ધમ્મજા છે કે, આજની રાત આ હીરાને લોહાની પેટીમાં ન મૂકતાં આ ટેમલ ઉપરજ રહેવા દઈ તમે લોકો ટેમલની ચારે બાજુ એસીને હીરા ઉપર નજર રાખ્યા કરજો. રાતના દસ વાગ્યા સુધી આપણી નજર તમે એ રહેવા જોઈએ, પછી જોઈએ છીએ કે એટ કવી રીતે સર્વની સામે એને ચોરે છે!”

સર હીલારીનાં કહેવાથી સર્વે ટેમલની આજુબાજુ એસી ગયા. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે કહ્યું. “સર હીલારીનાં કહેવા પ્રમાણે કરવામાં મને કોઈ જાતનો વાંધો નથી, પણ શું આપણે સર્વે દિવાના થઈ ગયા છીએ! કે એટ આપણને બેશુદ્ધ કરીને આ હીરા ચોરી જશે?”

મિં બ્લેકે કાંઈ પણ મોટા વિના થોડુંક હસીને ધડીઆળ તરફ જોયું. આ વખતે રાતના સાડા નવ વાગ્યા હતા. એટે લખ્યું હતું કે:— “કું રાતના દસ વાગે હીરા ચોરીય.”

ચારે બજુ ટેમલની આસપાસ બેઠા પછી પણ ચૂપ રહી શક્યા નહોં. તેઓએ વાતચીત કરવા માંડી મિં બ્લેકે પણ એક બે વાત કરી, અને પછી ધીમે ધીમે ચીરટ પીવા લાગ્યો. ધીમે ધીમે ધડીઆળના મનને કાંટા દસ ઉપર આગ્યા. સર હીલારી અત્યંત ઉત્સાહપૂર્વક પોતાની આંકિની મુસાફરીનું વર્ણન સુંદર અને છટાદાર ભાષામાં કહી રહ્યો હતો.

મિં બ્લેકે ફરી ધડીઆળમાં જોયું. ત્યારે દસમાં પાંચ મિનિટ ઓછી હતી. પહેલી ચીરટ પૂરી કરી બીજી સળગાવવા તેણે દીવાસળી સળગાવી. ત્યાર બાદ ધડીઆળમાં ટન ટન ટન કરતાં દસના ટકોરા પડ્યા. ટકોરા વાગતાંની સાથેજ વાતો બધે થઈ ગઈ. સર્વેએ આસ રોકી ધડીઆળ તરફ જોયું. આ વખતે સર્વેનાં હૃદયોમાં અંધારું ધી સર થઈ હતી, બધે સર્વેનાં હૃદયો ઉપર હૃદયો ડોકાઈ રહ્યા હતા. સર્વેના પગથી માયાં લગી

વિજળી દોડવા લાગી હતે શું થાય છે તે જોવા માટે સર્વ સ્તંભિત થઈ બેઠા.

દસ વાગી ગયા. ટકોરાનો અવાજ શૂન્યમાં મળી ગયો. તો પણ કોઈ અદ્ભુત ઘટના બની નહીં. સર્વ ઉત્સુક નેત્રોથી ટેબલ તરફ જોઈ રહ્યા. હીરો જ્યાં મુકેલો હતો ત્યાંજ હતો.

કુદસે ગર્વ સહિત કહ્યું. “કેમ ! હું કહેતો તોને કે બેટમાં એટલી સક્રિય નથી કે આ હીરાને આપણી સમક્ષ ચોરી કરે ? હું જાણું છું કે આપણુ સર્વને મૂખમાં બનાવવાને માટે—” ઇન્સ્પેક્ટર કુદસ પોતાનું કહેવું પૂરું કરે તે પહેલાં વચમાંજ સ્થિતિ યુગ્મ મારી ઉઠ્યો. કારણકે તેજ વખતે કોઈ જગ્યાએ ‘ખટ’ દધને એક અવાજ થયો, અને સાથેજ તે ઓરડામાંનાં તમામ વિજળીના દીપકો એક ક્ષણમાં જુગાઈ ગયાં. આખા ઓરડામાં ગાદ અન્ધકાર ફરી વળ્યો ! કોઈ કોઈ પણ જોઈ શકતું નહોતું !

એ અદ્ભુત બનાવથી બીજા તો બચતીત બની ગયા, પણ મિન્ બ્લેક તેવો થયો નહોતો. તેણે તેજ વખતે એવા અન્ધકારમાં પણ વિજળીની અડપે પોતાનો ડાબો હાથ ટેબલ ઉપર મુકી દીધો. કે જે જગ્યા પર હીરો મુક્યો હતો; તે જગ્યા આવાં અન્ધકારમાં પણ મિન્ બ્લેકના મગજમાંથી ખસી નહોતી. ત્યાર બાદ જણાવું કે સર હીલારી યુમે પાડતો પોતાની ખુરશી ઉપરથી ઉઠી એ ઓરડાના અમુક ભાગમાં દોડા દોડી કરી રહ્યો છે. તેના ધક્કાથી કેટલીયે ખુરશીઓ ઉઠી વળી ગઈ. આ સર્વ ઘટના જોતજોતામાં બની ગઈ. કેટલીક મિનિટ પછી સર હીલારીએ પાછા વીજળીના દીપકો સળગાવ્યા. ઇન્સ્પેક્ટર કુદસ ટેબલની પાસે થર થર કંપતો ઉભો હતો, તેનું મ્હોં સુકાઈ ગયું હતું. સ્થિતિથી પણ એવીજ અવસ્થા થઈ હતી.

દીપકો સળગ્યા પછી ગભરાયલા સ્વરે કુદસે કહ્યું. “હીરો ક્યાં છે ? ટેબલ પર તો દેખાતો નથી !”

સર હીલારીએ કહ્યું. “મારો સર્વનાશ થઈ ગયોરે ! શું હીરો ચોરાઈ

એવો ? શું આટલાં બધાં માણસોની સમક્ષ ચોરી થઈ ?”

મિં બહેકે કહ્યું. “નહીં; ચોરી થઈ નથી. હીરો ચોરાઈ બધાં એવી આકાથી મેં તેને પ્રથમથીજ હંચકી લીધો હતો, આમ કહી મિં બહેકે પોતાની મુઠ્ઠી ઉઘાડી હાથમાંની વસ્તુ સર્વની સામે મુકી દીધી; પરંતુ હાથમાંની તે વસ્તુ હીરો નહોતો, માત્ર કાચનો ટૂંકડો હતો ! કુટ્સ ખુબ મારી ઉઠ્યો. અરે ! આ શું ? આ તો હીરો નથી પણ કાચનો ટૂંકડો છે ! શું આ જાદુ નથી ? જાદુ સિવાય આવું અદ્ભુત પરિવર્તન થવું અસંભવિત છે.” મિં બહેકે ક્ષણભર નિસ્તબ્ધ રહીને સર હીલારીને કાચનો ટૂંકડો ખતાવી દ્રઢ સ્વરે પૂછ્યું. “સર હીલારી ! આ કાચના ટૂંકડાનો તમે શો ઉપયોગ કરો છો ?”

સર હીલારી એ પ્રશ્નનો કાંઈ પણ ઉત્તર ન આપતાં જેવો પાછો જાડવાને તૈયાર થયો કે તુર્તજ મિં બહેકે પાછળથી એક ધકકો મારી ટેબલ નજીક લાવી તેના હાથમાં હાથકડી પહેરાવી કુટ્સને કહ્યું. “ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ ! આજ તમારો ગુન્હેગાર બેઠ છે.”

કુટ્સ મિં બહેકનું કહેવું ન સમજી શકવાથી વ્યાકુળ દ્રષ્ટિએ તેનાં મોં તરફ જોઈ રહ્યો. ક્ષણ ભર તો તે કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહોં; પછી ભારે સ્વરે કહ્યું. “શું આ બેઠ છે ? મિં બહેક ! શું તમે ગાંડા થઈ ગયા છો ? તમે આ શું કયું ? સર હીલારીના હાથમાં હાથકડી નાંખી ?”

મિં બહેકે દ્રઢ સ્વરે કહ્યું. “આ માણસ સર હીલારી વેળ છે. કમર કોઈ ખીજે છે તે હું કહી શકતો નથી. પણ એજ માણસ બેઠ છે એમાં જરા પણ શંકા નથી. હું ઘણા દિવસથી સર હીલારીની તપાસમાં છું. એટલુંજ નહીં પણ અમેરિકાથી મારાં કરેલાં કેટલાક ટેલીઆમેનદ ઉત્તરો આવ્યા છે. તેથી મને જણાયું છે કે, આજથી કેટલાક મહિના પહેલાં અમેરિકામાં સર હીલારી મરણ પામ્યો હતો ! અને આ બેઠ

સર હીલારીનું નામ ધારણ કરી તેની અતૂલ સમ્પત્તિનો માત્રીક બની બેઠો છે, તેનું ખર્ચ નામ 'ડાર્ક ડોનેલ્ડ' છે. ડોનેલ્ડ એક ચાલાક ચોર છે, એણે પોતાનું નામ બેટ રાખ્યું છે. એ માણસ ચોરી કરવામાં જ ચાલાક છે, એ ઉપરાંત બનાવટી વેપ ધારણ કરવામાં અને માણસોના કંઠસ્વરની પણ નકલ કરવામાં એકઠો છે, એના હાથની ચાલાકી જોઈને તો ખરેખર આપણે અકિત થવું પડે છે. એવો માણસ આ દેશમાં તો નહીં હોય ! કેમ બેટ ! આ વાતો ખરી છે ને ?"

સર હીલારીના વેશમાં રહેનાર ચોર પહેલાં તો જરા ગમરાયો પણ પછી તુર્તજ તેણે કહ્યું. "મિ. બ્લેક ! મને તમે પકડ્યો ! હું નહોતો. જાણતો કે તમે આટલા બધા ચતુર હશો. એટલા માટે મેં જરાબર સાવધ રહ્યા સિવાય કામ કર્યું. હવે મને મારી બૂલવું ફળ મળી ગયું છે. હું મારી સુખતાથીજ પકડાઈ ગયો છું. એટલા માટે મને હમણાં મારી બુદ્ધિ ઉપર ચુસ્તો ઉપજે છે. તમે જરાબર કહ્યું કે મારું નામ ડાર્ક ડોનેલ્ડ છે. સર હીલારીને આફ્રિકાથી ન્યુયોર્કમાં આવ્યા પછી એક થીયેટરમાં મારી સાથે ઓળખાણ થઈ હતી. ત્યારથી અમે ધીમે ધીમે જીવનન મિત્ર બની ગયા અને એક ઠેકાણે રહીને મોજ મગ્નહમાં અમારા દિવસો વ્યતીત કરવા લાગ્યા. અન્તે એક રાત્રે મારા મુકામ પરજ સર હીલારી હલ્લ મેં પડી જવાથી મરણ પામ્યા. તેના ચહેરા સાથે મારો ચહેરો જાડુંજ મળતો આવવાથી મેં એક પ્રપંચ રચ્યો. હું જાણતો હતો કે તે લંડનનો એક પ્રતિષ્ઠિત માણસ છે. તેથી તેનાં કપડાં વિગેરે પહેરીને સર હીલારી બની બેઠો. તેના ચુપ્તમાં ચુપ્ત કાગળપત્રો મારા હાથમાં આવવાથી સર હીલારીના નામથી મને ઓળખાવવાને ઝાઝી મુશ્કેલી પડી નહીં. મેં લોકોમાં એવું જાહેર કર્યું કે સતના મારે ઘેર જ માણસ મરણ પામ્યો છે તે ડાર્ક ડોનેલ્ડ હતો. ત્યાર પછી સર હીલારીના કાગળપત્રો લઈને હું લંડન

નમાં આવ્યો અને તેની સમસ્ત સંપત્તિનો માલીક થઇ બેઠો. મારી આલાકીમાં અને મારા કામેમાં કાંઈ પણ વાંધો ઉઠાવી શક્યું નહીં.”

સર્વ વાતો સાંભળી કુટુંબે કહ્યું. “તો શું તમે ખરેખર બેઠ છો ? આ બધી તમારીજ લીલા છે ?”

બેઠ બોલ્યો. “હા, સાહેબ ! મારુંજ નામ બેઠ છે. મેંજ તમને જ્ઞાત મારી બેશુદ્ધ બનાવી તમારી છબી ઉતારી હતી. મારી ઇચ્છા એવી હતી કે તમને બરાબર દિવાના બુનાવી દઉં, અને તે ઇચ્છા પૂર્ણ પણ જ્ઞાત પણ એટલામાં મારીજ યુદ્ધિના દોષથી હું આજે પકડાઇ ગયો.”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંબે પૂછ્યું. “તમે બહાદુર ચોર છો ! તમારા જેવો જો બીજો એકજ ચોર અહીં હોત તો, મારે નોકરી છોડી નાસી જવું પડત-વારૂ. કહો તો ખરા તમે મારું ઘડીઆળ કેવી રીતે ચોર્યું હતું ?”

બેઠે કહ્યું. “લીલામખાનામાં જો વખતે કપડાં ખોલી તમારી તપાસ થતી હતી તેજ વખતે ! એમાં હાથની આલાકી સિવાય અન્ય કાંઈ નથી.”

કુટુંબે કહ્યું. “આજે રાતના આ બધું શું થયું ? પ્રકાશ એકદમ શી રીતે ખુલાશ થયો અને હીરા ક્યાં ગૂમ થઇ ગયો.

મિં. બેઠે કહ્યું. “મારી ખાત્રી છે કે હીરા એના ખીરસામાં છે. બીજે કાંઈ પણ ઠેકાણે તે જઇ શકે એમ નથી. ખીરસામાં ન હશે તો મુલદાનીમાં હશે. ડોનેલ્ડ ! હાથ આલાકીમાં તમારો અનુભવ સંપૂર્ણ છે. એકબે તેટલી નજર રાખવા છતાં પણ હીરા મારા હાથમાં ન આવ્યો. પણ એક વાત મોટા આશ્ચર્યની છે કે તમે ટેબલ પાસે બેઠા બેઠા દીવાલોની રીતે ખુલાવી નાખ્યા ! તમે એ ન કહેશો તો પણ હમે જાણીશું !”

ત્યાર પછી મિં. બેઠે ટેબલ ઉપરથી ટેબલકોથ ખેંચીને દર ફેંકી દીધું તો તેને જણાયું કે જ્યાં બેઠ બેઠો હતો તેની પ્રાસેજ એક નાનું સરખું સિંચણીક બેઠત છે ! તે બેઠન દબાવવાથી સર્વ દીવાલો ખુલાઇ ગયાં હતાં.

મિં બ્લેકે ઇન્સ્પેક્ટર કુટસને કહ્યું. “એટ ! આપણને સાક્ષી રાખો આ પ્રમાણે પોતાની ચીજ ચોરવા તૈયાર થયા એ જોઇને આપણે ધણુ આશ્ચર્ય પામીએ છીએ; પણ આશ્ચર્ય પામવાનું કાંઇ કારણ નથી. હું એની ચાલાકી સમજી ગયો છું. એ જાણતો હતો કે અનેક કારણોથી હું એના ઉપર વહેમ રાખતો હતો. મારી તે ધારણાનું નિવારણ કરવાના ઉદ્દેશથીજ એણે આ યુક્તિ કામે લગાડી હતી, પણ એમાં એ ધણી સહેલાઈથી પકડાઈ જશે એ કાંઇ જાણતું નહોતું. પણ એનું બહાણ નિર્વિઘ્નતાથી સમુદ્ર તરી છેક કિનારે આવીને ડુબી ગયું ! કેમ ડોનેલ્ડ ! હું જે કહું છું તે ખરાબ છેને !”

એટ સરળ ભાવે કહ્યું. “ઠીક છે ! જરા મજા જોવાને માટેજ મેં આજનો કાર્યક્રમ ધડ્યો હતો. પણ મિં બ્લેક ! એ તો કહો કે તમે મારી ઉપર કંઈ કંઈ વાનોથી વહેમ રાખતા થયા ?

મિં બ્લેકે કહ્યું. “માર્કવિસ પત્નીને ત્યાં, એકમાં વિગેરે જે જે સ્થળોએ ચોરી થઈ છે તે તે ઠેકાણે જે જે લોકો હતા તેના નામનું લીટ તપાસતાં તમે સર્વ સ્થાન પર હાજર હતા એમ મને જણાયું. ત્યાર પછી અમેરિકાથી મને એવી ખબર મળી કે સર હીલારી મરણ પામ્યો છે, ત્યારે તમારા ઉપર સમ્પૂર્ણ વહેમ મને આવ્યો. મને અમેરિકાથી એક મિત્રે જણાવ્યું છે કે તમારા મુકામ પર જે માણસ મરી ગયો હતો તે (સર હીલારી) હમ્મેશાં તમારા મુકામ પરજ રહેતો હતો એટલે તમે સર હીલારી ખતી આ દેશમાં આવ્યા અને સઘન સમાજમાં જવા આવવા લાગ્યા. કાલે અમેરિકાથી એક તાર આવ્યો તેનાથી તો વળી મને ચોકકસ ખાતરી થઈ. તેમાં લખ્યું હતું કે, “એક દિવસ રાત્રે તમારા મુકામ ઉપરજ સર હીલારી મરણ પામ્યો. હતો તમે અમેરિકામાં જે ધિક્કારવા જોગ થઈ કહી તમારો નિર્વાહ ચલાવતા હતા એ જાણી હું સમજી ગયો કે તમે ડોનેલ્ડ સિવાય અન્ય કોઈ નથી. છતાં તમે તમારી જુલથીજ પકડાયાં છો ! તમે રિમય પાસેથી

નામનાં બે લીબેટા માગી લીધાં હતાં તે તમારી પ્રથમ ભુલ હતી. તમે જાણતા હતા કે એ બંને યાદીમાં સર હીલારીનું નામ છે. ફીલ્ડશાયરની મિસિસ માર્કવિસને ત્યાં તમે હાજર હતા તેથીજ હીરનો હાર તમે ચોરા શક્યા; અને સેન્ટ્રલ યુનાઇટેડ બેંકની સાથે તમારે લેણદેણ હોવાથી તમે હંમેશાં એ બેંકમાં જતા આવતા હતા; તેથી બેંકની ખાસ ચાવીઓનો મીણનો નમુનો બનાવવો એ તમારા જેવા ચાલાક ચોર માટે મુશ્કેલ નહોતું; અને તે એટલે સુધી કે એજ યુક્તિથી મારે ત્યાં પણ તમે પ્રવેશ કરી શક્યા. કાલે રાતના તમારે બીજી ભૂલ થઇ. તમે મારાં કપડાં પહેરી પ્રિન્સ એન્ડરનો હીરાજડિત મુગટ ચોરવા ગયા ત્યાંથી પાછા આવી મારાં કપડાં ઉતારી તમારાં કપડાં પહેરી તમે બહાર આવ્યા. એટલામાં હું આવી રહ્યો. મને પાસેજ જોઇને તમે દરવાજો ઠોકવો શરૂ કર્યો. કારણકે તેથી એમ માલમ પડે કે તમે મને મળવા આવ્યા છો. તો પણ એ ચાલાકીમાં તમારી એક ભૂલ થઇ. કાલે રાતના પુષ્કળ અરુ પડ્યું હતું જે લોકો એ વખતે બહાર ફરતા હોય તેઓનાં કપડાં અને છુટ બોજાઈ ગયા શીવાય રહેજ નહીં મેં તમારાં છુટ તરફ ધ્યાનપૂર્વક જોયું તો તે વખતે તમારાં છુટ સાફ હતાં, કારણકે તમે મારાં છુટ પહેરી હારેન ગાર્ડન ગયા હતા તો પણ તમે છુટ કેમ બદલ બદલ કર્યાં એ હું સમજી શક્યો નહીં.

એટ બોલ્યો:—“તે હું કહું, તમારે ત્યાં ‘ટાઇગર’ નામનો એક કુતરો છે. તે ગન્ધનું અનુસરણ કરે છે. વખતે મને પૂકડાવી આપે એટલા માટે—”

મિ. બ્રેકે કહ્યું. “જસ, જસ, સમજી ગયો. તમે બેઠક ચાલાક છો. તમે હદ બહાર ચાલાકી ચલાવી મને લાંચિત બનાવ્યો છે. તો પણ તમારા ઉપર તમને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોવાથી આજે મળ જોવા જતાં તમે સહેલાઈથી પકડાઈ ગયા. ચાલો હસો, આ લોહાની પેટીમાંજ સમસ્ત ચોરીઓનો માલ છે ને?”

એટ કહ્યું. “હા; સર્વ માલ એ પેટીમાંજ છે. વધારે બાહોશી બતાવવા જતાં આજે હું પકડાઈ ગયો. જો હું સર હીલારી બનીનેજ સીધી રીતે મારું જીવન વ્યતીત કરતે તો આજ મને આ પ્રમથ્ણે પકડાવાનો વખત આવતે નહીં. ચોર મને તેટલો ધનવાન હોય તો પણ ચોરી કર્યા વિના તે શાન્ત રહી શકતો નથી. તેને માટે સંતોષ બહુ દુર રહે છે. એ ચોરનો સ્વભાવ છે. અને તેથીજ હું પણ મારા સ્વભાવનો ત્યાગ કરી શક્યો નહીં.”

મિ. બ્લેકે કહ્યું. “હવે પશ્ચાતાપ કરવાથી શું થવાનું છે? ડોનેલ્ડ તમારે માટે મને દુઃખ થાય છે. તમારા જેવા પ્રતિભાશાળી માણસને જેલમાં રાખવો એ મને ઠીક લાગતું નથી. તમને જેલમાં મોકલવાની મારી ઇચ્છા નથી.”

એટ બોલ્યો. “તમારી એ પ્રશંસાને માટે કૃપાકર, ઇન્સ્પેક્ટર કુદ્સ ! તમારે જે કરવું હોય તે કરો, હવે વિલમ્મ આ માટે કરો છો ?”

ઇન્સ્પેક્ટર કુદ્સે તુર્તજ દરવાજે ક્લાડી એક કોનસ્ટેબલને મોટર લાવવાની આજ્ઞા આપી. મોટર આવ્યા બાદ મિ. બ્લેકે કહ્યું. “તમે એને લઈને જેલ તરફ જાઓ હું તથા સિમ્મથ-સર હીલારીની લોહાની પેટીની તપાસ કરીને આવીએ છીએ.

ત્યાર બાદ બ્લેકે સર હીલારીના ખખનામાંથી એટ ચોરેલી સર્વ વસ્તુઓ સાથે લઈ સ્કોટલાંડ ચાલ તરફ પ્રયાણ કર્યું.

વાંચક ! ચાલાક ચોરની ચાતુરીનો અહીં અંત આવી આપણી વાર્તા સમ્પૂર્ણ થાય છે ! બિવિધમાં આજ ચાલાક ચોરનું બીજું સહસ્ર બહાર પડે ત્યાં સુધી સાહેબજી !

—:ચુંટી કાઢેલી લોકપ્રિય પુકા:—

આશ્ચર્યજનક વાર્તાઓની ચુંટણી.

મઢવી હાલો.	૦-૮-૦
કમન્યા વાસંતી.	૦-૮-૦
સતી મેનાદેવી.	૦-૮-૦
કરણસીદ્ધ.	૦-૮-૦
ચન્દ્ર સતા.	૦-૮-૦

એ (આખો સદ સાથે કીંમત એ રૂપીયા.)

મોહિની ચન્દ્ર.	૦-૮-૦
નવાખજો (મોહિનીચન્દ્રનો ખીજો ભાગ)	૦-૮-૦
પ્રતાપરૂઢ ભાગ ૧ લો	૧-૦-૦
પ્રતાપરૂઢ ભાગ ૨ જો	૧-૦-૦
ખાલામંજી ભાગ ૧ લો	૧-૦-૦
ખાલામંજી ભાગ ૨ જો	૧-૦-૦
સુધારાનો સાર.	૧-૦-૦
મોહન કે પુન	૦-૮-૦
કમળાકાશીરી.	૦-૬-૦
સ્વર્ગની સુંદરી	૦-૮-૦
લાલ કમળા	૦-૮-૦
મેના શેઠાણી	૦-૮-૦
સતી તેજમા.	૦-૮-૦

કીંમત ઉપરાંત દરેકનું પોષ્ટેજ શુદ્ધ.

મળવાનું ઠેકાણું:—શાંત ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર.

રાણીતળાવ-સુરત.

❖ ડીરેક્ટીવ વાર્તાઓ ❖

ચાર લાખની ચોરી...	૦-૮-૦
અદ્ભુત ખૂન	૦-૮-૦
ભયંકર મૂર્તિ	૦-૮-૦
સાડ સાત ખૂન	૦-૮-૦
ડાકટર કે દૈત્ય	૦-૮-૦
કપટસોદનું કાવતું...	૦-૮-૦
પત્ની કે પીશાય	૦-૮-૦
ખુની કોણુ ?	૦-૮-૦
ભદી પૂતળું.	૦-૮-૦
ચોરાનો એકકો.	૦-૮-૦
લાલનો એકકો.	૦-૮-૦

❖ નવી વાર્તાઓ ❖

વસંત અને ગુલાબ...	૦-૮-૦
દેવનાભી બેઝનો પલંગ.	૦-૮-૦
સુર્યકુમારી	૦-૮-૦
સતી કે શંખણી	૦-૬-૦
ભેડી રાજકુમાર	૧-૮-૦

❖ બહુ-હુન્નર. ❖

કોકશાસ્ત્ર...	૧-૮-૦
હુન્નર શિક્ષક	૧-૪-૦
બહુકળા... *	૧-૦-૦
બહુકપટ...	૦-૬-૦
ભયંકર ભૂતાવળી	૦-૬-૦
કામર દેશની ઇન્દ્રગણ.	૦-૬-૦
એ શીરાય પીટ હરેક જાતની વાંચવા લાયક યુદ્ધ મળવાનું દેકાણું.				

શા. ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર, રાણીતળાવ-સુરત.

વાયવા લાયક પ્રખ્યાત થયેલી વાર્તાઓ

ગજરામાફની વાર્તા (અણુમાનીતીનો પુત્ર.) ...	૦-૮-૦
સદેવંત સાવળીંગા (આફ ભવની વાર્તા) ...	૦-૮-૦
મુંદર કામદાર (ચમત્કારીક ઘટના.) ...	૦-૮-૦
ખરાસ કસ્તુરી (બેદી બનાવથી બરપુર.) ...	૦-૮-૦
શ્રી ચરીત્રની વાર્તા (શ્રીઓની કપરલીલા.) ...	૦-૮-૦
બોલતો પલંગ (અદ્ભુત વાર્તા.) ...	૦-૮-૦
માનમુસાફરી (માત' પ્રશ્નોની વાર્તા)...	૦-૧૨-૦
છેલ જરાર (ઇતીહાસીક વાર્તા) ...	૦-૬-૦
હોથલ પદ્મણી (ઇતીહાસીક વાર્તા) ...	૦-૮-૦
બીરબલ આજ્ઞાહ મોટી (હાજર જવાબી વાર્તા)	૦-૧૨-૦
રાજા ભરથરી (સચ્ચીત્ર વાર્તા) ...	૦-૮-૦
બોલતો પોપટ ...	૦-૮-૦
વરધેલી વિણા ...	૦-૧૨-૦
કપરસીંહલું કારતુ' (સંસારીક કાવ્યદાવા)	૦-૮-૦
બેવફા મુનીમ (કોમીક વાર્તા) ...	૦-૬-૦
અકકનો ભંડાર (નાની નાની વાર્તા)...	૦-૬-૦
તારી કે નાગજી (પ્રપંચથી બરપુર)...	૦-૬-૦
ડાહ્યો કે દીવાનો (શીખામણરૂપ વાર્તા) ...	૦-૪-૦
સોળ વર્ષની સતી ને નવ વર્ષનો પત્ની (૩૦ ભાગ પુરાં) ૧-૦-૦	
સુરતીલાલ નોવેલ (૧૬ ચીત્રો. પાકું સોનેરી પુસ્તક) ૧-૮-૦	
વૈતાળ પચ્ચીસી... ..	૦-૧૨-૦
જગદેવ પરમાર... ..	૦-૮-૦
આ ત્યાં એ શીવાય બીજાં કોઈ પણ પુસ્તકો માટે પુછો.	
શા. ચુનીલાલ મગનલાલ બુક સેલર. રાષ્ટ્રીયતાવ-સુરત.	

ભજન કિર્તન અને ભક્તિરશમી ભરપુર

પુસ્તકો.

ખાસ ઘટાડેલા ભાવો. વહેલો તે પહેલો.

કાવ્ય દોહન. મોહું (ભજન કિર્તનથી ભરપુર)...	૨-૦-૦
ભજન સાગર.	૦-૮-૦
ભક્તશીરોમણી... ..	૦-૮-૦
પારસમણી ભજન સંમહ.	૦-૮-૦
ભજન ભંડાર.	૦-૮-૦
રૂપીરાજના પદ... ..	૦-૮-૦
છાંદમ કૃત કીર્તન માળા... ..	૦-૧૨-૦
પ્રજ્ઞાત સંમહ મોહું.	૦-૪-૦
ભજનમાળા.	૦-૮-૦
જ્ઞાન ઉપદેશ.	૦-૮-૦
ભજન રત્નાકર... ..	૦-૪-૦
સંત સમાજ ભજનાવળી મોટી... ..	૦-૧૨-૦
ચતુર મુંદર ગરબાવળી મોટી.	૦-૧૨-૦
ભક્તમાળા (ભક્તનાં ચરિત્રોથી ભરપુર)	૨-૦-૦
નરસીંહ મહેલો.	૦-૧૨-૦
મીરાંબાઈ.	૦-૧૨-૦
મુખનવા આખ્યાન (મહાભારતમાંનો કથા ભાગ)	૦-૮-૦
મન્દુકવેદ.	૦-૮-૦
સુરેખા હરજી.	૦-૮-૦
અભેમન્યુનો ચકાવો.	૦-૮-૦

એ શિવાય બીજાં પુસ્તકો મારે પુછો—

શ્રી ૦ યુનીકોલ મગનલાલ ધુક્સેલર. રાષ્ટ્રીય-સુરત.

મુસ્લીમ ખીરાદરો માટે ખાસ યુજ્ઞરાતી હર્દ અને ઉર્દૂ ઝખાનમાં

—: અતીશય જગમગદ્દર થયલી :—

નામી ગઝલ કબાલીનો મોટો સંમ્રહ નામે

ઝવહરે મહેફીલ યાની પરસ્તાને ગૌહર.

ખદુજ ઉમદા ચીજોથી ભરપૂર એકવાર જરૂર વાંચો.

પચરંગી પુઠું. કીંમત દશ આના. પોષ્ટેજ શુદ્ધ

મળવાનું ઠેકાણું:—

શા. યુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર.

રાણીતળાવ—સુરત.

વાંચીને મનન કરવા અને વિચારવા લાયક પુસ્તક.

લલનાની લીલા

અથવા

રમણી—રહસ્ય.

પ્રમદાઓની પ્રપંચ લીલાનો પૂરો ખ્યાલ આપનારી. સતી અને

શંખણીનો પૂરો પરિચય કરાવનારી સ્ત્રી ચરીત્રોથી ભરપૂર વાર્તા

એકવાર વાંચવા માંડ્યા પછી પૂરી કર્યા શીવાય મુશ્કેલ નહિ.

સુંદર ફોટાવાળું પચરંગી પુઠું

કીંમત ફક્ત બાર આના. પોષ્ટેજ અલગ.

મળવાનું ઠેકાણું:—શા. યુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર

રાણીતળાવ—સુરત.

ગાયનોનાં શોખીનોને ખુશ ખબર.
લોકપ્રીય થયલાં નાટકોમાંનાં વખણાતા સુપ્ર-
સિદ્ધ ગાયનોનો મોટો જથ્થો. જેમાં ઉસ્તાદી
રાહની ચીજો, જાણીતા ગવૈયા અને ગાનારી-
ઓએ ગાયલી પ્રખ્યાત ગઝલો, ગાયનો,
લજનો વીજેરેનાં બહોળા સમાવેશવાળી
બુક નામે.

❖ સંગીત ❖

ફોનોગ્રાફ ગાયન સંગ્રહ.

ભા. ૧ થી ૮; અને સંખ્યાબંધ ચિત્રો સાથે.
શ્રી રાધાકૃષ્ણનાં દર્શણીક ફોટોવાળું સુંદર મનમોહક
પચરંગી. કાર્ડબોર્ડ પર છાપેલાં પુઠા સથોની દળદાર
બુક. છતાં કીંમત ફક્ત એક રૂપીયો.

❖ પોપ્ટેજ અલગ ❖

મળવાનું ઠેકાણું:—

શા. ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર

૬૦ રાણીતળાવ—મુરત.

તૈયાર છે ! તૈયાર છે !! તાકીદે મંગાવો !!!

✽ વહેલો તે પહેલો ✽

મધુર વાતો.

—: એક નવીન નવલકથા :—

અરેબિયન નાઈટ્સનાં જેવીજ આશ્ચર્યકારી
ભરપુર, અલૌકિક ઘટનાઓથી ભરેલી હાજર
જવાબી અને ચતુરાઈનાં ભંડારરૂપ વાર્તાઓ,
હાથચરમની વિનોદ વાટીકાના ઉગતાં પુષ્પોની
મધુર મુગધીથી ભરપુર અને અભયબીનો
ખળનો એકવાર જરૂર વાંચો. જંજળ નગરીની
વાતો. અને હોંશીયારખાની હોંશીયારી વાંચી
જરૂર તમે સ્પાક્રીન પોકારશો.

દર છાપ. ફ્રેન્સી મુકું. છતાં કીંમત ખૂબ આના

—: દપાલ. વી. પી. પોપ્ટેજ અલગ. :—

મળવાનું ઠેકાણું:—

વ મગનલાલ બુકસેલર

પીતંગાવ—મુરત.

